

Moviments socials i governabilitat global:

Noves formes de participació local
i Cooperació Internacional

Document de sistematització

Elaborat per **Clara Sopeña i Maialen Lizarralde**

BARCELONA, ABRIL 2008

SERVEI CIVIL INTERNACIONAL - CATALUNYA amb el suport de l'**AJUNTAMENT DE BARCELONA**

SCI-Cat, c/Carme 95- baixos
Tel. 93.4417079
formacio@sci-cat.org
www.sci-cat.org

ÍNDEX

CICLE FORMATIU MOVIMENTS SOCIALS I GOVERNABILITAT GLOBAL. INTRODUCCIÓ.....	5
GLOSSARI	27
LES XERRADES	37
Francisco Fernández Buey.....	39
Manuel Delgado	43
Enric Prat Carvajal	47
Carlos Taibo	51
QDQ, Entesa pel Decreixement, Campanya transgènics fora i Campanya contra g rans Superfícies.....	55
Jesús Carrión	59
Isabel Holgado	63
Albert Recio	67
Miren Etxezarreta	71
Josep Maria Antentas	75
Josep Maria Deop i Cecília Aramaya	79
Joan Subirats	83
Andri Stahel	87
Javier Erro i Montse Santolino	91
Carlos Gómez Gil	95
Ajuntament de Barcelona, Diputació de Barcelona, Moviments socials	101
GUIÓ DE LECTURES COMPLEMENTARIES.....	105

L'SCI s'ha encarregat d'elaborar un resum del cicle de xerrades que s'han desenvolupat al llarg del Cicle sobre Moviments socials i governabilitat global. L'objectiu d'aquest material és donar a conèixer els debats que han tingut lloc al llarg d'aquests mesos així com facilitar una eina d'aproximació als moviments socials combinant una perspectiva més analítica amb una d'activista.

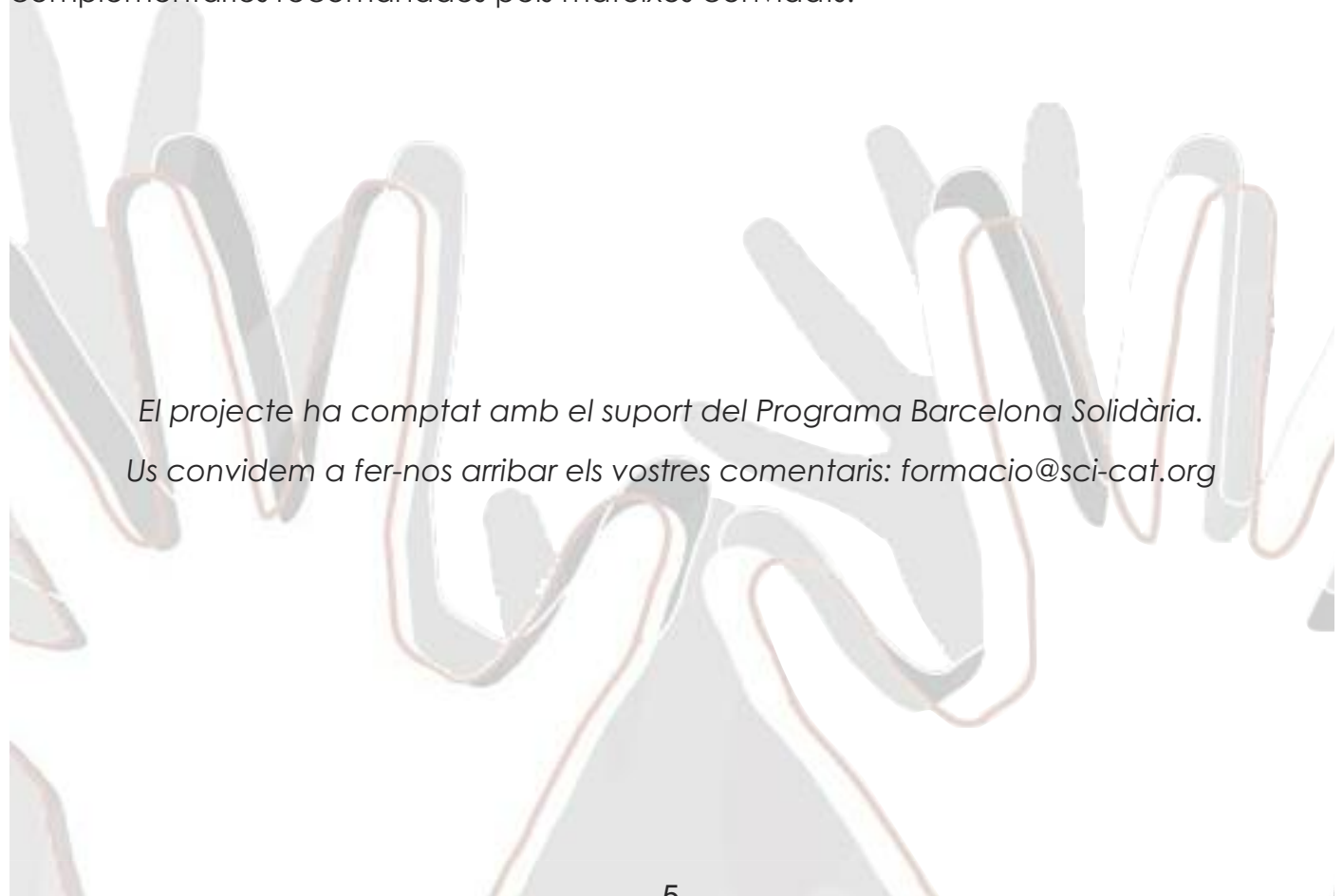
El Servei Civil Internacional de Catalunya es responsabilitza dels continguts aquí reproduïts.

- INTRODUCCIÓ -

El setembre passat al Servei Civil Internacional de Catalunya iniciàvem un procés de reflexió sobre els moviments socials que ens va portar a organitzar el cicle sobre moviments socials. El Cicle responia a la constatació de la importància dels moviments socials i al plantejament entorn el paper que ocupen en el marc de la globalització i la crisi de la governabilitat.

Al llarg d'aquests mesos hem volgut oferir un espai per a la formació, la difusió i la reflexió entorn la contribució dels moviments socials a la governabilitat democràtica en un món globalitzat, plantejant i donant a conèixer noves formes de participació local i cooperació internacional.

Acabat el cicle ens agradaria donar continuïtat a aquestes reflexions i seguir alimentant aquest debat. Per això hem preparat aquest material de síntesi en el qual hem intentat integrar les aportacions de totes les persones i col·lectius que hi han participat. Per tal de facilitar aquesta aproximació al debat i continguts, hem organitzat el document en diferents apartats: una reflexió general on s'integren aportacions i reflexions dels convidats, un petit glossari per orientar la lectura, un CD de materials on es compila un recull resumit de cadascuna de les xerrades que s'han desenvolupat al llarg del cicle i un conjunt de lectures complementàries recomanades pels mateixos convidats.

*El projecte ha comptat amb el suport del Programa Barcelona Solidària.
Us convidem a fer-nos arribar els vostres comentaris: formacio@sci-cat.org*

CAP A UNA DEFINICIÓ DELS MOVIMENTS SOCIALS

L'heterogeneïtat és un element clau dels moviments socials, per la qual cosa es fa difícil establir-ne una definició unívoca i que els englobi a tots, sense que això comporti una simplificació excessiva. Com indica Enric Prat¹, diferents estudiosos han aportat diverses definicions que recullen els trets més significatius dels moviments socials. La definició de Turnere i Killian (1987), per exemple, els entén com una col·lectivitat que actua amb certa continuïtat per promoure o restituir un canvi en la societat.

Aquesta mateixa heterogeneïtat es presenta en l'intent d'establir-ne una classificació que englobi l'àmplia varietat existent, des del moviment obrer fins al moviment alterglobalitzador, passant pel moviment camperol, estudiantil, veïnal, per la pau, ecologista, feminista, etc. Les diferents aproximacions descriptives als moviments socials expliquen, també, els diferents criteris sobre quins agents constitueixen els moviments socials, deixant fora o incorporant altres actors de la societat civil com, per exemple, les ONG o els ciutadans/es no organitzats que puntualment participen de manera activa en alguna activitat organitzada des del nucli dels moviments. De la mateixa manera que no hi ha una definició unívoca del que són els moviments socials, la frontera entre els activistes i no activistes, com veurem més endavant, no sempre és clara.

Enric Prat proposa que tot i aquesta heterogeneïtat, que es manifesta en diferents aproximacions (teòriques i pràctiques) als moviments socials i es concreta en diverses definicions, es poden identificar alguns elements en comú relatius a les formes d'acció, d'organització i de lluita, als propis objectius vinculats a la promoció o al fet d'evitar un canvi social, polític o cultural i a la generació d'uns efectes (polítics, sensibilitzadors i culturals) en la societat. Aquests objectius expliquen, en part, el predomini d'unes formes d'organització i acció determinades, més o menys institucionalitzades segons el moviment, així com la forma d'acció col·lectiva escollida (convencional, disruptiva o violenta) que respondrà a l'anàlisi del context elaborat i a les fites proposades. L'anàlisi de les formes d'acció remet a diferents reptes, com la pèrdua d'efectivitat de les formes de lluita convencionals (ex. vagues, manifestacions...) o els costos o efectes negatius que poden provocar les accions disruptives i les violentes, com ara els costos legals o la pèrdua de suport social. Amb relació a això, l'acció dels moviments socials comporta una interacció, més o menys conflictiva, i de vegades de col·laboració, amb les elits, els seus opositors i les autoritats. Majoritàriament treballen en nom de la població exclosa o sensibilitzada en determinades qüestions. Tot això

¹ Conferència : Els moviments socials del temps present: Característiques i conseqüències, 16 de novembre del 2007 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i articles recomanats.

es desenvolupa des d'una visió col•lectiva que integra a xarxes d'individus i grups, i en determinades ocasions a organitzacions.

La diversitat és constitutiva dels mateixos moviments i la unitat es conforma de manera oberta i canviant, mantenint l'heterogeneïtat inherent als diversos actors i agents que configuren el moviment, a partir dels objectius i aspiracions compartides, i en el marc d'una unitat col•lectiva. És a dir, la unitat es conforma a partir d'aquesta heterogeneïtat, en una noció que sobrepassa el contingut normatiu i tancat que implicava les ideologies, i en reforça el vessant obert i flexible. La identitat col•lectiva, com diu Prat, es construeix de manera conscient, en les xarxes organitzatives i s'acostuma a configurar prèviament a la visibilitat dels moviments, i evoluciona en la mesura que els moviments canvien. Els moviments no són, doncs, quelcom puntual ni esporàdic sinó que es caracteritzen per una continuïtat amb fluctuació, amb moments d'auge, replegament i ressorgiment.

DELS VELS MOVIMENTS SOCIALS ALS NOUS MOVIMENTS SOCIALS: EL MOVIMENT DE MOVIMENTS O MOVIMENT ANTIGLOBALITZACIÓ

La fluctuació dels moviments socials, d'acord a noves demandes socials i lluites, els ha dut a evolucionar i ha provocat l'aparició de nous moviments socials que, en alguns casos, han absorbit molts elements que es reivindicaven des de moviments socials anteriors. De fet, autors com Fernández Buey² entenen que en bona mesura, el moviment de moviments suposa una superació de la distinció entre vells i nous moviments socials perquè aquest està conformat per una gran diversitat d'actors, des dels sindicats i partits polítics d'esquerra a organitzacions ecologistes, pacifistes, feministes, antirracistes, etc., que emfatitzen la defensa dels drets humans (els drets civils i polítics, i els drets econòmics, socials i culturals, principalment).

El moviment de moviments, tanmateix, no s'ha d'entendre com una síntesi sinó com un marc de resistència global que integra diversos moviments. De fet, aquesta heterogeneïtat en l'espectre de les organitzacions que el conformen, juntament amb la superació d'una acció atomitzada i de caràcter nacional-estatal en pro d'una lluita mundial són, segons Fernández Buey els trets diferenciadors respecte els vells moviments socials. D'altra banda, comparteix amb aquells l'actitud crítica cap a partits i sindicats, dels quals se'n reivindica l'autonomia.

² Conferència: El moviment de moviments: idees, propostes i debats, 9 de novembre del 2007 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

El moviment de moviments aporta una superació de la distinció entre vells moviments i nous moviments perquè, damunt de les lluites específiques, proposa l'anàlisi dels efectes econòmics, socials i culturals de la globalització neoliberal i la seva concreció en uns objectius alternatius. Entre les característiques comunes d'aquest ampli ventall, Fernández Buey destaca el predomini d'allò social sobre allò polític, la crítica compartida a la democràcia representativa, la consciència del caràcter autoritari del neoliberalisme i la creació de xarxes de contrainformació, diàleg i discussió. La resistència al nou autoritarisme i la dimensió prepolítica conformen unitat d'acció al moviment de moviments. Segons Fernández Buey, doncs, el moviment de moviments s'ha d'entendre com un moviment de resistència global on queda superada la distinció entre vells moviments socials i nous moviments socials gràcies a la conjunció de la defensa dels drets humans.

El moviment de moviments beu i es configura de les demandes dels diferents moviments socials, cosa que permet explicar, d'un cantó, la multiplicació de les lluites en diferents àmbits -local, nacional, internacional-, així com la seva integració en una estratègia més àmplia de crítica a la globalització neoliberal, al capitalisme, i d'elaboració de diverses propostes. En aquest sentit, les línies que segueixen, es centraran especialment en l'anàlisi del moviment de moviments o moviment antiglobalització (segons accepcions de diferents autors) i les plasmacions i experiències concretes que s'han presentat en el marc del cicle de conferències sobre moviments socials i governabilitat global.

ORIGEN DEL MOVIMENT DE MOVIMENTS: LA CRÍTICA A LA GLOBALITZACIÓ I AL SISTEMA CAPITALISTA

L'evolució del moviment de moviments va lligada simbòlicament a diferents ciutats: Chiapas, Seattle i Porto Alegre, i sorgeix segon Carlos Taibo³ per fer una rèplica a la globalització capitalista, a l'anomenada societat del 20/80 (on el 20% de la població disposa del 80% dels recursos del planeta) caracteritzada per l'enduriment planetari de les condicions del salari laboral i el progressiu deteriorament dels poders públics en favor de les grans corporacions. Especialment a partir dels anys 90, es fan paleses les desigualtats generades per l'enduriment del capitalisme amb l'estratègia neoliberal i l'augment imparable de la distància entre rics i pobres.

La crisi econòmica dels anys 70 va facilitar un canvi de política econòmica per tal d'afavorir l'increment de l'acumulació capitalista, a partir de la liberalització de l'economia, la

³ Conferència: Moviments antiglobalització: reptes i propostes, 23 de novembre del 2007, a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

desregulació, les privatitzacions i l'afebliment progressiu del paper de l'estat, i d'impulsar l'expansió del capital privat arreu del planeta. Aquest canvi d'estratègia econòmica, desenvolupat en el marc del Consens de Washington, va afavorir una concentració i centralització de capitals imparables, a mans de grans corporacions que progressivament han desenvolupat un paper cada cop més influent sobre les polítiques dels estats.

Des d'aquesta perspectiva, la globalització s'entén com la fase actual del capitalisme i arrenca a finals dels 80, amb la caiguda de l'URSS i la consolidació del capitalisme a escala planetària. El procés de mundialització del capitalisme respon al seu caràcter expansiu així com a la tendència a la mercantilització de totes les esferes de la societat.

A nivell macro això suposa una estructuració mundial en unes economies centrals i unes economies perifèriques, amb una orientació extravertida, on les perifèries són dependents i estan al servei de les decisions de les economies centrals. Aquest model també té conseqüències importants en les societats del Nord. És a dir, l'anàlisi a nivell estatal, com destaca Miren Etxezarreta⁴, mostra com el sistema capitalista en la globalització ha comportat un retrocés en el model social com a conseqüència del debilitament del paper de l'estat i la desregulació i una creixent precarietat laboral i segmentació del mercat de treball. La penetració de les polítiques neoliberals ha comportat un empitjorament de les condicions de vida dels ciutadans i ciutadanes (tant al Sud com al Nord) així com una pèrdua progressiva dels drets ciutadans (econòmics, civils i polítics). És a dir, el model social actual no només no cobreix les necessitats més bàsiques de la població sinó que progressivament s'utilitzen mecanismes de repressió i control de la població que atempten contra els drets civils. Des de l'àmbit micro es constata, doncs, la inviabilitat del model social, així com el fet que la seva transformació requereix un canvi estructural, sistèmic, que ha de sorgir de lluites comunes i diverses i d'un treball des de l'horitzontalitat i el benefici comú. En aquest sentit, els moviments socials representen aquest espai de construcció d'alternatives des de la base, el debat i la diversitat, de transformació social cap a la creació de nous àmbits d'autonomia on es puguin operar de maneres diferents.

Josep M. Antentas⁵ remarca que l'apogeu del neoliberalisme a principis dels anys 90 suposa també el sorgiment de les resistències que, a diferència dels moviments socials anteriors,

⁴ Conferència: La inviabilitat social del model actual, 8 de febrer del 2008 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

⁵ Conferència: Resistències a la globalització: xarxes i fòrums socials, 15 de febrer del 2008 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

connecten les reivindicacions concretes d'aquests moviments amb l'anàlisi crítica a la globalització neoliberal i l'elaboració de diverses propostes. L'aixecament zapatista, el gener de 1994, suposa l'inici simbòlic del moviment de moviments sota el lema "por la humanidad y contra el neoliberalismo". Progressivament, al llarg dels anys 90, l'universalització i intensificació de les polítiques neoliberals en multiplica els efectes devastadors, com ara l'augment de la desigualtat i de la pobresa, i l'empitjorament de les condicions de vida de la majoria de la població del planeta. En resposta a tot això incrementen les lluites. És a dir, el sistema perd legitimitat social però n'intensifica les dinàmiques en el marc de la globalització. En aquest sentit, Antentas destaca un doble efecte: d'un cantó, la fragmentació creixent entre les persones, el creixent individualisme i l'aixecament de murs simbòlics i reals entre les persones. De l'altre, la unificació planetària per la imposició d'una mateixa política econòmica tot i que aquesta prengui diferents (capitalisme autocentrat, al centre, i capitalisme extravertit o perifèric, a la perifèria o països empobrits).

CAP A UNA CARACTERITZACIÓ DELS MOVIMENTS SOCIALS

La dinàmica dels moviments socials reproduïx i contesta aquest doble efecte amb una multiplicitat de lluites i de moviments de resistència arreu del planeta.

Aquestes resistències es caracteritzen, sobretot inicialment, pel seu caràcter defensiu, de resistència a les polítiques neoliberals. De fet, el debat sobre la denominació del moviment de moviments o moviment antiglobalització o alterglobalitzador o altermundista se situa en aquesta esfera. Inicialment s'anomena moviment antiglobalitzador per emfasitzar-ne el caràcter de resistència i, progressivament, a mesura que el moviment evoluciona, certs sectors que volen subratllar-ne el caràcter propositiu, i concretament a partir del Fòrum Social de París (2003), utilitzen l'etiqueta alterglobalitzadora. Tot i això, no hi ha un consens clar sobre com anomenar-lo, ja que darrera de cada etiqueta s'hi amaguen concepcions diferents dels propis moviments. Alguns autors, com Carlos Taibo, creuen que és clau mantenir l'element anti- i destaquen les connotacions del terme alterglobalitzador: en primer lloc, es tracta d'una reivindicació de caràcter propositiu del moviment; en segon lloc, s'explica pel fet que els mateixos moviments són producte de la globalització i desenvolupen accions globals i, en tercer lloc, perquè el que es vol segons aquesta concepció, és promoure una globalització diferent, globalització al cap i a la fi. Aquesta última accepció és la que Taibo creu especialment criticable i la vincula als sectors més moderats del moviment⁶.

⁶En Carlos Taibo, *Movimientos antiglobalización. ¿Qué son? ¿Qué quieren? ¿Qué hacen?*, Catarata, Madrid, 2007.

La contestació des de diferents àmbits geogràfics és un altre element característic d'aquestes resistències, que s'articulen en lluites locals, lluites nacionals i lluites internacionals coordinades mitjançant diverses campanyes i protestes. Per tant, tot i que alguns moviments tinguin una orientació molt local, en certa manera (i aquest és també el repte) estan connectats i articulats també en moviments i propostes d'acció més àmplies⁷.

Pel que fa l'articulació dels moviments socials, els fòrums socials han jugat un paper clau, com a espai de trobada i d'afirmació simbòlica que ha permès teixir solidaritats, convergències i confluències entre les lluites socials. L'origen dels fòrums socials es troba en la contestació conjunta organitzada en motiu del Fòrum de Davos, a Seattle l'any 2000. Des de llavors, s'han convocat diferents Fòrums Socials Mundials (Porto Alegre, Mumbai, Nairobi) i Fòrums Socials Mundials policèntrics (2006, paral·lelament a Caracas, Bamako i Karachi) i continentals (París, Londres, Florència) per tal d'acostar-los a la població. Els fòrums han servit com a punt de referència i de trobada de les veus crítiques i el seu èxit s'ha d'entendre d'acord amb el context d'auge de la resistència després de Seattle, així com per la constatació de la necessitat creixent de trobar-se i articular-se. La utilitat dels fòrums respon, segons Antentas, a aquest caràcter unificador, davant de la fragmentació que implica globalització, i al poder simbòlic que ofereixen, en tant que representen un punt de referència per les forces crítiques.

Els darrers anys han sorgit una sèrie de debats entorn els mateixos fòrums, especialment des de la celebració del Fòrum de Nairobi, on es van posar de manifest determinades mancances i incoherències⁸. En aquest debat se subratllen els esforços que comporta l'organització d'una trobada així, sota el perill que això suposi una absorció d'energies que es destinen a lluites concretes, i el fet que la participació als fòrums sovint queda restringida a un determinat sector, pels costos de desplaçament que impliquen, reduint-ne l'impacte al conjunt de la societat i creant el perill d'un cert elitisme. Després del Fòrum Social de Nairobi, i en el marc d'aquest debat, es va llançar una convocatòria de jornada d'acció descentralitzada per a la realització del Fòrum a diferents regions. D'aquesta manera es volien superar algunes d'aquestes mancances, amb l'objectiu doble de connectar aquesta iniciativa amb la societat civil nacional i, alhora, de crear un espai d'articulació entre aquestes lluites múltiples i fragmentades que es mouen en l'esfera més local o nacional.

Del 25 al 27 de gener de 2007, a Barcelona, s'organitzava el Fòrum Social Català (FSCat),

⁷ Per exemple, molts moviments de defensa del territori (com el Pla Caufec o les mobilitzacions contra la MATT) reivindiquen en part, també, un altre model decreixement i recuperen punts de vista molt propers al Decreixement i al localisme.

⁸ Sobre aquests debats que van prendre especial força després del Fòrum Social de Nairobi veure VVAA, El Futur del Fòrum Social Mundial. Reptes i perspectives després de Nairobi, Icaria, Barcelona, 2008.

a partir del treball conjunt entre moviments socials i organitzacions del territori. El Fòrum va donar a conèixer les diferents articulacions d'aquesta massa ciutadana organitzada i crítica amb el model neoliberal, que treballa des de diferents esferes per un món més just, demostrant que les alternatives són possibles. Durant el Fòrum es va posar de manifest la fragmentació entre les lluites, vinculada a la multiplicació i dispersió, però també la necessitat d'articular-se. L'èxit de participació en l'Assemblea dels Moviments Socials (AMS), que es va convocar per primera vegada en el marc del FSCa,⁹ remet a aquesta voluntat de superar la fragmentació i aconseguir més incidència. Fruit d'aquella primera Assemblea es va elaborar un Manifest dels Moviments Socials, on es recullen les principals reivindicacions i debats plantejats, i es va establir una nova convocatòria de trobada per al 5 d'abril d'aquest mateix any⁹.

Amb relació a la multiplicitat de raons de ser dels moviments, campanyes i propostes concretes que es plantegen, Carlos Taibo proposa una diferenciació segons els àmbits de treball i lluita predominants. En l'àmbit polític, la majoria dels moviments aposten per formes de democràcia directa i cap a una progressiva descentralització del poder i la democratització de les institucions i els mitjans de comunicació. En l'àmbit econòmic, destaquen propostes orientades a formes d'economia social i autogestionada, a la millora i universalització dels serveis socials, a mesures que garanteixin la renda bàsica i a la contestació a les polítiques que faciliten la llibertat de moviments de les empreses transnacionals. Amb referència al món del treball, subratllen reivindicacions cap a la millora de les condicions laborals, contra la precarietat, el treball infantil i a favor dels drets iguals per als immigrants. També hi ha moltes mesures en matèria de solidaritat que parteixen de la reivindicació dels drets de tots els habitants del planeta i la contestació a les accions que promouen institucions multilaterals com el BM, FMI, etc., clarament al servei del capital. També es reivindica l'abolició del deute, fórmules de comerç just, la banca ètica, l'oposició als transgènics, etc. Moltes d'aquestes propostes comparteixen "la necesidad imperiosa de repensar las prácticas de consumo características de buena parte de la población de los países más ricos". De fet, la defensa de la sostenibilitat i la visió ecologista protagonitzen un altre dels àmbits d'aquestes propostes, que guanya importància a mesura que es constata el caràcter devastador del model de creixement vinculat a la globalització capitalista. Són també importants les demandes centrals entorn els drets de les dones des d'una crítica al patriarcat i la reivindicació de l'equitat. La invasió de l'Iraq, d'altra banda, va representar un reforç a la contestació antigüerra, que seguia algunes claus del pacifisme. Els drets de les minories

⁹ Podeu trobar informació més completa, així com la Declaració final de l'AMS a: <http://www.forumsocialcatala.cat/>

són un altre àmbit important de treball, així com també la cultura, on es visibilitza la ruptura cultural i homogeneïtzació progressiva que comporta la globalització¹⁰.

Aquesta heterogeneïtat temàtica i d'àmbits d'acció s'ha pogut articular, en part, gràcies als fòrums socials. D'altra banda, i paral·lelament, s'han desenvolupat noves estratègies d'acció que han permès, malgrat la fragmentació, conjugar aquestes esferes en un sentit temàtic, integrant els continguts específics de cada moviment, i també territorial, enllaçant l'àmbit local amb l'internacional, en un marc de lluita globalitzada. Això s'ha concretat mitjançant vies ben diverses: treball en xarxa i aliances, campanyes d'incidència al Nord i al Sud, col·laboració i traspàs de coneixements del Sud al Nord, interacció de moviments més localitzats i d'altres especialitzats en estratègies més àmplies, etc.

A Catalunya, s'estan desenvolupant diferents iniciatives que apunten en aquesta línia i que han suposat nous aprenentatges. D'una banda, a mesura que s'han posat en evidència les contradiccions, desordres i desequilibris que ha comportat la globalització neoliberal, han sorgit noves lluites, principalment des dels sectors més desfavorits i sovint amb el suport d'una nova solidaritat internacional que s'ha configurat a partir de la comprensió i de la dimensió sistèmica d'aquests desequilibris i de la responsabilitat dels governs del Nord, grans corporacions i institucions multinacionals en aquest estat de coses. En part, doncs, la solidaritat s'ha reconfigurat en el marc de la globalització i ha optat per noves estratègies. D'altra banda, els moviments socials ja existents (com l'ecologista, el pacifista i el feminista) han evolucionat i han combinat el seu treball específic amb una integració i transversalització en altres esferes, de manera que altres moviments han incorporat aquestes reivindicacions en marcs d'idees comuns i compartits.

Com diu Iosu Perales, l'organització de xarxes i aliances sorgeix en bona part de la presa de consciència que només pot aspirar a canviar la realitat local i global si s'uneixen forces. Aquest tipus de treball presenta, com indica Perales, diverses virtuts: capacitat de pressió que permet l'acumulació de força social i política, ampliació de la capacitat de denúncia donant a conèixer realitats diferents, l'elaboració d'alternatives que possibiliten el fet de tenir "presencias públicas simultáneas en lugares del mundo", la complementarietat entre actors i maneres d'actuar, que ofereixen marcs de concertació de la societat civil i de recuperació de l'acció política i són expressió d'allò que Javier Erro anomena la globalització de la solidaritat, la solidaritat realitzada des de la base social¹¹.

¹⁰ Ibíd..., Taibo, Págs. 63 i 64.

¹¹ Iosu Perales "Redes y alianzas en PTM", Mundabat, febrero 2007. Font, Grupo Sur: <http://www.gruposur.eu.org/Redes-y-alianzas-en-PTM.html>

ALGUNES REFLEXIONS SOBRE LES CAMPANYES

Amb referència a aquestes noves iniciatives, i a tall d'exemple i entenent-ho com a experiències de les quals se'n poden extreure aprenentatges, destaca la posada en marxa de campanyes específiques amb uns fins concrets i amb la voluntat d'arribar al conjunt de la ciutadania, sensibilitzar-la i mobilitzar-la en determinats temes. Alguns exemples que es poden destacar en l'àmbit català podrien ser la campanya "Qui deu a qui", la campanya "Transgènics fora", que ja porten uns anys de rodatge i, més recentment, iniciatives com la campanya "Grans cadenes de distribució: No, gràcies"¹², i l'*Entesa pel Decreixement*¹³. Un altre conjunt de campanyes són aquelles que comparteixen la lluita al voltant dels recursos, que han sorgit com a resposta als intents d'apropiació de les grans empreses transnacionals, i que en determinades ocasions s'han traduït en una denúncia de les actuacions de grans corporacions en els països del Sud¹⁴. Exemples d'això podrien ser la campanya *Repsol Mata*¹⁵, *Stop agrocombustibles*¹⁶, campanya *BBVA sin armas*¹⁷, etc.

Malgrat que la majoria de campanyes responguin a una temàtica específica, moltes d'elles es troben interconnectades i es retroalimenten. Per exemple, la campanya *no et mengis el món*¹⁸ que incorpora el tema de deute ecològic (present també en campanyes relacionades amb els recursos) així com la sobirania alimentària (a la base, també, de les campanyes anteriorment citades). De fet, aquí no es tracta tant d'entrar en el contingut específic d'aquestes campanyes sinó de subratllar-ne elements comuns, alguns dels quals

¹² Aquesta campanya està integrada per diferents organitzacions que defensen els models basats en Sobirania Alimentària, com Plataforma Rural, la Campanya "No et Mengis el Món". La Campanya "Grans cadenes de distribució: NO gràcies!", sorgeix davant la necessitat de denunciar i canviar el control corporatiu que exerceixen les grans empreses de distribució alimentària. Veure: http://www.odg.cat/ct/inicio/enprofunditat/plantilla_1.php?identif=570 i

¹³ Taula rodona: Campanyes de sensibilització al Nord, conseqüències al Sud. La vinculació entre campanyes, 14 de desembre del 2007 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

¹⁴ Conferència: Recursos que maten, recursos que mouen. Campanyes entorn els recursos naturals, 21 de desembre del 2007 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

¹⁵ El marc de la campanya és la denúncia a les transnacionals responsables de violacions sistemàtiques als drets humans. Les petrolieres són un dels casos més flagrants d'aquestes violacions a més de ser font del canvi climàtic global. La campanya es centra en REPSOL YPF, involucrada en múltiples casos de contaminació, vulneració dels drets humans i de la sobirania de les poblacions indígenes.

Com expliquen des de la campanya, això succeeix tant en els països del Sud, com en el propi Estat espanyol (Tarragona, Canàries). El que ens proposem en la Campanya Repsol Mata, és unir físicament a col·lectius i persones afectats per l'actuació de REPSOL-YPF en els seus diferents àmbits i que vulguin entrar o hagin entrat en resistència contra aquesta. Per a concretar més, van pensar en accions en l'Estat Espanyol al maig de 2006, paral·lelament a la Junta d'Accionistes de Repsol, en el marc del que va ser "la Contra-Junta" d'afectats, que es va celebrar en diversos llocs de l'Estat. Web de la campanya: <http://repsolmata.ourproject.org/>

són nous en relació a formes de lluita anteriors.

En primer lloc, destaca la doble dimensió Nord/Sud, que s'hi dóna de diverses maneres però que comparteix la idea que les problemàtiques del Sud (la pobresa, la fam, els problemes medioambientals) no només no estan deslligades de les decisions (i interessos) econòmics i polítics del Nord sinó que, en bona part, en són una conseqüència. Això es vincula, en segon lloc, amb el tipus d'estratègies utilitzades: d'una banda, es tracta de generar debat social sobre aquests temes, fomentar la participació ciutadana i evidenciar la coresponsabilitat de la ciutadania. Aquesta participació, d'altra banda, ha de servir per pressionar els governs i exigir-los un paper més actiu en alguns casos, com per exemple de control a les grans transnacionals, i en d'altres, un posicionament més crític (per exemple, davant de l'actuació d'altres governs), coherent (tenint en compte possibilitats d'actuació, discursos generats i pràctiques desenvolupades) i valent davant determinades realitats.

Un tercer element que comparteixen moltes d'aquestes campanyes és l'articulació entre diversos agents (centres de recerca, organitzacions socials, moviments socials, ONG). Com diu Perales, " necesitamos aunar fuerzas para conocer mejor la complejidad de la nueva realidad mundial, así como desarrollar mecanismos para tratar de incidir sobre esa misma realidad"¹⁹. Les campanyes són, en aquest sentit, un espai de col·laboració i treball conjunt entre diversos actors organitzats i no organitzats de la societat civil.

La majoria de campanyes sorgeixen, doncs, de l'articulació i la col·laboració entre diferents actors, tant individus com col·lectius o grups organitzats. Això no només ha permès la suma d'esforços en una sola veu, sinó també un espai de trobada, intercanvi i treball, ne-

¹⁶ Podeu consultar la informació a: <http://stop-agrocombustibles.nireblog.com/>

A més a més, cal recordar el grup sobre bionegocis, que estudia i denuncia l'impacte dels agrocombustibles. Veure: <http://bionegocis.wordpress.com/>. El blog vol donar a conèixer la incidència social i ambiental en el sud i en el Nord dels agrocombustibles/ biocombustibles amb l'objectiu de generar una reflexió col·lectiva sobre possibles alternatives existents.

¹⁷ A la seva web expliquen que l'objectiu de la campanya és crear una opinió pública que afavoreixi un canvi actitud de les entitats financeres i la Corporació BBVA en particular i que, en conseqüència, cancel·li les seves inversions en les empreses fabricadores d'armament relacionades i anul·li el finançament d'empreses altament contaminants o que vulnerin els drets humans. La campanya l'encapçalen diverses organitzacions: Centre d'Estudis per a la pau JMDelàs, Observatori del Deute en la Globalització i SETEM. Per més informació, consulteu: <http://www.bbvasensearmes.org/>

¹⁸ La campanya sorgeix de la necessitat de fer arribar el coneixement de les repercussions que l'actual model de consum del Nord té en el Sud i la voluntat de promoure un canvi d'hàbits i model consumidor per encaminar-lo cap a un de més sostenible socialment i ambientalment. La campanya va ser impulsada conjuntament per: Veterinaris Sense Fronteres, la Xarxa de Consum Solidari, Ecologistas en Acción i l'Observatori del Deute en la Globalització. L'any 2007, els dos principals eixos d'acció i recerca de la Campanya "No et Mengis el Món" es relacionaren amb l'impacte sobre la sobirania alimentària de les Grans Cadenes de Distribució i els Biocombustibles. Per més informació, veure: <http://www.noetmengiselmon.org/>

¹⁹ Iosu Perales, Redes y alianzas en PTM, febrero 2007.

cessari per entendre també com s'han anat elaborant els discursos i noves estratègies de treball. De fet, un altre element característic de les campanyes és la progressiva incorporació d'aquestes campanyes de denúncia en campanyes o iniciatives més àmplies que intenten integrar aquestes veus, en discursos més amplis. És a dir, tot i que les campanyes busquen la conscienciació ciutadana i, moltes, la incidència política, i s'estructuren d'acord amb uns objectius molt concrets, moltes d'elles responen a un mateix marc d'anàlisi, la globalització neoliberal, on s'emfasitza una dimensió o una altra dels impactes que aquesta genera.

En aquest sentit, es pot parlar de certa complementarietat entre campanyes. Per exemple, la *Plataforma Transgènics Fora*²⁰, encaminada a denunciar els impactes dels organismes modificats genèticament i a prohibir-ne el cultiu, es vincula molt directament amb el tipus de consum que afavoreixen les grans superfícies, i que denuncia la campanya "Grans cadenes de distribució: No, gràcies". Aquest tipus de consum, com denuncien, va en detriment dels petits productors i comerciants, i de l'existència de mercats més locals, on els beneficis reverteixen sobre el mateix territori²¹. Les cooperatives de consum han sorgit, en bona part, en resposta a aquestes demandes d'uns aliments més saludables i ecològics, la producció dels quals té menys impactes negatius sobre el medi i en té més de positius. D'altra banda, aquests discursos s'han vist retroalimentats, per exemple, per la campanya *Sobirania alimentària*²² que reivindica el dret dels països i els pobles a definir les seves pròpies polítiques agràries, de treball, pesqueres, alimentàries i de recursos (terra, aigua i biodiversitat) de manera que siguin ecològicament, social, econòmica i cultural adequades als contextos i necessitats específics.

NOUS ELEMENTS EN ELS "VELLS MOVIMENTS SOCIALS"

Tot i que la distinció entre vells moviments i nous moviments socials queda en bona part su-

²⁰ La Plataforma Transgènics Fora (PTF) va endegar l'any 2006 una campanya per la Declaració de Municipis Lliures de Transgènics a Catalunya. Aquesta campanya suposava una continuació en la lluita contra la imposició dels transgènics que la PTF! Estava duent a terme amb el propòsit últim d'una Catalunya lliure de transgènics. L'objectiu general de la campanya era aconseguir que els municipis catalans s'autodeclaressin lliures de transgènics i adoptessin mesures per tal que la declaració fos vinculant. En segon lloc, es donava molta importància al procés mitjançant el qual s'arribava a la declaració. Es pretenia fomentar la participació pública amb la implicació de grups locals en el disseny i desenvolupament de la campanya. Consulteu: <http://www.transgenicsfora.org/inici.htm>

L'any 2008, la PTF juntament amb altres col·lectius creen la plataforma i la campanya Som lo que sembrem per donar suport a una Iniciativa Legislativa Popular que aturi els cultius i aliments transgènics a Catalunya. Es tracta d'una proposta que sorgeix des d'Assemblea Pagesa de Catalunya per constituir un espai comú de treball amb totes aquelles persones i organitzacions d'àmbit nacional disposades a col·laborar en la campanya. La campanya preveu un procés de recollida de signatures i de sensibilització dirigida, especialment, en tres àmbits: consum, pagesia i solidaritat.

²¹ El moviment de localització o localisme, per exemple, s'encamina segons Andri Stahel a la necessitat de

perada quan s'entén que el moviment antiglobalització és un moviment de moviments, hi ha un conjunt d'elements diferenciadors i innovadors, respecte formes de mobilització anteriors, que cal subratllar. Aquí no es pretén fer una anàlisi detallada sinó, d'acord amb les experiències presentades, destacar alguns d'aquests aspectes diferenciadors, que molt sovint apareixen ja en la caracterització de les campanyes. Per tal de fer més significativa aquesta anàlisi, es prenen com a referència algunes experiències dins el moviment feminista, algunes reflexions sobre els moviments urbans, i especialment el veïnal, i s'apunten nous moviments sorgits de la mà de la globalització. No es tracta, per tant, de realitzar una anàlisi sistemàtica, sinó de recuperar alguns elements per a una reflexió més àmplia.

La comparació dels moviments actuals amb relació als vells posa de manifest, en primer lloc, la pervivència de determinades lluites, tot i que moltes d'aquestes han guanyat matisos i s'han nodrit amb noves perspectives. El moviment feminista, per exemple, s'ha enriquit moltíssim amb el pensament i pràctica feminista provinent d'Amèrica Llatina, que ha introduït nous conceptes claus com la feminització de la pobresa, empoderament, etc. D'altra banda, ha obert nous camps de reivindicació com, per exemple, els drets de les treballadores migrades o les treballadores sexuals i la denúncia de les condicions d'explotació que pateixen²³. Tot i que en alguns casos es tracta de demandes molt concretes, un marc d'anàlisi més ampli, de visibilització i denúncia al patriarcat, així com les demandes d'equitat real entre els gèneres, són assumides progressivament, de manera transversal, per la resta de moviments.

El moviment veïnal és una altra esfera de mobilització ciutadana que s'ha anat reconfigurant d'acord amb els nous temps. A diferència del moviment de dones, com senyala Albert Recio²⁴, el moviment veïnal és quelcom molt específic, amb un clar predomini de la visió local i molt determinat pel context en què s'ha desenvolupat. Tan és així que segurament no es podria entendre la força que prengué el moviment veïnal durant els anys seixanta i

promocionar una escala adecuada en el desenvolvament. Sthael el consideran un "movimiento de movimientos en tant que agrupa a todos aquellos diferentes movimientos que parten de la necesidad de relocalizar y re-enraizar la actividad económica y la vida social humana". Dins aquest moviment inclou: el bioregionalisme; la permacultura; el moviment "show"; les monedes locals (LETS); els bancs de temps, les xarxes de trueque i d'ajuda mútua; els microcrèdits; les cooperatives de consum i de producció, els mercats de productors, bancs de llavors, etc. Per més informació: Andri Stahel, "Localización y desarrollo humano sostenible", inclòs en el CD de lectures complementàries Moviments socials i governabilitat, editat per l'SCI-Catalunya.

²² Consulteu el tríptic de la campanya: <http://www.pangea.org/fcongnd/DOCUMENTOS/TRIPTICSA.PDF>

²³ El treball de LICIT (Línia d'Investigació i cooperació sobre treball sexual i immigració) va en aquesta línia. Conferència: Els drets de les dones: noves i velles lluites per l'equitat, a càrrec d'Isabel Holgado, realitzada l'11 de gener del 2008 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades

²⁴ Conferència: Els moviments socials urbans, 1 de febrer del 2008 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

setanta si no hagués existit el context repressiu de la dictadura franquista, on les associacions de veïns van esdevenir la figura legal en la qual les esquerres van descobrir un espai per fer política de carrer i de base, aplegant i reforçant les veus descontentes. A partir dels anys vuitanta, la legalització dels partits polítics i la reorientació cap a la política institucional de determinats sectors d'aquests moviments, així com les millores al barri en resposta d'aquelles demandes veïnals, van afavorir el progressiu declivi del moviment veïnal i un cert desencís. Malgrat aquesta desafecció, les noves realitats socials en el territori, de creixent complexitat, sembla que requeriran aquestes vies socials a partir de les quals es fomenten les dinàmiques relacionals i s'afavoreix la convivència.

L'anàlisi d'aquests moviments mostra que no sols no s'han esgotat sinó que cal tenir-los en compte de cara no només a valorar les conquestes socials reals aconseguides i visibilitzar aquelles pendents, sinó també per aprofitar aquells aprenentatges i aplicar-los al context actual. Recio destaca alguns aspectes centrals en el moviment veïnal que, segurament, són traslladables a l'anàlisi d'altres moviments. En primer lloc, destaca la implementació local d'aquests moviments, que es conformen a partir de presències i formes d'acció diverses; la part pròpiament organitzativa i reivindicativa es combina amb una altra de relacional i bàsicament lúdica. Són aquestes presències diverses les que possibiliten la creació d'un teixit social local capaç de generar un canvi més potent. Tot això es desenvolupa, en segon lloc, en un marc temporal ampli, en processos molt llargs i en diverses bases, on l'element en comú i motor és la pròpia veu. La veu entesa com a primer principi de lluita i de mobilització, però també com a resultat d'aquests processos de reflexió i treball polític, que es nodreixen de la pròpia heterogeneïtat del moviment. En quart lloc, cal destacar l'àmbit de la participació, tenint en compte les diferents esferes possibles: la interna, organitzada a partir de diferents mecanismes (més representatius, com les juntes; o més directes, com les assemblees), o bé més externa i relacionada, per exemple, amb els àmbits de participació més institucionals. Finalment, tot això s'emmarca en un treball en xarxa que ha portat a la creació de plataformes organitzatives i associacions amb fins més específics, a partir de les quals s'ha volgut reforçar la mobilització de la població, així com sensibilitzar-la en aspectes concrets.

Aquestes reflexions entorn el moviment de dones i el moviment veïnal remetent a una qüestió aparentment contradictòria. En un cas, s'ha posat de manifest que la concepció actual més global del moviment ha generat certs aprenentatges que han enriquit tant els discursos com les pràctiques. En l'altre, s'ha destacat com el component local ha estat un element clau a l'hora de teixir sinèrgies i treballar un discurs. De fet, la combinació i convergència d'aquests dos àmbits constitueixen un element característic dels moviments actuals. És a dir, la fragmentació de les iniciatives locals, on es treballa el canvi a petita es-

cala, es combina amb discursos que emfasitzen la vinculació entre aquestes lluites i un marc de treball conjunt gràcies a la presència, com diu Antentas, d'unes idees força ("un altre món és possible", "el món no és una mercaderia", "globalització de la resistència"). Els fòrums socials i el treball en xarxa, facilitats per l'ús de les noves tecnologies de la informació, s'entenen, doncs, com a pols unificadors.

NOUS MOVIMENTS SOCIALS

A banda d'aquesta evolució de moviments socials anteriors d'acord al context i demandes que genera la globalització, han aparegut també nous moviments socials, com per exemple els vinculats a les persones migrades. Aquests han fet visibles les noves situacions d'exclusió generades pel marc jurídic-administratiu estatal, que dona peu a noves situacions d'explotació emmarcades en una desprotecció jurídica i en contra dels drets humans més bàsics. La majoria d'aquests moviments, com els anteriors, pensen globalment: han comprès que tot i que el marc de treball pugui ser local o estatal, comprendre'l depèn d'unes dinàmiques més àmplies, generadores de creixents desigualtats i desequilibris a nivell planetari.

De fet, alguns moviments posen l'accent en aquesta esfera del debat i, en contra d'aquestes dinàmiques, defensen un retorn a l'escala local²⁵. Aquest retorn a l'escala local, que es concreta en el localisme i la proliferació de xarxes socials i econòmiques en aquest àmbit, respon també a una recerca de la sostenibilitat i un intent de reduir els impactes negatius, tant socials (crisi social) com ambientals (crisi ecològica), que generen la globalització i la seva escala desproporcionada²⁶. En resum, "en el marco de una globalización que presiona hacia abajo las reacciones locales se suceden, bien para reclamar una democracia participativa, bien para responder con iniciativas de economía social, con frecuencia para dar respuesta a las consecuencias locales de políticas globales de orden neoliberal"²⁷.

Innovador, també, és el protagonisme creixent de les veus i moviments del Sud, i especialment d'Amèrica Llatina²⁸, que en molts casos han actuat com l'avantguarda dels movi-

²⁵ Conferència: Alternatives al model capitalista de gran escala: les economies locals a Catalunya i el moviment de localització, a càrrec d'Andri Stahel, realitzada el 7 de març del 2008 a l'SCI Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

²⁶ Íbid., Andri Stahel.

²⁷ Íbid., Iosu Perales

²⁸ Sobre aquest tema es va realitzar una taula rodona: Una panoràmica dels moviments socials a Amèrica Llatina, amb Josep Maria Deop i Cecília Aramaya, del Comitè de Solidaritat amb els pobles indígenes, 22 de febrer del 2008 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

ments socials, tant pel que fa als discursos i les estratègies d'acció, com a la vitalitat que han aportat al conjunt del moviment antiglobalització. Cal recordar aquí l'alçament zapatista i l'organització dels primers fòrums mundials a Porto Alegre com a alguns dels moments emblemàtics del moviment antiglobalització. Entre els elements d'aquesta ebullició, destaca el paper dels moviments indígenes com a mobilitzadors de la ciutadania i generadors de canvi polític, la conquesta de nous espais i formes de lluita, i el treball cap a vies alternatives i d'oposició als grans organismes multilaterals com l'FMI o el BM i a la pròpia hegemonia nord-americana. En alguns països aquestes mobilitzacions populars han afavorit canvis polítics importants, amb l'establiment de governs encapçalats per aquests sectors populars, alguns de base indígena, que han protagonitzat els primers intents de refundació de l'estat a partir d'una reorientació més nacional de les economies i promovent polítiques socials. La revolució bolivariana ha jugat, en part, un paper de referència i ha constituït, almenys, una ruptura parcial amb relació al neoliberalisme a ultrança defensat pels Estats Units. D'altra banda, les mobilitzacions llatinoamericanes suposen un model d'acció per als moviments antiglobalització del Nord.

GOVERNABILITAT I PARTICIPACIÓ

El protagonisme dels moviments socials s'explica en part, per la mateixa crisi de governabilitat. En l'esfera política, la globalització, vista com un procés sense regles, es confronta amb el estat-nació i amb la forma tradicional d'exercir la sobirania. La preocupació sobre la governabilitat global és la preocupació per una globalització no governada que és font d'instabilitat i desordres a nivell mundial.

Habitualment es considera que un sistema social és governable quan està estructurat sociopolíticament, de manera que tots els actors estratègics s'interrelacionen per prendre decisions col·lectives i resoldre'n els conflictes d'acord a un sistema de regles i de procediments formals o informals, dins els quals se'n formulen les expectatives i estratègies. Tanmateix, a mesura que es consolida la mundialització del sistema capitalista, les grans corporacions multinacionals guanyen poder decisor, en detriment dels estats, espais dels quals s'havia desenvolupat la sobirania. Es produeix una dispersió de l'autoritat política, tant a nivell estatal com internacional, caracteritzada per un retrocés en el poder de les institucions polítiques en pro del poder dels mercats.

En aquest sentit, com diu Perales, "la globalización está produciendo ámbitos o espacios más opacos y distantes de la ciudadanía sobre todo en el campo de la economía". D'un cantó, es posa de manifest el poder creixent dels actors reguladors dels mercats, com ara

el de les grans corporacions economicofinanceres i, de l'altre, el procés d'integració de regions, que afebleix encara més les possibilitats de control de la ciutadania de les institucions públiques. Com assenyala Taibo, els estats han vist reduïdes les seves atribucions en el terreny econòmic i social, però han enfortit, d'altra banda, aquelles referides al seu caràcter repressiu²⁹.

Els moviments socials han impulsat resistències i desenvolupat propostes alternatives per intentar incidir en aquesta realitat. Es reivindica el poder col·lectiu. La crisi de la governabilitat, doncs, posa de relleu les limitacions dels estats en qüestió de sobirania, sotmesos a pressions economicofinanceres que sovint passen per davant de la cosa pública. Paral·lelament a aquesta pèrdua de sobirania, sorgeixen diverses problemàtiques que no poden ser abordades, almenys únicament, des de l'estat, sinó que requereixen d'instruments reguladors amb un vessant internacional i d'organismes que vetllin pel seu compliment. El canvi climàtic, les migracions, les polítiques laborals, la pobresa, etc. requereixen, no només una anàlisi global, sinó també polítiques conjuntes, on els diversos estats assumeixin les responsabilitats que els corresponen.

L'altra cara de la moneda, i des d'un àmbit local, és la pèrdua de control dels ciutadans, que es dilueix a mesura que els centres de decisió i de poder es difonen i els estats perden força. Segons Julio Alguacil, es produeix un desajust entre la política "realment existent" i les seves estructures (governamentals i associatives) amb relació als nous reptes i la nova ciutadania, que acaba portant a la deslegitimació de la democràcia i de les organitzacions associades. Aquest distanciament implica la pèrdua de capacitat de control i d'incidència de la ciutadania, conscient que les decisions es prenen més lluny i per agents que desconeix. La pèrdua de legitimitat dels partits i sindicats com a forma de participació incrementa també aquest distanciament i un cert desencís amb relació a les formes de fer política tradicional, que es suma al creixent individualisme. La participació, en aquest sentit, es presenta com un repte i una resposta.

Una resposta des dels moviments socials i el conjunt de la societat civil, que reivindiquen el seu paper com a ciutadans i ciutadanes, tot evidenciant les mancances de la democràcia representativa i, alhora, apostant per altres maneres de fer política, de manera més participativa, flexible i oberta a les aportacions ciutadanes. La participació es reivindica com un dret perquè és una necessitat humana³⁰. Segons Joan Subirats³¹, els moviments so-

²⁹ Ibid., Pàgs 23-25.

³⁰ Julio Alguacil Gómez (editor) Poder local y participación democrática, El Viejo Topo

³¹ Conferència: Instruments per la participació ciutadana. Bases polítiques i metodològiques de la participació, 29 de febrer del 2008 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

cials sorgeixen i canalitzen, en bona mesura, aquesta desafecció cap a la política tradicional i la intenten revertir creant espais per la participació. Es constata que la política no s'acaba en l'àmbit institucional i que, per tal d'aconseguir incidir en les decisions de l'administració, cal participar-hi, involucrar-s'hi i responsabilitzar-se'n.

No obstant això, també és un repte, ja que obliga a pensar i afavorir un canvi d'actituds i de valors entre el conjunt de la ciutadania, per tal que realment hi participin i n'exigeixin la participació. De fet, aquesta és una preocupació de molts moviments socials i també de determinades administracions que han començat a desenvolupar uns primers instruments i processos per a la participació de la ciutadania..

El debat posa sobre la taula la definició de participació: bé com un element estructural de la definició d'allò polític, perquè s'elabora conjuntament, constantment i en la pràctica quotidiana, bé com un element complementari a la política representativa tradicional, que permet legitimar determinats processos o decisions. Es contraposen, per tant, dues visions de la participació: una visió vertical (de dalt baix), quan l'administració pren la iniciativa tot institucionalitzant la participació; i un plantejament més horitzontal, que busca que les iniciatives de la base social tinguin un ressò en les polítiques públiques.

Per últim, tot això remet al debat sobre allò polític i la política mateixa. És a dir, certs sectors de l'administració, especialment local, s'han fet ressò d'aquesta demanda i han començat a incorporar diversos instruments per fer més participatius determinats processos i decisions, tot apropiant-se del mateix concepte. Tanmateix, es tracta de processos molt incipients que, de moment, només s'han incorporat de manera complementària i en espais específics i que, a la llarga, haurien de requerir plantejaments més estructurals de la pròpia manera d'entendre la política. És un debat obert i complex, impossible d'abastar en poques línies. Segurament, la pressió des de moviments socials i del conjunt de la societat civil organitzada ha afavorit la incorporació d'aquests nous instruments a l'administració (i especialment als ajuntaments), sense que això hagi d'implicar, d'altra banda, que aquests diversos agents (com l'administració i els moviments) tinguin una mateixa concepció del que implica la participació. Sigui com sigui, des dels moviments socials, es treballa i pressiona des de la base per mobilitzar la ciutadania, incidir en les polítiques públiques i reinventar la manera d'entendre la política. La participació, des d'una òptica i des de l'altra, encara està per aconseguir i desenvolupar³².

³² Taula rodona: Moviments socials i administració. Entre la confrontació i la complementarietat. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

MOVIMENTS SOCIALS I ONGD

La globalització està impulsant transformacions cabdals en les nostres societats, alterant els espais d'intervenció i governabilitat. En aquest context les Organitzacions No Governamentals (ONG) comencen a desenvolupar papers claus que van més enllà de les seves funcions tradicionals i que cal emmarcar en un context de canvi dels estats i dels models de societat. Per aquest motiu, com indica Carlos Gómez Gil³³, es tracta de determinar si les ONG són una resposta al procés de globalització o bé s'han convertit en un element més de la mundialització i de l'extensió de la societat neoliberal; una expressió i instrument del poder econòmic global.

Davant la debilitat dels estats, les ONG apareixen com a nous agents amb capacitat de respondre tant a les noves situacions d'exclusió que s'han generat amb la globalització, com a les demandes socials que es consideren atribucions de l'estat. Això fa que "la sociedad civil aparezca reforzada y diversificada, debido a complejos mecanismos de sustitución de planos de intervención, de reivindicación de nuevas solidaridades y también de actuación en áreas que han sido abandonadas paulatinamente por el Estado a través de los procesos de liberalización, privatización y desregulación emprendidos en las últimas décadas"³⁴.

Les ONG apareixen, doncs, com a organismes que completaran les deficiències de les polítiques socials, eludint, d'aquesta manera, les responsabilitats de l'estat. D'altra banda, hi ha la percepció que des de les ONG es pot realitzar la funció pública d'una manera més econòmica i eficaç, legitimant, així, l'afebliment progressiu de les funcions i responsabilitats de l'estat. Les ONG s'han d'entendre com un fenomen de la societat globalitzada i una mostra de les transformacions que s'estan produint als estats, la governabilitat i la societat.

Per tal d'abordar aquesta temàtica cal, en primer lloc, establir quins són els criteris que defineixen una ONG i intentar distingir entre la gran heterogeneïtat existent. Gómez Gil proposa una tipologia dels diversos tipus d'ONG: subsidiàries, instrumentals, d'oportunitat i altermundistes. Amb altermundista Gómez Gil es refereix a aquells moviments socials i organitzacions que han sorgit davant la preocupació dels impactes de la globalització neoliberal. Comparteixen l'aposta pels drets humans, la justícia social i una globalització amb rostre humà. Persegueixen la construcció d'alternatives i propostes de canvi i han fomentat espais d'encontre periòdic com els Fòrums Mundials.

³³ Conferència: Les ONG en la globalització, 28 de març del 2008 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

³⁴ Carlos Gómez Gil, "Las ONG en la sociedad global. Estrategias de las ONG frente al Estado en la era de la globalización" Cuadernos Bakeaz, núm. 65

Al llarg dels últims anys s'ha anat constatant que antics moviments socials han anat adoptant, progressivament, la denominació d'ONG per tal de captar simpaties, suport i recursos. Aquest fenomen característic del moviment associatiu espanyol s'ha anomenat onegisme i com indica Gómez Gil està carregat d'implicacions polítiques i econòmiques. L'anàlisi de les ONG mostra un seguit de contradiccions (com l'excessiva dependència institucional, la fragilitat organitzativa, la fragmentació i atomització del sector, etc.) que posen en entredit la funció que juguen en la societat globalitzada. Les ONG presenten capacitat de resposta a determinades realitats i juguen funcions específiques, cobrint demandes socials que altrament recaurien en les responsabilitats de l'estat. Ara bé, en molts casos es produeix una transferència de responsabilitats des dels estats als subjectes privats (empreses o ONG), cosa que explicaria la potenciació que els poders públics fan d'aquest tipus d'agents.

L'etiqueta ONG engloba, doncs, una realitat molt àmplia que respon a fenòmens, interessos i plantejaments molt diversos que en molts casos posen en dubte la noció tradicional de les ONG. Tot això es concreta en un procés de fragmentació marcat per una profusió d'ONG en competència pels mateixos recursos.

Aquestes contradiccions ens remeten a un seguit de reptes com la relació amb les empreses, el debat sobre la seva independència i comprimís públic, i la funció política i econòmica que realment juguen.

Segons Gómez Gil, les ONG tenen un paper clau en les transformacions socials i econòmiques dels estats, en bona mesura connectat amb els interessos del capitalisme. A partir de diferents estudis, Gómez Gil ha detectat que una de les funcions de les ONG és contribuir a l'expansió del sistema capitalista i les economies de mercat, facilitant el procés de debilitament de l'estat. Aquesta constatació posa de manifest la necessitat de fomentar el debat, el control i la transparència dins les ONG, però sobretot el fet de dotar-les, novament, de contingut ideològic per fer front a la globalització. Això exigeix pautes ètiques i que les ONG explorin nous territoris, entre els quals hi ha la comprensió integral del fenomen de la globalització i els seus efectes, així com la definició concreta de les pautes ètiques que les regulen.

La proposta de Javier Erro³⁵, en aquest àmbit, és la recerca de la complementarietat entre ONGD i moviments socials. Mentre que les ONGD treballen des d'una perspectiva micro, des d'allò concret i a partir del treball amb les persones, els Nous Moviments Socials (NMS)

³⁵ Taula rodona: ONGD: ¿reinventar-se com a Moviments Socials?, amb Javier Erro i Montse Santolino, 14 de març del 2008 a l'SCI-Catalunya. Per un resum, vegeu CD i lectures recomanades.

aporten una visió macro i polititzada en el sentit de canvi estructural. La complementarietat es fonamenta en la voluntat que les ONGD “no es consumeixin en allò petit i treballin allò gran”. Sense aquesta visió macro la cooperació internacional, la solidaritat i el desenvolupament no podran aportar canvis estructurals. És a dir, es tracta de transcendir l'àmbit micro i passar al canvi estructurals. Fer de la solidaritat un element de canvi estructural.

És d'acord amb aquesta línia d'anàlisi que ha sorgit el terme ONGD altermundialista amb el qual se supera una visió centrada en la gestió de projectes i es subratlla el contingut de transformació de la realitat, afavorint un llenguatge comú amb els moviments socials. Això permet, d'altra banda, replantejar la sensibilització, l'educació i la comunicació en termes polítics.

La crisi de la cooperació, citant a Florencio Ceballos, és una crisi de resultats. Cal revisar-la com a tasca políticocultural, amb un vessant d'incidència política i d'Educació Pel Desenvolupament. Es tracta, doncs, de revisar la cooperació i les ONG des de la idea de comunicació, aprofitant les possibilitats d'organització i mobilització que ofereixen les TIC. L'epítet altermundialista reivindica, doncs, la dimensió política i de canvi (des de l'àmbit local repensem l'esfera estatal i la global) i una dimensió cultural, a partir de la qual l'EPD esdevé un element clau d'aquest treball. S'imposa una visió de l'educació que sobrepassa l'àmbit de l'escola i en subratlla el contingut permanent i no limitat al sector formal. Els processos educatius, en aquest sentit, estan molt vinculats als processos comunicatius. Des d'aquesta òptica, cal revisar l'EPD així com la dimensió cultural i política de les ONGD.

La interrelació amb els NMS permet revisar la cooperació i les ONGD des de la idea de comunicació tenint en compte les possibilitats organitzatives i de mobilització social que ofereixen les TIC, a partir del treball en xarxa i establint una nova relació amb la societat i allò social. La sensibilització, la comunicació i l'educació pel desenvolupament, doncs, no són camps propis sinó elements dins un projecte formador i transdisciplinar.

Això suposa, segons Montse Santolino, fer un nou pas i assumir la responsabilitat cultural de les ONGD, vinculada al canvi de les estructures i centrada en una nova manera de mirar la realitat social, a partir de noves claus. Les ONGD i els moviments socials es reforcen en l'elaboració d'un discurs vàlid per a tots on conflueixen diferents estratègies i pràctiques locals, i on es posen en comú propostes reals de treball tant al Sud com al Nord.

Les ONGD i els NMS treballen en espais diferenciats i la seva complementarietat no està lliure de confrontacions. Tot i així, el treball conjunt permet no només unir forces sinó també enriquir els discursos i guanyar capacitat de mobilització i incidència. De fet, els NMS han de denunciar les derives de les ONGD, perquè aquestes no perdin la identitat.

APUNTS FINALS

Segurament bona part del treball i característiques actuals dels moviments socials no serien comprensibles sense internet, eina que ha permès superar les fronteres i globalitzar les solidaritats, entenent que els problemes locals es contextualitzen en el procés de mundialització del capitalisme.

L'ús de les noves tecnologies de la informació i especialment d'internet ha estat un element clau a l'hora d'organitzar aquestes iniciatives i determinar el tipus d'acció desenvolupada, que ha variat en funció dels objectius perseguits. D'altra banda, internet ha permès especialment un flux constant d'informació, contacte i col·laboració entre organitzacions i moviments del Nord i del Sud, invertint, fins i tot, els marcs de relacions habituals. És a dir, internet ha esdevingut l'eina comunicativa per antonomàsia, entenent la comunicació des del seu contingut més ampli: d'intercanvi, de traspàs i d'aprenentatge, a més a més de la funció purament informativa.

Els moviments, gràcies en part a internet, han forjat noves maneres de comunicar, per canalitzar altres maneres d'expressar-se, de ser i de relacionar-se. S'ha qüestionat al propi llenguatge i s'han buscat formes per integrar les veus crítiques d'arreu del planeta. S'ha fusionat tradició amb innovació, resistències camperoles amb resistències urbanes i s'ha utilitzat l'oxímoron (figura retòrica formada per dos termes en contradicció) per expressar la pròpia essència de la globalització.

ACCIÓ COL·LECTIVA - CANVI SOCIAL - FÒRUM SOCIAL MUNDIAL - GLOBALITZACIÓ
GLOBALITZACIÓ NEOLIBERAL - IDENTITAT COL·LECTIVA - MOVIMENT ALTERGLOBALITZADOR
MOVIMENTS SOCIALS - PARTICIPACIÓ - SISTEMES D'ORGANITZACIÓ - SOCIETAT CIVIL
VELLS/NOUS MOVIMENTS

Acció col·lectiva

Enric Prat proposa una distinció entre els tipus d'acció col·lectiva:

- Convencionals: vagues, manifestacions, mítings, peticions,...
- Disruptives: ocupacions, bloqueigs i boicots, accions directes, etc.
- Violentes: atacs violents a persones o propietats, enfrontaments amb la policia, etc.

Les convencionals poden generar resultats positius si aconseguixen dividir les elits o en el cas que són reprimides, mobilitzen a la població. Tot i així, perden efectivitat si són reiterades i amb índexs baixos de participació.

Les disruptives juguen amb la incertesa, tant en un sentit positiu com negatiu. Pot jugar a favor quan les autoritats no saben com actuar i una repressió pot mobilitzar a la població i dividir les elits, com el cas de les convencionals. Però pot succeir allò contrari, i que no obtinguin cap resultat. La incertesa es manifesta en la durada de l'acció, el resultat, els costos, etc.

Les violentes tenen en contra que, normalment, la repressió difícilment implica el recolzament de la població, que normalment impliquen sancions legals, costos elevats i és difícil treure'n resultats polítics.

Canvi social

Un canvi social és una alteració a l'estructura de totes aquelles es consideressin ciències socials, naturals, etc. i les conseqüències i manifestacions d'aquestes estructures lligades a les normes, els valors i als canvis interns i/o externs productes de les mateixes.

L'estudi del canvi social comprèn la determinació de les causes o factors que produeixen el canvi social. El terme és rellevant en estudis dedicats a història, economia i política, i pot abastar des de conceptes com revolució i canvi de paradigmes fins a canvis superficials en una petita comunitat. La idea de progrés i la idea d'innovació són conceptes que han d'incloure's en l'anàlisi.

El canvi social inclou aspectes com l'èxit o fracàs de diversos sistemes polítics i fenòmens com la globalització, la democratització, el desenvolupament i el creixement econòmic. És a dir: el canvi social consisteix en l'evolució de les societats, des de canvis a gran escala fins a petites alteracions. L'estudi del canvi social es considera una branca de la sociologia, però també toca a les ciències polítiques, econòmiques, a l'antropologia i a moltes altres ciències socials.

Les persones poden adherir-se conscientment a les tesis del canvi social. En aquest con-

text, l'expressió "canvi social" adquireix un altre significat. Es refereix a les accions en defensa d'una causa que pretén canviar alguna regla o convenció de la societat, ja sigui per a satisfer els interessos d'un determinat grup social, ja sigui amb la intencionalitat de "millorar" la societat en el seu conjunt.

Wikipedia

Fòrum social mundial

El Fòrum Social Mundial (FSM) és una trobada anual que porten a terme diversos moviments socials, amb l'objectiu de celebrar la diversitat, discutir temes rellevants i buscar alternatives a les problemàtiques socials derivades del neoliberalisme i la globalització econòmica.

Viquipèdia

"El FSM es un espacio de debate democrático de ideas, profundamiento de la reflexión, formulación de propuestas, cambio de experiencias y articulación de movimientos sociales, red, ongs y otras organizaciones de la sociedad civil que se oponen al neoliberalismo y al dominio del mundo por el capital y por cualquier forma de imperialismo. Después del primer encuentro mundial, realizado en 2001, se configuró como un proceso mundial permanente de búsqueda y construcción de alternativas políticas neoliberales. Esta definición está en la Carta de Principios, principal documento del FSM.

El Foro Social Mundial se caracteriza también por la pluralidad y por la diversidad, teniendo un carácter no confesional, no gubernamental y no partidario. Él se propone a facilitar la articulación, de forma descentralizada y en red, de entidades y movimientos engajados en acciones concretas, del nivel local al internacional, por la construcción de un otro mundo, pero no pretende ser una instancia representativa de la sociedad civil mundial. El Foro Social Mundial no es una entidad ni una organización."

www.forumsocialmundial.org.br

Globalització

Procés que s'inicia amb la caiguda del mur de Berlin, la fi del socialisme real, l'extensió del mercat global a tot el món, sense excepcions, i la generalització d'internet. Consisteix en l'expansió, multiplicació i aprofundiment de les relacions socials i de les institucions a través de l'espai i el temps, de forma que les activitats quotidianes resulten cada cop més influïdes pels fets i esdeveniments que es donen en altres parts del globus, així com les decisions i accions de grups i comunitats locals poden aconseguir importants repercussions globals.

<http://www.solidaritat.ub.edu/observatori/general/glossari/glossari.htm#m>

Es pot aplicar en molts contextos: globalització cultural, industrial, econòmica, etc. En general, és equivalent a internacionalització, tot i que el darrer terme remarca el paper dels estats en aquest procés.

El terme globalització s'utilitza sovint per referir-se a una sèrie de tendències, que s'han fet

evidents sobretot a la segona meitat del segle XX entre els països del Primer Món, basades en l'augment del moviment internacional de mercaderies, capital, informació i persones, i el desenvolupament tecnològic, organitzatiu i legal associat a aquests processos.

Hi ha un corrent d'opinió, per exemple el liberalisme, que està a favor d'aquests canvis, i sosté que el comerç mundial afavoreix tota la Humanitat a llarg termini. Un altre corrent d'opinió, sobretot els anomenats grups antiglobalitzadors, sosté que la forma que pren l'actual procés de globalització és una font d'injustícia en l'àmbit internacional, i que no promou un aprofitament sostenible dels recursos naturals.

Viquipèdia

Globalització neoliberal

Procés d'expansió de la doctrina econòmica generada en el context de Guerra Freda entre els EUA i l'antiga URSS, i impulsada des de les últimes dècades del segle XX, per organismes internacionals com el Fons Monetari Internacional. En oposició al model econòmic del bloc comunista en el que els mitjans de producció són monopoli de l'Estat, el neoliberalisme promou l'absoluta no ingerència de l'Estat en el Mercat. A més, incorpora la reducció de l'Estat a una organització mínima i imprescindible, sota la premisa que la lliure competència és la forma de gestió òptima per a qualsevol àmbit de la vida humana: alimentació, salut, educació, treball, etc.

Aquest procés de globalització és enfocat de diferent forma des dels àmbits acadèmics. Hi ha dos teories ben diferenciades:

- els globalescèptics que no creuen que hom estigui en un procés de globalització sinó d'obertura del mercat de lliure comerç.
- els globalistes que si creuen que estem immersos en un procés de globalització. Dintre d'aquests n'hi ha dos: els que creuen que el procés és a llarg termini o els que creuen que a curt plaç tot el món serà un mateix mercat i circulació de persones.

Hi ha diverses opinions i punts de vista al respecte d'aquest procés des de diverses ideologies:

- els neoliberals que volen la globalització per tal d'augmentar mercat i treure poder als Estats.
- els socialistes, socialdemòcrates o liberals clàssics que no volen que l'Estat keynessià perdi poder i intervenció en el mercat pel perill de que caigui l'Estat de Benestar que actualment tenen molts estats occidentals.

Viquipèdia

Identitat col·lectiva

Terme utilitzat per Enric Prat per definir l'element comú en els moviments socials i per a distingir-lo de noció d'ideologia. En contraposició a aquesta, la identitat col·lectiva no és un sistema de creença tant organitzat, definit i tancat, ni posseeix un contingut tan organitzat i amb una visió fixa com la que es construeix amb la ideologia. Al contrari, es construeix conscientment en les xarxes organitzatives i s'acostuma a configurar abans que els moviments siguin visibles, tot i que segueix evolucionant i el debat n'és una constant. La identitat

col•lectiva, doncs, és quelcom més obert, canviable i rudimentari. De fet, en un mateix moviment hi poden conviure diverses ideologies.

En aquesta línia, Melucci denomina identitat col•lectiva al procés de construir un sistema d'acció "La identidad colectiva es una definición interactiva y compartida que un cierto número de individuos (o en un nivel más complejo de grupos) elabora con respecto a las orientaciones de sus acciones en el campo de las oportunidades y las limitaciones en que se desarrollará la acción. Cuando hablo de "interactiva y compartida" quiero decir que estos elementos se construyen y se superan por medio de un proceso constante de activación de las relaciones que unen a los actores.

(I) La identidad colectiva como proceso implica unas definiciones cognitivas con respecto a los objetivos, a los medios y al campo de acción. Estos elementos diferentes, o ejes de la acción colectiva, se definen dentro de un lenguaje compartido por una parte de la sociedad o por la sociedad entera, o bien dentro de un lenguaje que sea específico de un grupo; se incorporan en un conjunto determinado de rituales, prácticas y artefactos culturales; se enmarcan de distintas maneras, pero siempre permiten un tipo de cálculo entre medios y objetivos, inversiones y recompensas. Este nivel cognitivo no implica necesariamente unos marcos unificados y coherentes (a diferencia de lo que tienden a creer los cognitivistas), sino que más bien se construye por medio de la interacción y consta de definiciones diferentes y, en ocasiones, contradictorias.

(II) La identidad colectiva como proceso se refiere así a la red de relaciones activas entre actores que interaccionan, se comunican y se influyen mutuamente, negocian y toman decisiones. Las formas de organización y los modelos de liderazgo, así como los canales comunicativos y las tecnologías de comunicación, constituyen partes constitutivas de esta red de relaciones.

(III) Por último, en la definición de una identidad colectiva se requiere un determinado grado de inversión emocional, que permite a los individuos sentir que forman parte de una unidad común. La identidad colectiva nunca puede negociarse por completo, puesto que la participación en la acción colectiva está dotada de un significado que no se puede reducir a un cálculo de gasto-beneficio y siempre moviliza las emociones. Las pasiones y los sentimientos, el amor y el odio, la fe y el miedo forman parte de un cuerpo que actúa colectivamente, sobre todo en áreas de la vida social que están menos institucionalizadas, tales como los movimientos sociales.

Entender esta parte de la acción colectiva como una parte "irracional", como oposició de las partes "racionales" (un eufemismo de "buenas"), simplemente no tiene sentido. No existe cognición sin sentimiento y no hay significado sin emoción ."

Melucci, A. (1996, pp. 70-71).

Moviment alterglobalitzador

El moviment antiglobalització, alterglobalització o altermundisme és un corrent de diversos moviments polítics i socials que protesten contra les formes i els mètodes que està prenent l'actual procés d'integració econòmica global, dirigit per la Organització Mundial del Comerç, el Fons Monetari Internacional i el Banc Mundial. Aquest corrent engloba grups so-

cialdemòcrates com Attac, els col·lectius dels Sense Terra com Via Campesina, ecologistes, socialistes, anarquistes, etc.

Les principals crítiques d'aquests moviments són la falta de transparència i de participació ciutadana en aquest procés, l'absoluta insostenibilitat del sistema i que la vessant actual beneficia bàsicament a les empreses transnacionals i als individus més rics .

Viquipèdia

Moviments socials

Expressió ciutadana col·lectiva i dinàmica, que pressiona cap a un canvi social determinat. Presenta algun grau d'organització, sent les relacions múltiples i dinàmiques. Un moviment social pot estar impulsat per organitzacions del tercer sector o bé pot donar lloc a la creació d'una nova ONG / ONL, però cap d'aquests dos fets és imprescindible. El moviment social implica acció i l'existència de certa societat civil.

<http://www.solidaritat.ub.edu/observatori/general/glossari/glossari.htm#m>

D'acord amb Lupicinio Iñíguez es poden distingir cinc dimensions psicosocials vinculades als moviments socials:

1) *La dimensió microsocial i d'interacció social.* Aquestes dimensions estan relacionades amb el fet que tots els moviments socials s'arrelen a grups o xarxes d'afiliació preexistents, o emergeixen d'estructures de relació social existents, per exemple, aquelles originades en algun acte puntual o alguna mobilització anterior. Per tant, en aquest sentit, el context relacional, els grups i les xarxes en les quals s'insereix la vida de les persones tindrien un paper crucial en l'origen i desenvolupament dels moviments socials.

2) *La dimensió de la personalitat.* Aquesta dimensió es relaciona amb els trets de personalitat, les maneres d'afrontar els problemes, la privació relativa, etc. Dels individus. És a dir, en el moment de fer intel·ligible la participació en els moviments socials, aquests trets dels individus són crucials.

3) *La dimensió de socialització.* Per socialització s'entén tant el procés pel qual els individus aprenen els valors, normes, motius, creences i rols dels grups o de la societat general, com el desenvolupament i el canvi en relació a la personalitat i la identitat de cada individu específic. Ambdós aspectes tenen un pes important en els moviments socials.

4) *La dimensió cognitiva.* El procés de decisió per participar en un moviment, la naturalesa d'aquesta presa de decisions, les atribucions que es realitzen al llarg d'aquesta, etc. constitueixen aspectes que cal tenir en compte. Ara bé, aquestes cognicions es poden veure com variables capaces de predir el comportament o com productes de la pròpia acció dels individus. El primer cas és com ho fan les teories relatives a la presa de decisions racionals. El segon cas és com ho fa la perspectiva "construccionista" que enfatitza els processos a partir dels quals els significats canvien i es modifiquen, i com se'n creen d'altres de nous. Aquesta perspectiva ha posat l'èmfasi en l'estudi dels marcs de significat i en la iden-

titat, com veurem més endavant.

5) *La dimensió afectiva. Les emocions no són peculiars i específiques de cap procés social, ja que travessen tot tipus d'activitats de les persones. Ara bé, com senyalen aquests autors, estan subjectes a diversos tipus d'expressió en funció de diversos contextos socials. Els moviments socials serien un dels contextos on s'evoquen més emocions. Aquesta dimensió, de la mateixa manera que passa amb altres processos socials, no s'ha estudiat.*

ÍÑIGUEZ, Lupicínio: *Movimientos sociales: conflicto, acción colectiva y cambio social. Para ser publicado en* Vázquez, F. (2003) *Psicología de la acción colectiva*. Barcelona: EDIUOC

Participació

Proceso por el que las comunidades o diferentes sectores sociales, sobre todo marginados o excluidos, con intereses legítimos en un proyecto, programa o política de desarrollo, influyen en ellos y son implicados en la toma de decisiones y en la gestión de los recursos, siendo así actores de su propio desarrollo.

El concepto de participación viene siendo profusamente utilizado en el campo de la planificación del desarrollo para referirse a la necesidad de que los colectivos destinatarios de las políticas, programas y proyectos se involucren activamente en el logro de las metas y beneficios del desarrollo. A ello han contribuido algunas corrientes gestadas desde los años 70, como son la educación popular o la investigación-acción participativa en el campo educativo y de la acción social; los enfoques que subrayan el valor de los conocimientos de la población rural y de los indígenas, tradicionalmente ignorados o menospreciados, así como los diversos enfoques participativos, especialmente el diagnóstico rural participativo, en el campo de las intervenciones del desarrollo.

No obstante, la participación de las comunidades o de los sectores excluidos choca con diferentes dificultades, entre otras: a) la resistencia de las elites a compartir el poder y ver cuestionadas las relaciones de clientelismo y sumisión; b) la tradicional subestimación de los conocimientos y capacidades de los pobres, aunque algunos enfoques teóricos los han revalorizado en los últimos tiempos; c) el predominio, en la administración y en la mayoría de las instituciones, de una cultura organizativa formal, vertical, jerárquica e incluso autoritaria, poco permeable a la participación popular; d) la hegemonía, en los proyectos de desarrollo, de una visión excesivamente cortoplacista y basada en un criterio de coste-beneficio, que dificulta la necesaria inversión en recursos y tiempo para promover un proceso de participación popular.

Por otra parte, se trata de un área sensible, controvertida y susceptible de diferentes interpretaciones. De este modo, existen básicamente dos formas de concebirla: bien como un medio para conseguir mejores resultados y mayor eficiencia en los proyectos, o bien como un fin en sí mismo, inherente al tipo de desarrollo que se pretende.

Los que ven la participación básicamente como un medio, la defienden con el argumento de que permite obtener resultados en el campo social muy superiores a otros modelos organizativos tradicionales y de arriba abajo, como los burocráticos y los paternalistas. Es decir, la participación permitiría: ganar en eficiencia, al contar con el apoyo y recursos de la población local; abaratar los costes de los proyectos, mediante la transferencia de parte de los mismos a los propios beneficiarios; y, algo importante, garantizar una mayor sosteni-

bilidad de los proyectos una vez dejen de recibir apoyo externo, sólo posible en la medida en que los beneficiarios sientan los proyectos y los resultados como algo propio.

Este primer enfoque de la participación, que algunos denominan “participación tutelada”, admite diferentes grados de intensidad. Para unos consiste simplemente en que la población local colabore en la ejecución de los proyectos locales que han sido previamente planificados desde fuera de la comunidad sin consultarles. Para otros, la opinión local sí se toma en cuenta a la hora de diseñar los proyectos o programas, pero mediante “consultas rápidas” efectuadas por especialistas externos.

En opinión de otros autores y organizaciones, la participación es un objetivo en sí mismo, como una de las condiciones para alcanzar una democracia plena, así como el denominado desarrollo humano. Es decir, la conciben como un proceso de implicación y acción para potenciar la capacidad política y económica de los sectores sin poder y con mayores niveles de pobreza, vulnerabilidad y exclusión social.

Se trata en definitiva de un proceso de empoderamiento, que mejore las capacidades y el estatus de los vulnerables, y que les dote de un mayor grado de control e influencia sobre los recursos y los procesos políticos. Esto implica facilitar la creación de organizaciones locales, como asociaciones y cooperativas, con las que los pobres puedan articular y defender sus intereses, contar con una interlocución ante la administración y canalizar sus esfuerzos para el desarrollo local. Frecuentemente tales organizaciones han surgido desde las propias bases, en ocasiones en confrontación directa con el propio Estado (Kaufman y Dilla, 1998).

Clara Murguialday y Jokin Alberdi

<http://dicc.hegoa.efaber.net/listar/mostrar/167>

Sistemes d'organització

Segons Enric Prat, un element que diferencia uns moviments d'uns altres és el grau d'institucionalització que caracteritza la seva organització. Així, es podria distingir entre tres tipus de moviments:

1. Institucionalitzats: compten amb afiliats i/o socis. Es caracteritzen per una estructura centralitzada, piramidal amb organismes de direcció escollits. Un clar exemple d'aquest sistema és el Moviment obrer i el Moviment sindical..
2. No institucionalitzats: pertinença flexible o difosa, descentralitzats, assemblearis. Un exemple seria el Moviment per l'okupació.
3. Mixtes: una part institucionalitzada i l'altra no. És un cas habitual, un exemple del qual és el Moviment per la pau."

Los movimientos sociales, los partidos políticos y los grupos de interés (muy comunes en el sistema político estadounidense, aunque menos organizados y visibles en los países europeos) a menudo son comparados considerando que encarnan diferentes estilos de organización política. Sin embargo, si la definición propuesta con anterioridad es correcta, la diferencia entre movimientos sociales y éstas y otras organizaciones, como por ejemplo algunos grupos religiosos, no consiste principal ni simplemente en diferencias en características organizacionales o patrones de conducta, sino en el hecho de que los movimientos

sociales no son organizaciones. Hay redes de interacción entre distintos actores que pueden incluir organizaciones formales o no, dependiendo de distintas circunstancias. Por consiguiente, una única organización, a pesar de sus rasgos dominantes, no es un movimiento social. Sin duda, puede formar parte de uno, pero los dos no son idénticos, puesto que reflejan principios organizacionales diferentes.

(...) Los movimientos son, por definición, fenómenos fluidos y resisten a formas de organización estática. En efecto, en las fases de formación y consolidación prevalece un sentido de pertenencia colectivo sobre los vínculos de solidaridad y lealtad que pueden existir entre individuos y grupos específicos u organizaciones. Un movimiento tiende a “quemarse” cuando las identidades organizacionales comienzan a dominar, o cuando “sentirse parte de esto” se refiere principalmente a la propia organización y sus componentes, más que a un colectivo amplio con fronteras borrosas.

La participación de los individuos es esencial para los movimientos. Una de sus características es, en efecto, el sentido de estar implicados en una empresa colectiva sin tener que pertenecer a ninguna organización específica.

Estrictamente hablando, los movimientos sociales no tienen miembros, sino participantes. La participación del individuo, alejada de lealtades organizacionales específicas, no está necesariamente limitada a un evento único de protesta, sino que también se encuentra dentro de comités o grupos de trabajo y/o apoyo, y en distintas formas de reunión pública como las asambleas, los consejos, etc. Ello no se contradice con el hecho de que, simultáneamente, si se da la posibilidad, distintos tipos de personas pueden apoyar un movimiento social promoviendo y dando a conocer sus ideas y sus puntos de vista en los medios de comunicación, en instituciones o en organizaciones políticas, entre otros. Por tanto, la pertenencia, la participación en un movimiento social permite múltiples grados diferentes, de modo que no puede decirse que exista una única manera de participar o de adherirse. Todos ellos, sin embargo, en su diversidad refuerzan el sentimiento de pertenencia y de identidad.

Si aceptamos que los movimientos sociales son analíticamente distintos de las organizaciones, aunque eventualmente pueden formar parte de ellos, es preciso distinguir qué forma parte de un movimiento y qué no.

Cualquier organización que cumple con los requisitos anteriores (interacciones con otros actores, conflicto, identidad colectiva y recurso a la protesta) puede ser considerada parte de un movimiento dado. Esto se puede mantener también para grupos más o menos institucionalizados e, incluso, para partidos políticos. Sin embargo, al decir que los partidos políticos pueden considerarse parte de movimientos sociales, lo que se está afirmando es que, bajo ciertas condiciones, algunos partidos políticos pueden considerarse parte de un movimiento y ser reconocidos como tales tanto por otros actores como por el público general. No obstante, esto sería más la excepción que la regla, y únicamente se da en los casos de partidos cuyos orígenes se encuentran en movimientos sociales, tal y como sucede por ejemplo en los “partidos verdes”.

IÑIGUEZ, Lupicinio: *Movimientos sociales: conflicto, acción colectiva y cambio social*. Para ser publicado en Vázquez, F. (2003) *Psicología de la acción colectiva*. Barcelona: EDIUOC

Societat civil

Fa referència al conjunt de la ciutadania organitzada, estigui o no formalment constituïda com a organització amb entitat jurídica. Aquest tret la diferencia del que s'entén per tercer sector. Quan parlem de societat civil, posem de relleu la presència de certa trama de relacions socials entre la ciutadania. Això possibilita l'existència d'un tercer sector i el sorgiment de moviments socials, que són indicadors d'una societat civil enfortida (relacions estables de cooperació en el seu interior). En el si de la societat civil, s'identifiquen diferents grups o actors socials, els interessos dels quals poden ser comuns o divergents.

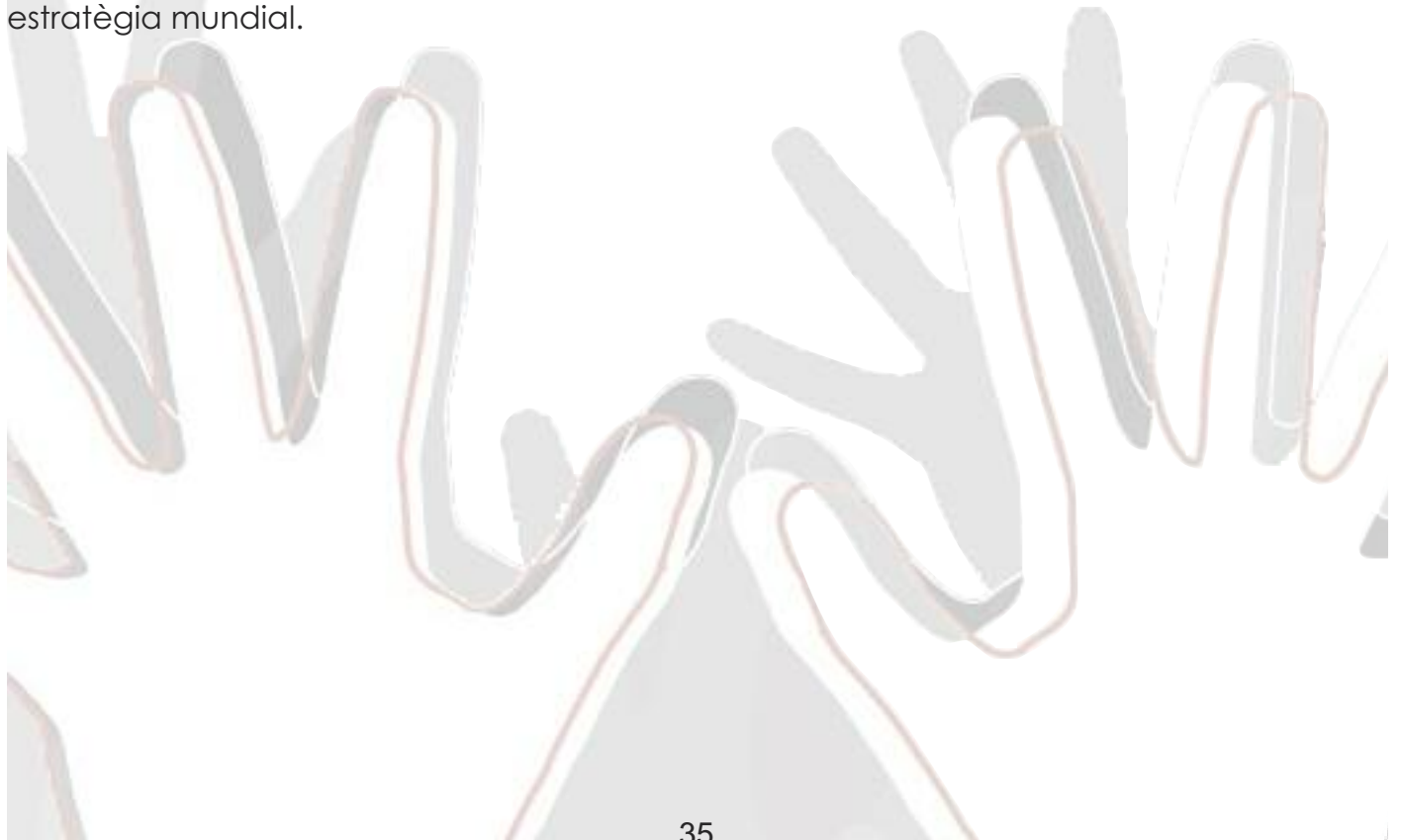
<http://www.solidaritat.ub.edu/observatori/general/glossari/glossari.htm#m>

Vells/ nous moviments

En la seva expressió contemporània, els moviments socials apareixen a meitat de la dècada dels 60, amb els símptomes d'esgotament de la mobilització a través dels partits i sindicats. Inspirats en autors del marxisme heterodox (Herbert Marcuse, Michel Foucault), propugnen valors post-materialistes –centrats en l'aflorament de les identitats i l'organització col·lectiva. (Viquipèdia)

Segons Fernández Buey, es poden establir alguns trets diferencials entre vells i nous moviments:

- Renova l'esperit crític envers partits i sindicats i reivindica l'autonomia d'aquests últims.
- Heterogeneïtat en l'espectre d'organitzacions que conformen el moviment de moviments.
- Superació de l'atomització i caràcter nacional-estatal dels vells moviments en favor d'una estratègia mundial.

LES XERRADES

L'SCI s'ha encarregat d'elaborar un resum del cicle de xerrades que s'han desenvolupat al llarg del Cicle sobre Moviments socials i governabilitat global. L'objectiu d'aquest material és donar a conèixer els debats que han tingut lloc al llarg d'aquests mesos així com facilitar una eina d'aproximació als moviments socials combinant una perspectiva més analítica amb una d'activista.

El Servei Civil Internacional de Catalunya es responsabilitza dels continguts aquí reproduïts.

Sobre el ponent

Francisco Fernández Buey és Catedràtic de Filosofia Política a la Universitat Pompeu Fabra i Càtedra UNESCO d'Estudis Interculturals d'aquesta Universitat. És filòsof i escriptor, autor de diversos assajos: *Lenin, Ensayos sobre Gramsci, Contribución a la crítica del marxismo cientificista, La ilusión del método. Ideas para un racionalismo bien temperado, Discursos para insumisos discretos, Redes que dan libertad, La barbarie: de ellos y de los nuestros, La gran perturbación..*

Des d'una vessant acadèmica i activista ha seguit l'evolució dels moviments socials des de la transició i fins a l'actualitat. Entre d'altres, la *Guía para una globalización alternativa* (Ediciones B, 2004) recull algunes de les seves reflexions sobre el paper del moviment de moviments. Finalment, en la seva darrera obra, *Utopías e ilusiones naturales* (2008, El Viejo Topo) intenta desxifrar quin paper ocupen aquests moviments socials en una història filosòfica de la idea d'utopia.

Paraules Claus

- Moviment alterglobalitzador
- Vells/ nous moviments
- Canvi Social
- Globalització

Síntesi de la taula rodona

Evolució del moviment de moviments fins al moviment alterglobalitzador o altermundista:

- **Inicis del moviment:** anomenat antiglobalització. Chiapas, Seattle i Porto Alegre són ciutats simbòliques pel nou moviment

- **Definició:** moviment de resistència global (moviment de moviments) on queda superada la distinció entre vells moviments socials i nous moviments socials gràcies a la conjunció de la defensa dels drets humans, dels drets socials i els drets civils.

- **similituds i diferències** respecte vells moviments socials:

- Renova l'esperit crític envers partits i sindicats i reivindica l'autonomia d'aquests últims.
- Heterogeneïtat en l'espectre d'organitzacions que conformen el moviment de moviments
- Superació de l'atomització i caràcter nacional-estatal dels vells moviments en favor d'una estratègia mundial
- Proposa: Anàlisi dels efectes (econòmics, socials i culturals) de la globalització neoliberal i concreció d'uns objectius alternatius.

Característiques comunes:

- Predomini d'allò social per sobre allò polític
- Crítica a la democràcia representativa
- Consciència de la involució autoritària que suposa el neoliberalisme
- Creació de xarxes de contrainformació, diàleg i discussió.

Davant l'heterogeneïtat, la resistència al nou autoritarisme i la dimensió prepolítica són elements que conformen unitat d'acció al moviment de moviments.

Pel que fa als **objectius**, l'element aglutinant és la crítica a l'orientació neoliberal de la globalització.

- Inici únicament caràcter antiglobalitzador
- A partir del 2003 (FSM París) es subratlla el caràcter alterglobalitzador, l'element propositiu. Algunes aportacions al moviment realitzades per activistes rellevats:
 - o Marcos: vincle entre defensa dels dissenys, les necessitats dels indígenes i l'autonomia del moviment.
 - o N.Chomsky: crítica a la política exterior nord-americana
 - o S. George: possible democratització de l'Organització Mundial del Treball
 - o Wallerstein: sistema-món com a perspectiva d'anàlisi
 - o Etc.
- Novetat: caràcter internacionalista + aspiració a una ciutadania planetària. Es concreta:
 - o Xarxa internacional
 - o Conjugació de les lluites concretes "d'un sol assumpte" amb un projecte col·lectiu internacional.

Aquesta multiplicitat de pràctiques requereix, segons V. Agnoletto, buscar el màxim comú denominador.

Trets distintius del moviment de moviments:

- 1.- Rebuig a la subalternitat en la política institucional i els partits polítics
- 2.- Compromís amb globalització dels drets de les persones i els pobles.
- 3.- Aposta per noves formes de democràcia local
- 4.- Ampliació de la democràcia participativa en representativa.

Panorama actual del moviment de moviments:

- Fins el 2004 fase de creixement constant
- Actualment: estancament (descens de les mobilitzacions i dels participants) però també un increment de les organitzacions participants en el Fòrum Social Mundial.
- Centralitat de Vía campesina
- Desplaçament del centre a la perifèria: paper protagonista d'Amèrica llatina conseqüència dels processos polítics i socials que s'estan produint en aquest regió (lluita contra ALCA i TLC, campanyes contra biopirateria, lluites per la recuperació dels recursos bàsics i estratègics, reivindicació sobirania alimentària, ascens d'un nou indigenisme amb consciència social, etc.).

Tot i l'heterogeneïtat del Moviment de moviments es pot establir un decàleg on es recullen aquestes **propostes** del moviment alterglobalitzador des del 2000:

- 1.- Condonació del deute extern als països empobrits, per part països enriquits i organitzacions internacionals.
- 2.- Destinació del 0'7% del PIB dels països rics a ajuda al desenvolupament.
- 3.- Taxar les transaccions comercials internacionals i els fluxos especulatius de capitals (taxa Tobin, ATTAC) com a requisit cap a l'equitat en les relacions internacionals.
- 4.- Renta Bàsica de ciutadana per trencar amb l'abisme entre ciutadans amb feina i ciutadans en precari o a l'atur
- 5.- Sostenibilitat econòmica-ecològica
- 6.- Defensa de la biodiversitat i de la diversitat lingüística i cultural
- 7.- Desenvolupament de la noció de sobirania alimentària.
- 8.- Reforma democràtica de les Nacions Unides i reforma o abolició dels principals organismes internacionals (OMC, FMI, BM, etc.).
- 9.- Desenvolupament de la democràcia participativa, inclusiva i multicultural substituint a la democràcia representativa indirecta
- 10.- Desnuclearització i desarmament efectiu enfront estat de guerra permanent.

Debats que sorgeixen d'aquesta heterogeneïtat:

- Predomini de la vessant crítica (anti-) a la vessant propositiva (alter-): convergència en la crítica a la globalització neoliberal però divergència en les propostes alternatives plausibles.
- Oscil·la entre una estratègia anti-neoliberal o anticapitalista. Element en comú: caràcter anti-sistèmic.
- L'ús dels mitjans de comunicació. De la crítica a un ús alternatiu.
- Moviment anti-sistema (subratllant caràcter anticapitalista) o un moviment socio-polític que propugna reformes a l'interior del sistema.

- Estratègia:

o desobediència civil no-violenta o violència defensiva?

o S'ha de constituir com a contra-poder o s'ha de penetrar a les institucions?

Conclusions:

La dimensió prepolítica del moviment de moviments fa referència a la dimensió ètica del moviment. En aquest sentit, com diu Fernandez Buey “ el movimiento alterglobalizador constituye la forma de expresión más potente del malestar cultural que ha producido la posmodernidad capitalista en la época del Imperio único”.

El pas de la dimensió ètica a la resistència dependrà de com es combinin les diverses tradicions emancipatòries que aglutina i de com es coordinin les diferències culturals existents.

La figura retòrica de l'oxímoron, que Marcos utilitza amb l'expressió “globalització fragmentada” fa comprensible allò que es persegueix: “hacer la globalización verdaderamente global con la intención de mostrar que el capitalismo en su fase actual, neoliberal, se contradice a sí mismo, lleva en su seno la serpiente de la contradicción”

Per reflexionar...

Quines aportacions han realitzat les diverses tradicions emancipatòries en el sí del moviment de moviments?

Per saber-ne més...

- Fernández Buey, F., Utopías e ilusiones naturales, El Viejo Topo, 2008.
- Fernández Buey, F., Guía para una globalización alternativa, Ediciones B, Grupo zeta, 2004.
- Fernández Buey F., “ Los movimientos sociales alternativos: un balance” en <http://www.artnet.com.br/gramsci/arquiv224.htm>
- Fernández Buey F., i Riechmann J., Redes que dan libertad. Introducción a los nuevos movimientos sociales, Paidós, Barcelona, 1994 .

Sobre el ponent

Manuel Delgado és professor titular d'antropologia de la Universitat de Barcelona. És coordinador del doctorat Antropologia de l'Espai i del Territori, membre del Grup de Recerca en Exclusió i Control Social (GRECS) de la Universitat de Barcelona i del Grup de Treball Etnografia dels Espais Públics de l'Institut Català d'Antropologia.

Ha dictat conferències i seminaris a diverses universitats. Ha treballat especialment entorn la construcció de l'etnicitat i les estratègies d'exclusió en marcs urbans. També s'ha interessat per les representacions culturals a la ciutat i les noves formes de culte al món contemporani. És director de la col·lecció "Biblioteca del Ciudadano", a Editorial Bellaterra i membre del Consell de direcció dels Quaderns de l'ICA. Va ser membre de la Comissió d'Estudi sobre la Immigració del Parlament de Catalunya.

A més de nombrosos articles a revistes nacionals i estrangeres, és editor de les compilacions Antropologia social (1994), Ciutat i immigració (1997) i Inmigración y cultura (2003). I és autor de nombrosos llibres, els darrers: Diversitat i integració (1998); El animal público (Premi Anagrama d'assaig, 1999); Ciudad líquida, ciudad interrumpida (1999); Identidades dispersas (2000); Luces iconoclastas (2001) i Elogi del vianant (2005).

Paraules Claus

- Moviments socials
- Interculturalitat
- Racisme

Síntesi de la ponència

* Els principals temes de la ponència es troben recollits pel mateix autor en "Círculos virtuosos. Nuevos lenguajes para la exclusión social" en *Flujos migratorios y su (des)control. Puntos de vista interdisciplinarios*, Anthropos, Barcelona, 2006.

La ponència del Delgado s'encamina a la denúncia dels cercles viciosos del llenguatge a partir d'una deconstrucció d'alguns dels termes que es tenen assumits en aquest àmbit del discurs.

D'entrada denuncia aquella postura que identifica la diversitat cultural que resulta dels fluxos migratoris amb quelcom problemàtic. Aquesta actitud és reactiva i implica una uniformitat cultural que mai ha existit. Contràriament a aquesta postura, n'hi ha una altra que reivindica la tolerància i etiqueta a cadascun dels grups. Segons Delgado aquestes dues postures, "la intolerant", pròpia dels grups racistes, i la "tolerant", que han adoptat les institucions, els mitjans de comunicació i que és políticament correcta, no disten molt entre si ja que comparteixen una mateixa base: la percepció de la diversitat cultural com una font de problemes que necessiten una resposta. De fet, les dues postures entenen els conflic-

tes de la mateixa manera, com una confrontació entre civilitzacions, i per tant conceben la cultura, les identitats, com l'origen d'aquests conflictes. Això implica oblidar tota l'explicació social, econòmica i política que té el fenomen.

En aquest sentit, Delgado es refereix a les noves retòriques de la correcció política que impliquen l'elogi a la diversitat cultural i la tolerància, oblidant que aquestes mateixes etiquetes impliquen ja una exclusió i desqualificació de l'altre; una altra forma de racisme. Un altre element és la consideració compartida per molts que els racistes són responsables del racisme, una reducció al hilerum, que porta a dir "tota la culpa és del racista" però que no es qüestiona l'origen del fenomen, vinculat, d'altra banda, a la injustícia, l'explotació, la pobresa, etc.

El discurs políticament correcte també és racista. Delgado remet a un estudi realitzat per Mikel Aramburu sobre els veïns a Ciutat Vella a Barcelona on es posa de manifest que tot i que la majoria d'opinions dels veïns desqualifiquen l'increment de veïns pobres estrangers, això no es tradueix en la relació quotidiana amb els altres veïns. En aquest sentit es parla d'una "relativa independència que guardan las representaciones sobre los inmigrantes como categoría social respecto a las relaciones con inmigrantes de carne y hueso". Contràriament, aquells veïns que responien de manera políticament correcta eren els que, en les seves activitats quotidianes, buscaven altres barris per desenvolupar-les (ex. Portant els fills a una escola privada o en un altre barri).

Delgado subratlla les pràctiques de poder que s'amaguen rera el discurs. La realitat és una construcció política i social determinada que funciona a partir de sistemes de representació i que activa lògiques d'exclusió. El discurs políticament correcte forma part d'aquest entramat. Així mateix, el llenguatge de les cultures (el multiculturalisme, l'interculturalitat, la integració cultural, etc.) s'ha anat menjant el valor de la classe social com element explicatiu dels conflictes existents. Delgado considera que "este desplazamiento del conflicto social de la clase a la cultura es estratégico".

La nova correcció política de les institucions, que es mostra preocupada davant el problema migratori, contrasta amb les pràctiques administratives que segons Delgado serveixen per institucionalitzar l'exclusió i la marginació ja que deixen als immigrants en una situació irregular crònica.

La diversitat cultural existent a la ciutat està, doncs, ideològicament marcada per unes relacions socials completament verticals on l'heterogeneïtat apareix com un espectacle. La diferència, així, es desactivada i perd la seva capacitat qüestionadora.

Per acabar, cita uns versos de Joana dels Escorxadors, de Bertolt Brecht:

Lo que puede parecer una buena acción, puede ser sólo una apariencia

Un acto no puede ser honroso si no pretende

Cambiar el mundo radicalmente. ¡ Bastante lo necesita!

Y yo, impensadamente, llego como caída del cielo para los explotadores

¡ Ay, bondad nefasta! ¡Sentimientos inútiles!

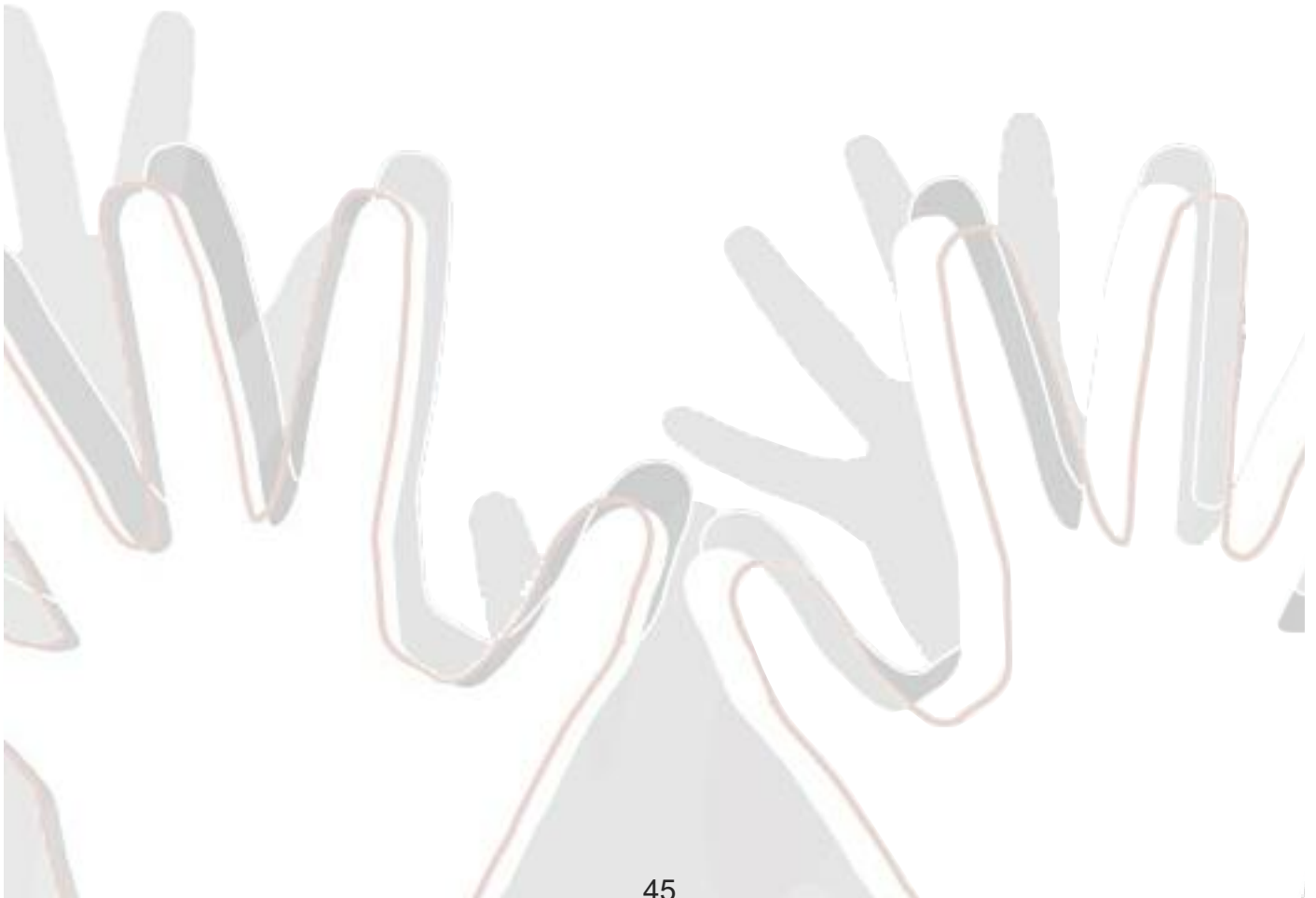
Per reflexionar...

Què s'amaga darrera el discurs? Com subvertir-lo i recuperar la capacitat crítica de la diferència?

La tolerància és intolerant?

Per saber-ne més...

- Manuel Delgado "Círculos virtuosos. Nuevos lenguajes para la exclusión social" en Roberto Bergalli (ed.) Flujos migratorios y su (des) control. Puntos de vista interdisciplinarios, Anthropos, Barcelona, 2006.
- Manuel Delgado, Elogi del vianant. Del model de Barcelona a la Barcelona real, Edicions del 1984, 2005.
- Manuel Delgado, Sociedades movedizas, Anagrama, 2006.

Sobre el ponent

Enric Prat Carvajal és activista del moviment pacifista i Doctor en història per la Universitat Pompeu Fabra. És membre del Centre d'Estudis per la Pau J.M. Delàs de Justícia i Pau, del consell assessor de la revista Viento Sur, del Consell Editorial de la revista *Sin Permiso* i membre del Centre d'Estudis sobre Moviments Socials creat recentment a la Universitat Pompeu Fabra.

En el seuarrer llibre *Moviéndose por la paz* realitza, en paraules de Fco. Fernández Buey, *la aproximación más completa a la historia del movimiento por la paz que se ha editado hasta ahora en España*.

Paraules Claus

- Moviments socials
- Identitat col•lectiva
- Sistemes d'organització
- Acció col•lectiva

Síntesi de la ponència

Moviments socials: quantes classes? y què són?

La classificació de moviments socials és molt àmplia i diversa, partint des del tradicional moviment obrer fins els més recents, com l'alterglobalitzador. Entremig trobaem el moviment camperol, estudiantil, veïnal, per la pau, ecologista, feminista, d'alliberament homosexual, de solidaritat, per la millora dels sistemes educatius, pels Drets Humans, de les okupacions, contra la precarietat, pel dret a una vivenda digna etc.

S'han elaborat moltes definicions sobre el que són els moviments socials. En recordem una de les més representatives:

- Una col•lectivitat que actua amb certa continuïtat per promoure o resistir un canvi en la societat (Turner i Killian, 1987).

Entre la gran varietat de moviments, s'identifiquen alguns elements en comú:

- Formes d'acció, d'organització i de lluita variables.
- Generació d'efectes polítics, sensibilitzadors i culturals en la societat.
- Interacció amb les elits, els seus oponents i les autoritats.
- Promouen, eviten o, també, anul•len canvis socials, polítics i culturals
- Treballen en nom de la població exclosa o sensibilitzada en determinades qüestions.

- Col•lectivitat de persones: és un conjunt de xarxes d'individus i grups. Les organitzacions no s'han d'identificar com els moviments mateixos, sinó com a integrants d'aquests.
- Continuitat amb fluctuació. Els moviments no són quelcom puntual, ni esporàdic, sinó que mantenen la constància amb un mínim d'organització encara que no sempre això impliqui una mateixa intensitat.
- Unitat creada per aspiracions o objectius compartits i una creença comú: la identitat compartida que sorgeix de romandre cert temps en el moviment.

Identitat col•lectiva Vs ideologia

Els moviments socials compten amb una identitat col•lectiva, que és quelcom diferent a la noció d'ideologia: la identitat col•lectiva no és un sistema de creença tant organitzat, definit i tancat, ni posseeix un contingut tan organitzat i amb una visió fixa com la que es construeix amb la ideologia, ja sigui la marxista, la comunista, etc. Al contrari, es construeix conscientment en les xarxes organitzatives i s'acostuma a configurar abans que els moviments siguin visibles, tot i que segueix evolucionant i el debat n'és una constant. La identitat col•lectiva, doncs, és quelcom més obert, canviable i rudimentari. De fet, en un mateix moviment hi poden conviure diverses ideologies.

Organització i acció

Podem distingir tres sistemes d'organització:

1. Institucionalitzats: compten amb afiliats i/o socis. Es caracteritzen per una estructura centralitzada, piramidal amb organismes de direcció escollits. Un clar exemple d'aquest sistema és el Moviment obrer i el Moviment sindical..
2. No institucionalitzats: pertanyença flexible o difosa, descentralitzats, assemblearis. Un exemple seria el Moviment per l'okupació.
3. Mixtes: una part institucionalitzada i l'altra no. És un cas habitual, un exemple del qual és el Moviment per la pau.

Es poden diferenciar també tres tipus de formes d'acció col•lectiva:

- ☐ Convencionals: vagues, manifestacions, mitins, peticions,...
- ☐ Disruptives: ocupacions, bloqueigs i boicots, accions directes, etc.
- ☐ Violentes: atacs violents a persones o propietats, enfrontaments amb la policia, etc.

Les convencionals poden generar resultats positius si aconsegueixen dividir les elits o en el cas que són reprimides, movilitzen a la població. Tot i així, perden efectivitat si són reiterades i amb índexs baixos de participació.

Les disruptives juguen amb la incertesa, tant en un sentit positiu com negatiu. Pot jugar a favor quan les autoritats no saben com actuar i un arepressió pot mobilitzar a la població i dividir les elits, com el cas de les convencionals. Però pot succeir allò contrari, i que no obtinguin cap resultat. La incertesa es manifesta en la durada de l'acció, el resultat, els costos, etc.

Les violentes tenen en contra que, normalment, la repressió difícilment implica el recolzament de la població, que normalment impliquen sancions legals, costos elevats i és difícil treure'n resultats polítics.

Allò important és valorar les conquestes parcials i híbrides que es van aconseguir.

Per reflexionar...

La classificació dels moviments socials és molt àmplia i diversa.

Els moviments socials NO són quelcom puntual, ni esporàdic, sinó que mantenen una constància amb un mínim d'organització. Això no implica, tanmateix, la mateixa intensitat en les lluites.

La identitat col·lectiva dels moviments socials és quelcom més obert, canviat i rudimentari que una ideologia. De fet, en una mateixa moviment hi poden conviure diverses ideologies.

El que té més efectivitat és la combinació de formes d'acció col·lectiva convencionals i disruptives.

¿Los movimientos sociales deberían tener el objetivo de alcanzar el poder o de influir sobre éste desde abajo?

¿Es positiva la gran variedad de movimientos sociales o, por el contrario, es perjudicial dado que al haber tantos, ninguno logra tener mucha fuerza?

Per saber-ne més...

- Prat, Enric, *Moviéndose por la paz*, ed. Hacer, Barcelona, 2006.
 - Prat, E., *Los movimientos sociales en la Catalunya contemporánea*, Publicaciones Universidad Barcelona, Barcelona, 2004.
 - Prat, E., (coord), *El pensamiento pacifista*, Icaria, Barcelona, 2004.
- <http://moviments.blogspot.com/>

Sobre el ponent

Carlos Taibo Arias és professor de Ciència Política de la Universitat Autònoma de Madrid i expert en política internacional. Escriu sobre aquests temes a El País, als diaris del grup Vocento, a La Vanguardia i a El Periódico de Catalunya. A més, fa de comentarista a la cadena SER.

És autor d'una vintena de llibres, la majoria dels quals fan referència a les transicions a l'Europa central i oriental contemporània, i sobre temes geopolítics. Entre la seva obra, destaquem pel seu contingut entorn els moviments socials els següents llibres: *Movimientos antiglobalización, ¿Qué son? ¿Qué quieren? ¿Qué hacen?*, *'Cien preguntas sobre el nuevo desorden'*, *'Guerra entre barbaries'*, *'¿Hacia dónde nos lleva Estados Unidos?'*, *'No es lo que nos cuentan. Una crítica de la Unión Europea realmente existente'*, *'Movimientos de resistencia frente a la globalización capitalista'*, *'Rapiña global'*.

Paraules Claus

- Globalització neoliberal
- Mitjans de comunicació
- Esquerra tradicional
- Nord-Sud

Síntesi de la ponència

Els moviments antiglobalització, ¿per què han nascut?

- Per donar rèplica a la globalització capitalista, anomenada també la societat 20/80 (on el 20% de la població disfruta del 80% de los recursos del planeta, de manera que el 80% restant només té accés al 20%).
- Per l'enduriment planetari de les condicions del salari laboral, per la qual cosa han pres el relleu als sindicats.
- En resposta al deteriorament dels poders públics a favor de les grans corporacions.

La diversitat de moviments comparteixen la contestació davant l'hegemonia dels Estats Units.

Retes

Fòrums i contra-cimeres. Es corre el perill que aquests acabin substituint als propis moviments, oblidant la dimensió local que ha de ser clau en el seu treball, i no caure en el **tu-risme social**. Els moviments compten amb capacitat de convocatòria puntual, però no amb la participació dia a dia als barris i als pobles. En aquest sentit, cal revisar els instruments perquè aquests espais de trobada no derivin en turisme social.

Referents polítics. Aquest és un dilema dels moviments socials: quin és el punt de partida?

Cap a on hem de mirar? Hi ha tres alternatives:

- L'esquerra tradicional
- La nova política (d'esquerra)
- Els moviments de base assembleària. Caldria realitzar esforços per tal d'augmentar-los, i reforçar una dimensió participativa de caràcter horitzontal.

Un programa comú. La manca d'un programa comú vist des de fora podria semblar un problema però tanmateix és quelcom positiu, ja que permet diversificar l'oferta i l'acció dels moviments. Tot i que es critica la falta d'alternatives plausibles, això no és així, ja que des dels moviments es plantegen diverses propostes.

Dotar-se de mitjans de comunicació social propis, que permetin la independència. Si bé és veritat que en determinades ocasions s'han fet eco de les accions i reivindicacions dels moviments, en la majoria dels casos la manipulació informativa ha jugat en contra dels moviments socials.

Encarar les trames de deomintzació. Segurament la més important és la que iguala moviments socials i actes violents. És a dir, encara que és cert que la violència existeix o s'ha desenvolupat en algunes contra-cimeres, en cap cas és comparable amb la **violència que exerceix el sistema**. En aquest sentit, la violència en els moviments, salvant algunes excepcions, va dirigida a objectes i no a persones. Tanmateix s'ha utilitzat aquest fet com a pretext per atacar els moviments.

Elements discursius de les propostes

1. Combatre la competitivitat. En paraules de Durao Barroso (President de la Comissió Europea) Europa té tres fills, un dels quals està malalt i per la qual cosa la resta s'han de sacrificar per aquest. Els germans sans són el Medi ambient i Drets humans i socials. El germà malalt seria la competitivitat. Tal és la prominència d'aquesta en el discurs neoliberals que els moviments socials estan cridats a contestar-la.

2. Qüestiona el model de creixement i desenvolupament actual.

3. Crítica a l'esquerra tradicional, tant a partits, com sindicats, com ONG que malgrat la seva denominació, en molts casos depenen dels pressupostos governamentals i estan més preocupats en mantenir els seus llocs de treball que en lluitar per les causes que defensen. Els sindicats, mantinguts econòmicament per l'Estat, també han perdut la força i el paper referent que havien ocupat. Pel que fa els partits de la socialdemocràcia europea, aquests han acabat per agenollar-se davant el sistema neoliberal, assumint en part el seu discurs..

4. Cal assumir que els habitants del Nord som insolidaris amb els del Sud. Dos elements que ens situen davant d'aquesta realitat: l'encarimehnt de les matèries primeres energètiques i el canvi climàtic. Ambdós fenòmens estan vinculats amb el consum i la satisfacció de necessitats i desigs del Nord. Tot i així, amb més de 40.000 persones que moren diàriament per manca d'aliments, Aznar primer i Rodríguez Zapatero després, s'han proposat ubicar Espanya entre les principals economies del món, sense que això hagi suposat a penes cap contestació per part dels espanyols.

5. Aquestes dues qüestions han donat lloc a dues tendències ben diferenciades. La primera ha estat el creixement dels moviments socials, com a contestació a l'evidència d'aquesta

realitat injusta. La segona, antagònica, ha propiciat la reaparició de les pràctiques del nacional-socialisme del partit nazi. I és que, l'escassetat de recursos propiciarà la lluita per privilegiar el propi grup.

Per reflexionar...

Els moviments socials han de tenir l'objectiu d'arribar al poder o d'influir-hi des de sota?

És positiva la gran varietat de moviments socials o, ben al contrari, és perjudicial perquè la multiplicitat els resta força?

Per saber-ne més...

- Taibo, C., Movimientos antiglobalización, ¿Qué son? ¿Qué quieren? ¿Qué hacen? Ed. Catarata. Madrid. 2007.
- Taibo, C., Movimientos de resistencia frente a la globalización capitalista, Edicions B, Barcelona, 2004.
- Taibo, C., Rapiña global, Suma de Letras, Madrid, 2006.

Campanyes De Sensibilització Al Nord: Conseqüències Al Sud

QDQ, ENTESA PEL DECREIXEMENT, CAMPANYA TRANSGÈNICS FORA I CAMPANYA CONTRA GRANS SUPERFÍCIES

Sobre les organitzacions

Qui deu a Qui , amb Elena Romagosa.

Entesa pel Decreixement, amb Giorgio Mosangini.

Campanya Transgènics fora i Campanya contra les Grans Superfícies amb Xavier Montanyès

Paraules Claus

- Moviments socials
- Campanyes
- Instruments estratègics
- Decreixement
- Deute extern

Síntesis de la taula rodona

La Campanya Qui deu a Qui

- **Origen:** en la Xarxa ciutadana per l'abolició del deute.
- **Objectiu:** trobar un marc conceptual que pogués mostrar i fonamentar al Nord les conseqüències que tenien les decisions político-econòmiques del Nord en el SUD. L'any 2000 va ser un any clau perquè es va realitzar la Consulta sobre el deute extern, denunciant la seva vessant social, financera i ecològica.
- **Eix de lluita:** abolició deute extern, pressió als governs i sensibilització de la ciutadania
- **Format:** xarxa formada per 40 entitats
 - Més força
 - Intercanvi suposa un enriquiment
 - Diversificar riscos
- La setmana global contra el deute a l'octubre 2007: Respon a la crida feta en el Fòrum Social de Nairobi a tots els moviments que treballen pel deute extern per fer visible la denúncia a nivell descentralitzat i en paral·lel.

La campanya Transgènics fora

- **Format:** plataforma d'acció, un punt d'acció.
- **Evolució:** alguns de més protagonisme i visibilització pública, altres de cert replegament

com el moment actual.

- **Origen:** la campanya respon a la situació de Catalunya, que era la primera regió europea on van començar-se a produir cultius transgènics.

- **Tipologia d'acció:** diversa que ha permès visibilització i alimentar el debat.

· Per exemple, al voltant del "decret de coexistència" que legalitzava l'agricultura transgènica.

- **Proposta:** apostar per les agricultures familiars tot indicant els perills socials i ecològics que comporta la implantació de cultius transgènics que acaba afectant també als cultius tradicionals.

- **Estratègia/ clau organitzativa:** relació amb els moviments socials d'Amèrica Llatina

- Afavorir continu intercanvi i informació
- Suport a iniciatives locals al Sud i al Nord,
- Donar a conèixer les experiències d'una societat hipertransgenitzada.

Campanya contra les Grans Superfícies

- **Origen:** fruit de la maduresa de diferents espais de treball i acció.

- **Eix de lluita:** denúncia a la distribució moderna alimentària on els supermercats ocupen un lloc clau.

- **Evolució:** molt bona acollida i diversitat persones que la conformen

L'Entesa pel decreixement

Definició: segons Giorgio Mosagini és la necessitat de sortir del model econòmic actual i trencar amb la lògica del creixement continu, per la qual cosa esdevé una solució davant la crisi ecològica i social que afronta la humanitat.

> Moviment social i corrent de pensament d'origen pluridisciplinar <

- **Origen:** a Itàlia i França i que fa un any arriba a Catalunya.

- **Eix de lluita:** qüestionar el model productivista actual des de l'òptica que el creixement il·limitat és indesitjable i impossible

· Món actual és un món impossible. La petjada ecològica (s'han desbordat les capacitats de regeneració del planeta) n'és una mostra.

· Trencar amb la lògica de la mercantilització, que invisibilitza tot allò que no implica diners, i reduir el consum (d'energia, matèria).

- **Propostes:** paraigües d'alternatives sostenibles, caracteritzades

- Un canvi de valors a nivell individual i comunitari

- Creixement i consum VS benestar: construir una societat que no s'orienti per la idea de créixer i consumir sinó en altres valors i pràctiques que primin la felicitat, el benestar i els béns relacionals i durables. Es tracta, doncs, de generar valor i felicitat, reduint el consum de matèria i energia. A més a més, això implicaria també un canvi en la concepció Nord-Sud i podria solucionar les contradiccions existents en aquest model de relació.

- > una reorientació del model de producció i de consum: passar dels béns de consum als béns durables, relacionals i socials.

- > relocalització econòmica, social i política.

- a nivell social: l'escala local

- a nivell energètic: desenvolupar pràctiques sostenibles.

- **Estratègia:** transversalitzar el decreixement: incorporar propostes sobre el decreixement a altres moviments, en les pràctiques individuals, en l'autogestió i inclús que es concretin en propostes polítiques.

El decreixement esdevé una **clau de lectura** que s'interrelaciona altres propostes existents. Tanmateix, la centralitat econòmica del creixement és una de les principals dificultats, sobretot en referència a les polítiques públiques. En resum, es tracta d'apostar per la relocalització social, econòmica i també política, per tal de recuperar la capacitat de decisió local.

Per reflexionar...

Com s'interrelacionen els moviments socials?

Com treballar des del Nord campanyes cap al sud?

Per saber-ne més...

<http://www.quiendebeaquien.org/webantigua/catalan/index.htm>

<http://www.transgenicsfora.org/inici.htm>

<http://www.decreixement.net/>

Sobre les organitzacions

L'Observatori del Deute en la Globalització (ODG) és una xarxa coordinada de persones i equips dedicats a l'activisme d'investigació. La investigació es concentra en el problema de les relacions Nord-Sud i en la creació de deutes entre comunitats durant l'actual procés de globalització. Aquesta xarxa es coordina i té el seu equip principal a la Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la Universitat Politècnica de Catalunya, al Campus de Terrassa i és un grup de recerca activista

Jesús Carrión, membre de l'ODG expert en Responsabilitat social corporativa.

Paraules Claus

- Moviments socials
- Campanyes
- Instruments estratègics
- Deute extern

Síntesis de la taula rodona

L'Observatori del Deute en la Globalització

- Grup de recerca activista
- Estudi: mecanismes associats al deute financer (deute extern) dels països empobrits de la Perifèria del sistema econòmic amb els països del Centre, i en particular amb l'Estat espanyol.
- Anàlisi dels altres 'deutes externs' contrets pels països del Centre vers els països de la Perifèria com són el deute ecològic, el deute històric i el deute social.
- **Orígens:** l'any 2000 per iniciativa de la Xarxa Ciutadana per l'Abolició del Deute Extern (RCADE), de la necessitat de disposar d'informació contrastada, rigorosa, crítica i immediata, per poder nodrir els processos de formació, sensibilització i pressió política.
- **Estratègia:**
 - Vigilància dels actors internacionals com les transnacionals espanyoles (p.ex. Repsol, Fenosa, Endesa, etc), la gran banca comercial ls partits polítics de l'arc parlamentari espanyol, el Fons Monetari Internacional (FMI), el Banc Mundial (BM), i les administracions dels països de la Perifèria
 - Pressió al govern espanyol pel deute
 - Sensibilització ciutadania problemàtica del deute

- Xarxa sud-sud i alternatives organitzades des del Sud

- Impuls de diverses campanyes: Campanya Repsol mata- contrajunta d'afectats, BBVA sin Armas, Campanya de boicot a La Caixa, Campanya Union Penosa, etc.

Campanya Repsol mata- contrajunta d'afectats

- El paper de les transnacionals al Sud
- El model energètic
- Campanya descentralitzada
- Arquitectura internacional és asimètrica: drets financers però no humans.

BBVA sin Armas

- Campanya impulsada per l'ODG, Justícia i Pau i setembre
- Campanya de recorregut llarg
- Objectiu: denunciar que el BBVA financia el comerç d'armes

- Inversions en empreses d'armes, finançament d'empreses d'armament estrangeres

Unión Penosa

- Denúncia a la transnacional espanyola

Conclusions

Estructuració diferenciada dels moviments socials al Sud i el Nord que defineix diferents tipus d'acció. Mentre que al Nord es treballa mitjançant la pressió pública i la denúncia, al Sud, els impactes directes d'aquestes transnacionals i del capital financer en les condicions de vida, determina una acció més directa, més puntual que, sovint es tradueix en mobilització col·lectiva a causa de la forta repressió amb què són contestats. És imprescindible la articulació entre moviments del Nord i del Sud.

Per reflexionar...

Quin és el paper de les transnacionals espanyoles en els països del Sud?
Com articular una resposta conjunta des del Sud i del Nord?

Per saber-ne més...

- <http://www.odg.cat/idioma.php>
- Verger A., El subtil poder de les transnacionals. Lògica, funcionament i impacte de les grans empreses en un món globalitzat, ed. Icaria, 2004
- Ramos L., Los crímenes de la deuda. Deuda ilegítima, ed. Icaria, 2006
- Ortega M., (coord) El deute ecològic espanyol. Impactes ecològics i socials de l'economia espanyola a l'estranger, Muñoz Moya Editores Extremeños, Barcelona, 2006
- Ortega M., (coord) ¿Debe el estado ayudar a las transnacionales españolas? Impactos ambientales y sociales del apoyo público a la internacionalización, Muñoz Moya Editores Extremeños, Barcelona, 2006.

Sobre la ponent

Isabel Holgado Fernández és llicenciada en Antropologia per la Universitat de Barcelona, coordinadora del col·lectiu LICIT (Línia d'investigació i cooperació amb immigrants treballadores del sexe) i de l'associació Al Hanan, dones per una educació intercultural. També és membre de REDFEM (Red Feminista Cubana). Treballa com a assessora en matèria de gènere per a diverses institucions.

Ha publicat el llibre *No es fácil. Mujeres cubanas y la crisis revolucionaria* (Ed Icaria, Barcelona).

Paraules Claus

- Moviments socials
- Feminisme
- Interculturalitat
- Treball sexual

Síntesi de la ponència

La prostitució, un fet i un dret

Els drets de les persones, pel simple fet de ser humans, han estat negats a les prostitutes al llarg de la Història. Alguns autors argumenten que és un dret que cadascú faci el que li sembla amb la seva forma de vida:

- 'El dret per naturalesa és la llibertat que cadascú té per a usar el seu poder segons allò que la seva voluntat li dicti per tal de preservar la seva pròpia naturalesa, és a dir, la seva pròpia vida.' Hobbes
- 'Tot allò que a mi em fa bé i a tu no et fa genera cap dany, és adequat a l'equitat de forma immutable, encara que falti un dret positiu que ho permeti expressament; i les lleis humanes no poden ser-hi contràries.' Guillermo de Occam
- 'Jo no aspiro a que les dones tinguin poder sobre els homes, sinó a que tinguin poder sobre elles mateixes.' Mary Wollstonecraft

La posició social de les dones: perspectiva històrica

> El Patriarcat

Sistema social en què un grup d'homes dominen sobre totes les dones. És una de les formes d'organització social més desiguals.

Exerceix diferents sistemes de dominació. D'una banda sistemes formals (com per exemple les presons) i de l'altra sistemes informals (com per exemple la generació de prejudicis i tòpics), que són molt econòmics i altament efectius.

> **Feminització de la pobresa**

És un fet històric, estructuralment les dones han estat sempre més pobres que els homes a causa de la divisió sexual del treball i del no reconeixement del seu treball.

> **Arguments per a la dominació sobre les dones:**

- Religiós: la dona és culpable de voler fer la seva vida i obtenir el coneixement. Exemple, Eva i el pecat original.

- Biològic: les dones són considerades objectes per a reproduir. El poder de creació d'humans el té el semen i per tant, els homes.

- Paternalista: com que les dones són dèbils, cal protegir-les pel seu propi bé. Els homes juguen el paper de protectors

- Maternalista: una certa elit de dones amb poder se senten amb el dret de decidir i definir a totes les dones. Aquest argument és generat actualment per certs moviments feministes amb poder.

> **Diferències sexistes**

Hi ha certs drets que històricament han estat negats a les dones però reconeguts als homes.

- La independència econòmica: als homes se'ls valora positivament la independència. Contràriament, la independència femenina es condemna.

- Separació de l'esfera sexual de l'afectiva: suposadament els homes poden separar aquestes dues esferes com un fet positiu. En canvi, les dones que gaudeixen del sexe sense relacionar-lo directament amb l'amor ni l'enamorament són dones 'de mala vida', no són dones com cal.

- Ús autònom de la sexualitat: els homes s'administren la seva sexualitat sense cap represàlia social. Les dones que administren la seva sexualitat lliurement, potser de vegades sortint del rol de mare o esposa, són condemnades socialment.

La prostitució en l'actualitat

- Tot i la condemna social a la prostitució, el mercat del món neoliberal ha usurpat la prostitució donat que ha popularitzat el comerç sexual.

- Actualment hi ha una gran diversitat de perfils entre les prostitutes i els clients. Així doncs, no hi ha estereotips ni tòpics que valguin, la prostituta i el client són persones amb moltes facetes, no es redueixen només al rol que desenvolupen a la seva feina.

- La prostituta continua exclosa socialment: és objecte de debat polític però mai subjecte. El feminisme polític amb poder l'utilitza moltes vegades per argumentar discursos de control des de posicions hipervictimistes o bé trafiquistes.

- Actualment està sorgint un fort moviment activista de les prostitutes, especialment als països empobrits.

- La prostitució a Barcelona és un món invisibilitzat i estigmatitzat: especialment amb polítiques com l'ordenança pel civisme aprovada el 2006.

Per reflexionar...

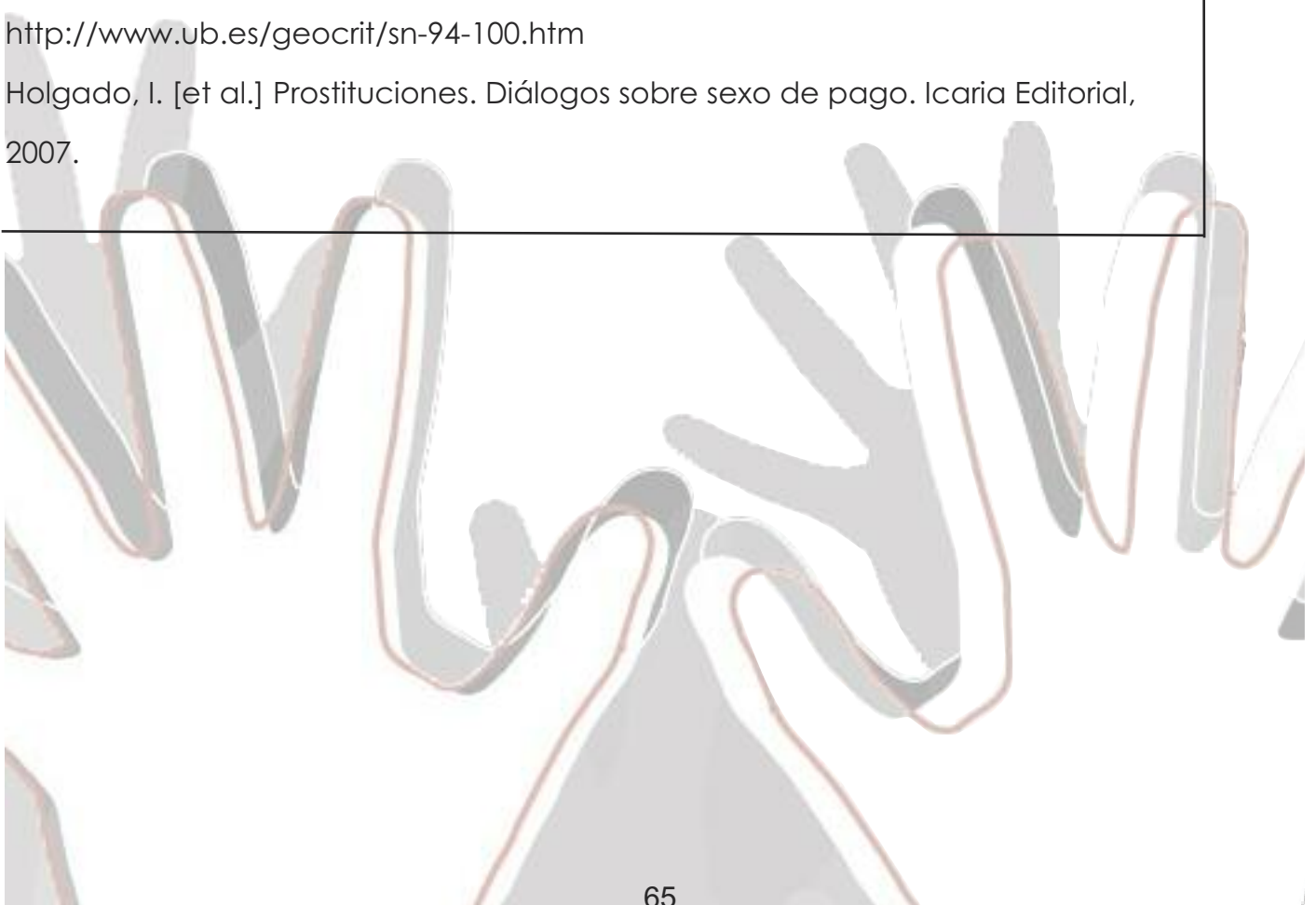
La prostitució és una pràctica de compra venda que entén el sexe com una mercaderia o bé és una feina com qualsevol altra dins d'un món capitalista en què una persona ven el seu temps i habilitat? Legalització de la prostitució o reinserció de les prostitutes al món laboral obertament acceptat?

Has conegut alguna vegada una prostituta? Caldria un òrgan (plataforma civil, etc.) on les prostitutes es representessin d'una vegada per totes a sí mateixes? Creus necessari que es dotin de veu pròpia?

Per saber-ne més...

<http://www.ub.es/geocrit/sn-94-100.htm>

Holgado, I. [et al.] Prostituciones. Diálogos sobre sexo de pago. Icaria Editorial, 2007.

Sobre el ponent

Albert Recio és Doctor en Economia per la Universitat de Barcelona i professor titular del Departament d'Economia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona. La seva especialitat és l'economia laboral i ha realitzat recerques en institucions del mercat laboral, sindicalisme precarietat i flexibilitat laboral, etc. És membre del consell de redacció de diverses revistes: *Mientras Tanto*, *Revista de Economía Crítica*, *Ecología Política*. A més a més, és activista i col·laborador de diversos moviments socials, com el veïnal, el sindical i l'ecologista.

Paraules Claus

- Moviment veïnal
- FAVB
- Transició i democràcia
- Treball en xarxa

Síntesi de la ponència

El moviment veïnal és quelcom molt específic i s'ha desenvolupat de maneres molt diferents segons els diversos contextos on s'ha desenvolupat. L'experiència del moviment veïnal de nou Barris, en aquest sentit, potser és una de les més riques.

Una perspectiva històrica del moviment veïnal

El moviment es desenvolupa a partir de finals dels anys seixanta i principis dels anys setanta en un context estructural molt dur, marcat per una gran repressió de l'Estat, grans mancances en l'àmbit social (gairebé no hi havia escoles ni hospitals), etc. Llavors, el franquisme crea l'Associació de veïns com a figura legal i l'esquerra hi descobreix un espai per fer política.

La veu és el mitjà de les persones que es volen mobilitzar i no disposen de recursos econòmics. I les associacions de veïns van ser espais que van aplegar i reforçar aquestes veus descontentes i les seves reivindicacions que, en aquell context, eren moltes.

A partir dels anys vuitanta, s'observa un declivi del moviment veïnal frenat, en part, pels partits polítics. Hi ha diversos elements que permeten explicar-ho: d'un cantó, el fet que les associacions de veïns no fossin declarades institucions d'interès públic com s'havia reivindicat i, en segon lloc, la reorientació cap a la política institucional de determinats quadres d'aquests moviments. Això va generar, al seu torn, un cert desencís i desafecció. Un altre factor que ho va afavorir va ser la mor d'èxit. És a dir, les lluites d'aquella època van tenir els seus fruits. De fet, bona part de les reivindicacions de fa trenta anys s'han aconseguit. Alguns partits polítics van donar resposta a les demandes fetes com una estratègia per a desmobilitzar a la ciutadania.

Les lluites de les associacions de veïns no només van permetre la conquesta de determinades demandes, sinó que també van afavorir la creació d'identitat. És a dir, les associacions de veïns van facilitar (i en bona mesura encara avui) el procés de passar d'una massa

anònima a esdevenir un col·lectiu amb certa identitat.

Elements característics dels moviments socials

1.-Implementació local. El barri es presentava com un espai de trobada i on es podien generar relacions estables. Aquest caràcter local es conforma amb presències diverses, combinant una part més lúdica i relacional amb la pròpiament organitzativa i reivindicativa. Sense aquest teixit local no es pot generar un canvi social més ampli i potent.

2.-Persistència. Van ser processos molt llargs, alguns dels quals encara tenen continuïtat.

3.-La veu fruit d'un treball polític i d'un treball de reflexió. En aquest sentit, tant abans com ara hi ha molta gent molt desamparada i sola davant d'abusos de poder, i les associacions de veïns funcionen alhora com a espais de referència, de suport i de participació activa. Un element important per aquesta capacitat de reflexió, d'altra banda, és l'ampli ventall de persones i opinions que integren les associacions de veïns, així com els conflictes que es generen, que obren noves oportunitats per fer evolucionar les mateixes associacions i introduir-hi nous elements. El resultat d'aquests processos és la creació d'un teixit de relació.

4.- Participació: cal distingir entre diferents tipus i espais

- Interna: bé a la Junta, bé mitjançant les assemblees

- Institucional: Les institucions han assumit que la participació té avantatges i per això estan obrint nous espais. Tot i així, mai s'arriben a discutir els grans projectes, només els petits.

- Autogestió de determinats centres cívics i espais

- Treball en xarxa: Normalment les associacions de veïns són autònomes en el seu territori. Tot i així el treball en xarxa, amb plataformes com la FAVB, ha permès connectar i articular el territori, tot facilitant el treball a organitzacions i xarxes que superen els propis grups. D'altra banda, també s'han creat xarxes amb altres associacions amb fins més específics, per determinades lluites on s'ha buscat mobilitzar i sensibilitzar a la població.

En els propers anys, aquestes dinàmiques relacionals aniran creixent davant nova realitat social de la ciutat, com el fenomen migratori i la necessitat de generar convivència. Potser això, permetrà superar l'atomització de l'acció social que es viu actualment.

Pel que fa al moviment ocupa, Recio opina que en certa mesura aquest ha utilitzat a la FAVB amb la percepció que és el "primo Zumosol". Creu que salvant algunes excepcions, com el cas de Can Masdeu que es va salvar en bona part gràcies a l'impacte mediàtic, estratègicament el moviment té una veu pobra. Tot i així, reconeix el valor que ha tingut en la denúncia de les cases buides.

Per últim cal destacar que els llocs on el moviment veïnal s'ha pogut mantenir han estat aquells barris que no han despertat tant interès econòmic ni especulació.

Per reflexionar...

Quin ha estat el paper dels partits polítics en la desmobilització de les associacions de veïns?

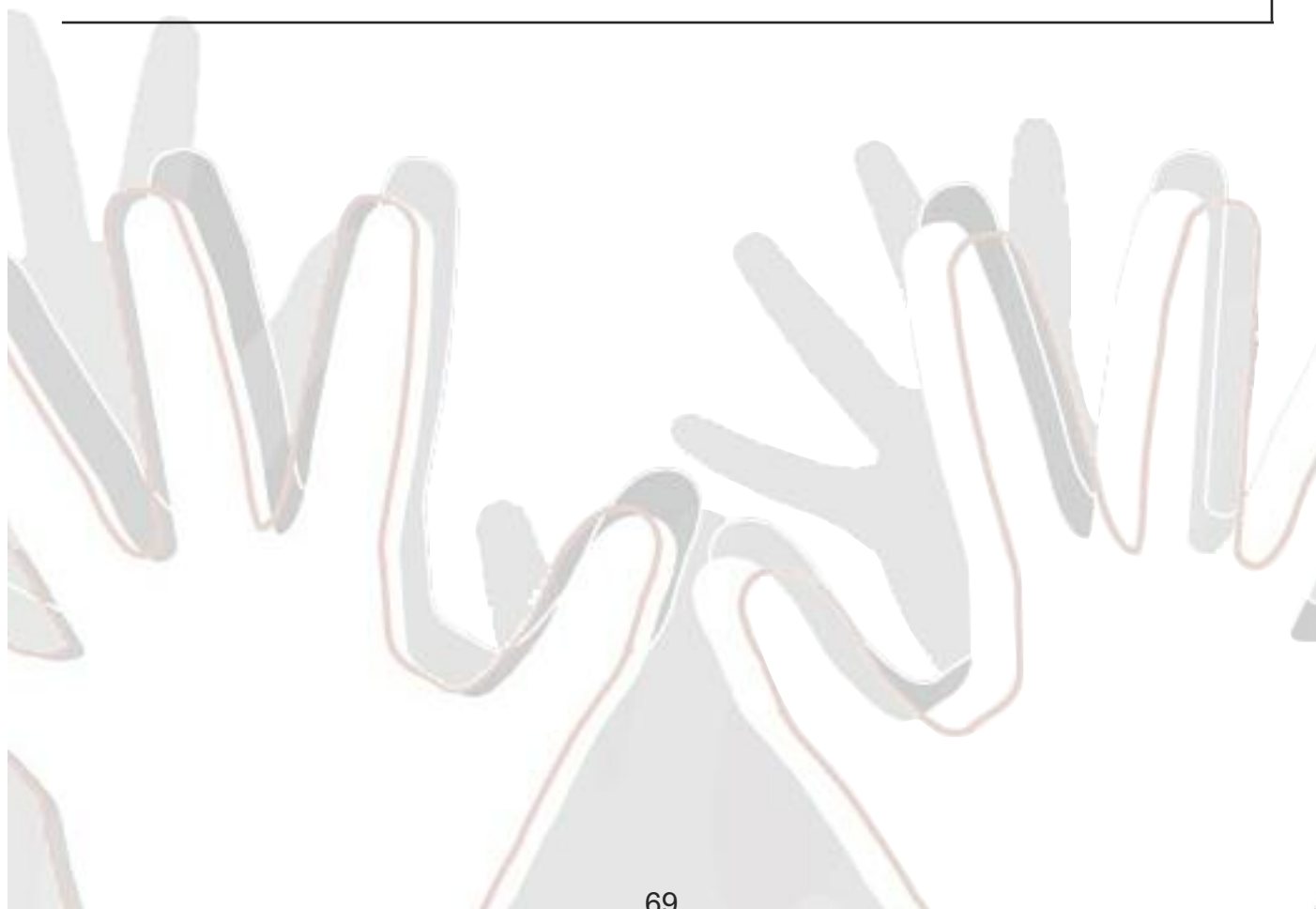
Quines noves respostes s'articularen des del teixit associatiu davant complexitat dels conflictes socials a la ciutat?

Com superar l'atomització de l'acció social?

Per saber-ne més...

Naya A., y Recio A., "Movimiento vecinal: claroscuros de una lucha necesaria", en Mientras Tanto. Especial 25 años de movimientos sociales, núm 91-92, verano-otoño 2004.

<http://www.ucm.es/info/nomadas/mientrastanto/54.htm>

Sobre la ponent

La **Miren Etxezarreta** és Doctora en Ciències econòmiques per la London School of Economics i catedràtica emèrita d'Economia aplicada a la Universitat Autònoma de Barcelona. Impartia classes a les assignatures Desenvolupament econòmic i Política econòmica. És una de les impulsores del Seminari d'Economia Crítica Taifa. També és membre de la iniciativa Economistes Europeus per una política alternativa.

Entre les seves darreres obres destaca el llibre que ha coordinat en el marc del Seminari Taifa: *Crítica a la economia ortodoxa*. També és coautora del llibre: *Globalización capitalista: luchas y resistencias*, 2001, ed. Virus-Baladre.

Paraules Claus

- Sistema socio-econòmic
- Model social
- Capitalisme
- Mercat-Estat

Síntesi de la ponència

La inviabilitat social del model actual, la inviabilitat en el capitalisme

Què entenem per model social? Com podem avançar cap a un model satisfactori ?

El model social no és altra cosa que la forma com s'organitza la societat i implica aspectes econòmics i socials, és a dir, el sistema socioeconòmic, que cal entendre'l com una estructura configurada per diferents elements que mantenen relacions estables entre sí, a partir de les quals s'organitza la societat en què vivim. Tanmateix, recentment s'ha passat a considerar el model social com la forma en què es caracteritza la cobertura de les necessitats més bàsiques que implica una reducció de les desigualtats socials perquè siguin acceptables, la garantia d'un mínim de llibertat individual i llibertat política i la supervivència ambiental

Tanmateix, la manera com això es concreta en els diferents pobles i etapes històriques és diversa. En el capitalisme els mecanismes que es disposen per cobrir el model social són els següents:

- El treball i el sistema de prestacions socials del sector públic que donen cobertura a les necessitats materials. A més, existeixen algunes propostes que apunten cap a altres maneres de cobrir-les com per exemple la renda bàsica.

- Amb la propietat privada de la riquesa: segons com es distribueixi la riquesa que produeix la societat en el seu conjunt, el model social cobreix millor o pitjor les necessitats bàsiques de la població. No és el mateix obtenir els medis a partir del treball que per la propietat privada. De fet, la desigualtat comença quan una classe (els capitalistes) s'apropien d'allò produït per una altra classe. El sistema públic pot incidir en aquesta distribució mitjançant

un sistema fiscal redistributiu i la garantia de determinades prestacions socials que gràcies a diverses lluites s'han convertit en drets socials.

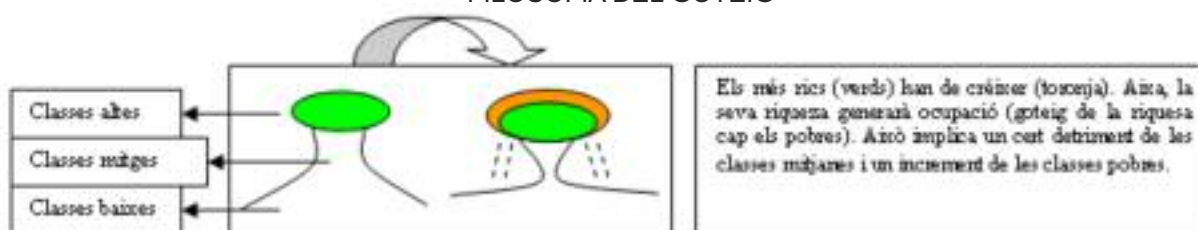
Cap on s'orienta el capitalisme?

Entre el 1945-1975, els anomenats 30 gloriósos, en el marc del model keynesià, va semblar que el capitalisme podia cobrir aquestes necessitats. Això s'explica perquè es va produir un gran creixement de l'economia que va anar acompanyat d'una millora dels salaris i beneficis, coincidint amb una classe treballadora potent i amb la pressió que exercia la presència de l'URSS, davant la qual es va reforçar l'Estat del Benestar.

Tanmateix, la crisi econòmica dels 70 va obligar i facilitar certs canvis: el capital va plantejar-se un canvi estratègic, un canvi de política econòmica que el va afavorir, ja que va aportar unes taxes de benefici més altes. S'afavoria una major llibertat per l'actuació del capital privat i es reduïa el paper de l'estat. Com diu M.Etxezarreta, el "capitalismo recupera su verdadera cara": L'explotació dels treballadors per part dels capitalistes es va fer més intensiva, i van augmentar les desigualtats. I això ha passat tant als països rics com en els pobres. De fet, l'any 2000 el PNUD publica un informe on calcula que el 2% de la població més rica del planeta acumula més de la meitat de la riquesa mundial.

Així doncs, a partir dels anys 80 el canvi d'estratègia econòmica, el neoliberalisme, implica un augment de l'excedent que es concentra en poques mans. És a dir, d'un cantó es produeix una concentració i centralització dels capitals i de l'altra, un augment de la distància entre rics i pobres. En els països rics això passa a causa de la pressió a la baixa dels salaris dels treballadors i de la disminució de les prestacions socials vinculada a l'afebliment del paper de l'Estat en l'economia. A partir dels 80, tota la política econòmica es justifica amb la filosofia del goteig: diuen que l'augment de beneficis i inversió de les classes capitalistes generarà benestar a la classe treballadora; però l'evidència mostra que això no és així, ja que la riquesa es concentra cada cop més.

FILOSOFIA DEL GOTEIG

En aquest sentit, la dècada dels 80 es caracteritza per les polítiques neoliberals encaminades al debilitament de l'estat en favor del mercat, sota un supòsit de major eficiència. S'imposen determinades mesures.

- Privatització de les empreses estatals i també dels serveis socials, per tal que el benefici que aquestes activitats poguessin generar passés a mans privades.
- Desregularització
- Austeritat laboral: els salaris han d'augmentar menys que la productivitat

Aquest model té conseqüències importants en les condicions de vida de la majoria de la població així com en els seus drets: d'un cantó, ha augmentat l'atur i la precarització en el treball (actualment un 50% dels treballadors actuals són temporals), cosa que ha fet incre-

mentar notablement el nombre de treballadors pobres fins i tot en les societats riques (a Espanya es calcula que entre un 20-15% de la població es troba en condicions de pobresa). És a dir, el sistema econòmic capitalista genera pobresa i marginació de forma estructural perquè paga per sota del nivell de subsistència. Aquest retrocés s'ha vist agreujat, d'altra banda, per la privatització de les prestacions socials, cosa que ha suposat un retrocés en els drets socials conquerits. En són un exemple la privatització gradual en la sanitat i l'educació mesures que impliquen una mercantilització d'aquests sectors.

Paral·lelament, s'ha extès el domini ideològic, amb una acceptació de la dinàmica actual que s'explica, en part, per la segmentació del mercat de treball. D'altra banda, ha guanyat força una política molt repressiva, legitimada especialment a partir del discurs contra el terrorisme, que ha implicat un fort control sobre la població i una regressió accentuadíssima en els drets civils.

El model social actual, doncs, no només no cobreix les necessitats més bàsiques de la població (a causa de la privatització dels serveis i la reducció de la despesa pública) sinó que també utilitza mecanismes de repressió i control de la població en detriment dels drets civils.

Segons, Miren Etxezarreta en el capitalisme no només no hi ha possibilitat de desenvolupar un model social satisfactori, sinó que també les conquestes ciutadanes s'estan perdent. Davant aquesta situació hi ha tres possibilitats: evadir-se, fugir o lluitar.

Cap a on s'ha de lluitar? Existeix una societat alternativa?

Cal entendre que el sistema capitalista genera grans desequilibris i desigualtats i que, per tant, si volem construir una altra societat aquesta s'hauria d'orientar cap el benefici de la majoria de la població, cap el benestar comú.

El sistema econòmic determina el model social, de tal manera que és molt difícil canviar de model sense canviar de sistema. Això implica, buscar solucions fora de les coordenades del sistema i enfortir les lluites col·lectives. En aquest sentit, i davant la crisi de les formes tradicionals de lluita i organització (partits i sindicats) cal buscar noves formes, noves maneres.

No es tracta d'una alternativa en concret sinó de construir alternatives des de la base, en el debat i la diversitat. La transformació social és un procés que forma part d'una recerca històrica que apunta a la creació de diversos àmbits d'autonomia, nous espais on es pugui operar d'altres maneres.

L'horitzontalitat i una orientació cap el benefici comú són elements claus per aquesta lluita.

Per reflexionar...

Quins són els reptes dels moviments socials actuals?

Com articular els diferents nivells de lluites?

Per saber-ne més...

- Etxezarreta, M., (coord) Crítica a la economía ortodoxa, Seminari d'Economia crítica Taifa, Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions, 2004.
- Etxezarreta, M., "La vulnerabilidad de los modelos económicos neoliberales" en Guerrero D., (coord) Macroeconomía y crisis mundial, Trotta, Madrid, 2000.
- Etxezarreta, M., (coord) La reestructuración del capitalismo en España 1970-1990, Icaria, Barcelona, 1991.
- VVAA Seminari taifa, Hay pobres porque hay muy, muy ricos, Seminari d'economia crítica Taifa, Barcelona, 2007.

Sobre el ponent

Josep Maria Antentas (Barcelona, 1976) és professor de Sociologia a la Universitat Autònoma de Barcelona. És membre de la redacció de Viento Sur, participa en diversos moviments socials, i ha realitzat diverses col·laboracions en diverses obres sobre les resistències a la globalització. La darrera de les quals ha estat amb l'article FSM (2001-2007): "Un balanç general", publicat a *El Futuro del Foro Social Mundial. Retos y perspectivas después de Nairobi*, ed. Icaria, 2008.

Paraules Claus

- Moviments socials
- Resistències globalització
- Sistemes d'organització
- Fòrum social mundial
- FSCat

Síntesis de la ponència

Resistències a la globalització: xarxes i fòrums socials

Per entendre el sorgiment de resistències a la globalització, cal preguntar-nos sobre què és la Globalització.

La **globalització** és la fase actual del capitalisme i neix entre finals dels 80 i principis del noranta, coincidint amb la caiguda del mur de Berlín, la desintegració de la URSS, etc., que suposen la consolidació del capitalisme a escala planetària. És a dir, el neoliberalisme esdevé la política hegemònica que s'aplica a tot arreu.

Procés de mundialització del capitalisme, s'explica, entre d'altres, per les seves característiques:

- Sistema expansiu per naturalesa
- Tendència a la mercantilització de totes les esferes de la societat

L'apogeu del neoliberalisme, a principis dels anys 90, implica també el sorgiment de les resistències, en el qual es poden distingir diverses **fases**:

- Inici simbòlic: 1 de gener de 1994 amb l'aixecament zapatista que fa una crítica al nou ordre mundial amb la crida "por la humanidad y contra el neoliberalismo".
- 2a meitat dels noranta i fins l'actualitat: Increment de les lluites contra les polítiques neoliberals davant diversos fenòmens:

>Intensificació de les polítiques neoliberals i grans efectes socials que es tradueixen en un augment de les desigualtats i la pobresa, i un empitjorament de les condicions de

vida de la majoria de la població.

>Universalització de les polítiques neoliberals.

>Constatació dels mateixos problemes i els mateixos enemics

La globalització es caracteritza per un doble **efecte**:

- Fragmentació entre les persones que ha causat insolidaritat, egoismes, aixecament de murs (reals i simbòlics). Aquest individualisme ha estat la gran victòria del capitalisme

- Unificació manifestada entre d'altres per l'aplicació de la mateixa política per tot arreu

La dinàmica dels moviments socials reproduïx i contesta a aquest doble efecte: amb una multiplicitat de lluites i moviments de resistència davant la implantació de les mateixes polítiques arreu del planeta.

Partint d'això, podem **caracteritzar les resistències**

- Defensives: predomini de les lluites de defensa davant els atacs neoliberals.

- Presència en diversos àmbits geogràfics en contestació dels diversos àmbits de funcionament del capital.

> Lluites locals (p.ex. moviments de defensa del territori)

> Lluites nacionals (p.ex. davant decisions del govern)

> Lluites internacionals coordinades que es concreten en campanyes i protestes internacionals. La necessitat de combatre a nivell internacional respon a la mateixa estratègia del capital que gràcies a la globalització ha aconseguit la màxima internacionalització.

- Pluralitat i diversitat que es correspon a la fragmentació del planeta. Hi ha una lluita pels interessos propis alhora que contra una dinàmica comuna: el neoliberalisme.

- Presència d'unes idees força com " Un altre món és possible", " El món no és una mercaderia" i la "Globalització de la resistència". Davant la lògica de la mercantilització s'imposa la lògica del bé comú.

Diverses **etapes dels moviments de resistència**

- 1a etapa: De l'alçament zapatista (1994) a la Cimera de Seattle contra OMC (1999)

>Fase de gestació i naixement de les resistències. "Tornen a emergir les lluites aquí i allà" .

>Primeres campanyes internacionals (p.ex. consolidació de la campanya per l'abolició del deute extern)

>Poc impacte mediàtic i poca força.

- 2a etapa: De Seattle (1999) a les mobilitzacions contra la guerra d'Irak (2003)

> Explosió de les resistències arreu del planeta: irrupció pública internacional

> Creixement i radicalisme espontani

> Nova generació de gent jove

> Màxima eclosió: 2001, Gènova.

> Els atemptats del 11 de març de 2001 impliquen canvis al moviment: el moviment antiglobalització esdevé un moviment antiguerres, emfasitzant el seu caràcter antiimperialista.

> Les manifestacions contra la guerra representen el zenit.

- 3a etapa: del 2004 a l'actualitat

> S'ha perdut l'euforia.

> Pèrdua de centralitat de les lluites internacionals

> Multiplicació de les lluites que implica certa fragmentació i dispersió.

> Pèrdua de credibilitat, de legitimitat social, del neoliberalisme que porta a disfressar-lo amb rostre humà però al mateix temps es fa més agressiu que mai.

Els **Fòrums Socials** són una expressió d'aquesta resistència; un espai trobada i afirmació simbòlica que permet teixir solidaritats, convergències i confluències entre les lluites socials:

- Origen: en contestació del Fòrum de Davos (2000) s'organitzen altres Fòrums Socials Mundials (Porto Alegre, Mumbai, Nairobi) i Fòrums Socials Mundials Policèntrics (2006, Caracas, Bamako i Karachi) i els Continentals (Florència...), per tal d'acostar-los al conjunt de la població.

- Característiques: Punt de referència i trobada de les forces crítiques.

- Per què funciona? Perquè sorgeix en el moment adequat, d'auge de la resistència després de Seattle, i pel seu format que es correspon a la necessitat de trobar-se i articular-se

- Utilitat: simbòlica (punt de referència de les forces crítiques) + pol unificador (clima favorable de treball comú davant tendència a la fragmentació predominant).

- Després del FSM de Nairobi: convocatòria descentralitzada pel 2008

El Fòrum Social Català i els moviments socials a Catalunya

- Del 2003 a l'actualitat: Reflux de les lluites però molta fragmentació. Hi ha molta vitalitat però poca incidència. Excepcions: MAT i el moviment per una vivenda digna.

- FSCatalà: Respon a la crida del Consell Internacional del FSM. Convocatòria unitària caracteritzada per una gran diversitat.

Reptes pels moviments socials: arrelar les lluites en demandes concretes i espais quotidians alhora que articular-se i coordinar-se.

Preguntes:

Sobre la participació mitjançant els partits polítics i els sindicats: necessitat de renovació i trencar amb institucionalització dels sindicats. Determinades lluites haurien d'articular-se internacionalment. Sobre l'objectiu del moviment? Hi ha dues postures: Construir un bloc històric alternatiu (Gramsci) o només resistència. Segons Antentas, cal passar de l'actitud defensiva dels moviments socials a postures ofensives.

Sobre Amèrica Llatina: El gran impacte de les polítiques neoliberals (creixent desigualtat, expropiació dels recursos...) ha generat una contestació creixent i una crisi dels mecanismes de dominació. En aquest context han aparegut governs progressistes en dues línies: una basada en polítiques socials en el marc del liberalisme, que busquen inserir els països en el mercat capitalista i aposten per la construcció d'un capitalisme local, com el cas del Brasil de Lula i Argentina amb els Kirchner. Gràcies a Chavez reapareix el debat estratègic sobre el poder. L'altra, es caracteritza per ser una política de ruptura parcial davant neoliberalisme i imperialisme. Es reforça el paper de l'Estat i de la redistribució. Aquesta segona línia té importància a nivell simbòlic ja que es posa de manifest que és possible una altra política. El risc és que aquest procés es congeli.

Per reflexionar...

Quins són els reptes dels moviments socials actuals?

Com articular els diferents nivells de lluites?

Per saber-ne més...

- Antentas, J M^a, "FSM (2001-2007): Un balanç general" en El futur del Fòrum Social Català. Reptes i perspectives després de Nairobi, ed. Icaria, 2008.
- Antentas, J M^a, "Después de Mumbai: cómo seguir avanzando?" en Mumbai (FSM 2004): balance y perspectivas del movimiento de movimientos, 2004.
- "Las resistencias a la globalización: de Chiapas a Porto Alegre", en Mientras Tanto, núm 84, pàgs. 67-85

Sobre els ponents

Josep Maria Deop és periodista i antropòleg i treballa en un sindicat. Va viure durant 3 anys a Bolívia on va estar treballant amb una comunitat quechua.

Cecília Aramaya és pedagoga i treballa en diversos ajuntaments en la prevenció de la violència de gènere entre dones immigrades.

Ambdós són membres del Comitè de Solidaritat amb els pobles indígenes d'Amèrica Llatina.

Paraules Claus

- Moviments socials
- Indigenisme
- Canvi polític
- Revolta popular
- Revolució bolivariana

Síntesi de la taula rodona

*elaborada a partir del power point realitzat pels ponents

Una panoràmica dels moviments socials a l'Àmerica Llatina

És gairebé impossible realitzar una panoràmica dels moviments socials a Amèrica Llatina i no caure en alguna generalització, donada la diversitat que els caracteritza i els diferents contextos on han sorgit. Un dels elements que semblen compartir, tanmateix, és el paper de les organitzacions de base que han estat, en molts casos, el motor del canvi polític.

La gran ebullició del continent, en segon lloc, obre nous camins d'aprenentatge, i especialment del Nord cap el Sud. En aquest sentit, hem d'aprendre dels moviments socials i de com el descontentament ha estat un motor d'organització.

El col·lapse del model neoliberal:

- **Ecuador.** Gener de l'any 2000. Ensorrament del sistema financer equatorià i aixecament popular contra el presiden Jamil Mahuad

- **Bolívia.** Abril de l'any 2000. Guerra de l'aigua a Cochabamba. L'intent de privatització d'aquest sector genera una gran lluita popular.

· Octubre 2003. Guerra del Gas. Explosió d'ira popular del projecte de venda de gas a Xiles i els Estats Units. Després de dues setmanes de repressió brutal, el president, Sánchez de Lozada, fugí del país.

- **Argentina.** Desembre 2001. Davant la fuga massiva de grans capitals i la congelació de fons, "El corralito", gran mobilització popular.

- **Veneçuela.** Abril 2002. Reacció popular als carrers de Caracas contra el cop d'Estat que havia derrocat a l'Hugo Chávez. 11 d'abril.

Les revoltes i la mobilització popular

- **Ecuador:** Ocupació del Parlament i de la Cort Suprema després d'onze dies de protestes. Es forma un triumvirat efímer amb un antic membre de la Cort, Carlos Solórzano. Posteriorment es crea un govern de transició, sota la presidència de Gustavo Noboa, antic vice-president, que es manté fins les eleccions de 2002. En aquesta, Lucio Gutiérrez del Partido Sociedad Patriótica (PSP-21) i el suport de Pachakutik aconseguix el 54% dels vots davant d'Álvaro Noboa. El govern de Lucio Gutiérrez suposa l'entrada dels indígenes al govern. Alguns d'ells, com Nina Pacari i Luis Macas, dimetiran al cap de sis mesos. La revolta dels "forajidos" genera una altra presidència provisional a càrrec d'Alfredo Palacio. En les eleccions, hi ha dos models polítics en joc, un de tarannà neoliberal (Álvaro Noboa) i l'altre més social, representat per Correa que, finalment, aconseguí el 56,67% dels vots. Triomf també en l'Assemblea Constituent amb el 82% favorable. Aquest govern farà certa oposició al BM i FMI.

- **Bolívia:** L'abril del 2000, l'intent privatitzador protagonitzat pel consorci Aguas de Tunari (amb Bechtel, Abengoa, empresaris bolivians...) suposa un encariment de l'aigua fins a un 300% (un 435) de mitjana. Això genera un gran descontentament popular i les protestes són reprimides molt durament pel govern d'Hugo Bánzer. La resposta dels moviments populars és la creació de la Coordinadora en Defensa de l'Aigua i de la Vida que aconseguí, després de dues setmanes d'aldarulls, la retirada del consorci transnacional i la participació de la coordinadora a la Sempa. Això suposa la demanda al CIADI (Centre Internacional per a l'Arranjament de les Diferències relatives a Inversions) per 25milions de U\$, que genera una gran campanya internacional i un acord posterior. La revolta de **Cochabamba** representa la **primera victòria dels moviments populars bolivians**, obrint la possibilitat de prendre el poder.

L'octubre del 2003 es produeix un aixecament massiu al departament de La Paz contra el projecte de venda de gas als EEUU a través de Xile, encapçalat per British Gas, Repsol i PanAmerican. La repressió indiscriminada per part de l'exèrcit a la població se salda amb 64 morts i més de 400 ferits. Això fa augmentar el descontentament, amb el suport de la classe mitjana i de l'església catòlica, i porta a la caiguda de Sánchez Lozada i a la congelació del projecte de venda de gas. També suposa el descrèdit absolut dels "partits tradicionals" que hauran de buscar noves fórmules per mantenir-se al poder. Per la seva banda, **els moviments populars i les organitzacions de base assumeixen de manera definitiva que han d'apostar per una via pròpia**. En aquest context, el MAS, partit encapçalat per Evo Morales, es perfila com una alternativa real de poder.

L'assalt del MAS al poder per la via parlamentària, encara que sense renunciar a la pressió als carrers, suposa la victòria d'un poble. Es realitza un referèndum pel gas i un pacte amb el president Carlos D. Mesa. La situació de crisi, fa avançar les eleccions que suposen el triomf del MAS amb més del 53% dels vots. Paral·lelament al triomf indígena, es produeix una paràlisi de les elits polítiques que cerquen refugi en nous partits (PODEMOS, UN....) i en les prefectures (que representaran un contrapoder al govern central del MAS). En cert sentit, les iniciatives del govern del MAS suposen una refundació de l'Estat: es nacionalitzen els recursos naturals de les companyies que operen en sectors estratègics, es revitalitzen els serveis de l'estat (amb el rescat de la sanitat i l'educació pública) i es jutja a l'expresident Goni.

Després de la victòria cal destacar alguns entrebancs tant a nivell intern com extern:

- Externs: oposició de les transnacionals i dels estats que les recolzen, l'influència nord-americana a la regió i el fet que les prefectures bolivianes estiguin amb mans de les velles elits, cosa que pot explicar el sorgiment del projecte autonomisat a la regió

Camba.

- Interns: Nepotisme i corrupció, lluites intestines entre les diverses "famílies" i manca de quadres intermedis que fa que antics militants dels partits neoliberals s'incorporin al projecte del MAS. Progressivament, també, s'ha reorganitzat l'oposició. Un element important, ha estat el pes de les organitzacions d'immigrants que suposen noves bases ideològiques i obren noves estratègies de poder.

- **Argentina:** "El Corralito" genera una explosió d'ira popular que porta a la dimissió de Fernando de la Rúa (Alianza9. En poc temps, es succeeixen tres nous presidents fins a la presidència interina d'Eduarde Duhalde. El context, és el de la crisi absoluta de la classe política argentina i un gran descontentament " que se vayan todos", les cassolades, etc.

Davant del buit de l'estat, s'articula la societat civil amb diverses iniciatives: moviment de fàbriques ocupades, menjadors populars, els "piqueterios", etc. El "justicialisme" de Kirchner obté els rèdits polítics d'aquesta situació, el maig del 2003. Victòria de Kirchner, amb l'abandonament de Ménem que no es presenta a la segona volta, i una esquerra, representada per Elisa Carrió, que no supera el 15% dels vots.

- **Veneçuela:** la vaga general convocada pels empresaris contra el govern de Chávez, amb el suport explícit dels Estats Units i els grans mitjans de comunicació, deriva en un cop d'estat i amb la presidència titella de Pedro Carmona. La pressió als carrers i el rebuig d'alguns sectors de l'exèrcit del cop d'estat, permet el retorn de Chavéz al poder. **La restitució de la voluntat popular** implica la polarització definitiva del país i la imposició d'una lògica bipolar al continent: Equador, Nicaragua, Bolívia, Perú... Es succeeixen els triomfs consecutius de Chávez fins a la derrota del projecte de reforma constitucional, que s'explica, en part, per elements del propi chavisme que es neguen a la concentració de poder, el desembre de 2007.

Conclusions:

Aquest processos polítics suposen un redescobriment de la identitat indígena que, en alguns casos, és utilitzada com a via de permanència en el poder. D'altra banda, l'indigenisme vehicula el moviment antiglobalització i la gran crítica als organismes multilaterals com el FMI i BM.

Per reflexionar...

L'indigenisme ha estat una via de reciclatge de la vella esquerra o representa una via realment nova?

Aquests nous governs representen una alternativa real al capitalisme o bé mantenen la mateixa lògica capitalista i del desenvolupament?

Quin paper jugà la revolució bolivariana en la mobilització succeïda als altres països?

Per saber-ne més...

- Weatherford J., El legado indígena. De cómo los indios americanos transformaron el mundo, Editorial Andrés Bello, Barcelona, 2000.

- Madani P., El rugir de las multitudes. La fuerza de los levantamientos indígenas en Bolivia / Qullasuyu, Ediciones Yachaywasi, El Alto, 2005

www.katari.org
www.aymara.org
www.unap.cl/isluga/

Sobre el ponent

El **Joan Subirats** és catedràtic de Ciències Polítiques i Doctor en Ciències Econòmiques per la Universitat Autònoma de Barcelona, a més de Director de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques. És autor de nombroses publicacions sobre temes de gestió pública, l'anàlisi de polítiques públiques i ambientals, problemes d'innovació democràtica, societat civil i descentralització. Col·labora habitualment en El País, així com en altres mitjans de comunicació.

Entre els seus darrers llibres destaca *Del Xino al Raval. Cultura i transformació social a la Barcelona central* (Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 2005) i *Pobresa i Exclusió Social. Una anàlisi de la realitat espanyola i europea* (Fundació La Caixa, Barcelona, 2004).

Paraules Claus

- Sistema polític
- Participació
- Democràcia
- Societat civil

Síntesi de la ponència

El model actual de participació

El sistema que tenim actualment es basa en la democràcia representativa, és a dir, triem a una persona que representarà les nostres necessitats durant quatre anys. Escollim, doncs, qui volem que decideixi per nosaltres. Tanmateix, la democràcia consisteix simplement en donar un xec en blanc a un polític durant quatre anys?

Hi ha una desafecció amb la democràcia actual, la gent no està gaire conforme amb aquest sistema, ja que es creu que la participació s'ha de desenvolupar mitjançant les institucions. De fet, les institucions tenen la seva importància i actualment, les polítiques públiques afecten més que abans: hi ha polítiques per la sanitat, l'educació, el treball... i tot això condiciona el dia a dia.

Per entendre aquesta desafecció, cal explicar el canvi que les estructures polítiques, socials i econòmiques estan patint amb el fenomen de la globalització. Allò que defineix a un Estat com a tal, és el terreny, la societat que és sobirana, i el mercat econòmic. Al llarg de les últimes dècades, hem vist com les fronteres del món es trencaven a causa de l'economia i la societat. La gent es pot moure a través de les fronteres, ja sigui físicament o a través de les TIC. D'altra banda, el model econòmic neoliberal també s'ha estès per tot arreu. Ambdós, el sistema econòmic i de comunicacions, han contribuït a diluir les fronteres de l'estat.

Això ha tingut moltes repercussions en les relacions econòmiques i socials que han canviat molt; s'han globalitzat. Tanmateix, la política no és global sinó local. El plantejament teòric

de l'Estat no ha canviat, però allò que el defineix com a tal sí. Així, la confrontació entre un mercat global i unes polítiques locals generi solucions insuficients als problemes i conflictes dels ciutadans. Solucions que no milloren la vida de les persones. Es genera, doncs, un fenomen de desafecció.

Com podem participar?

Davant d'aquestes polítiques insatisfactòries apareixen diversos moviments socials de diferent tipus. N'hi ha de dissidents, resistents o bé incidents. Els ciutadans s'han adonat que "la política no acaba en l'àmbit institucional" i cal participar, involucrar-se i responsabilitzar-se per tal de tenir incidència en les decisions de l'administració.

S'ha de subratllar la importància de les Tecnologies de la Informació i Comunicació (TIC) en la participació global. El fet que hi hagi un percentatge de la població sense accés a les TIC significa que les seves oportunitats per informar-se i participar en aquesta nova forma de relacionar-se amb el món queden trencades.

Hi ha moltes iniciatives de participació ciutadana, algunes que sorgeixen des de la societat civil i d'altres, des de les institucions. Tot això ens demostra que hi ha aspectes de la política que no funcionen, i que cal que la gent participi perquè funcionin. Per aquest motiu, les institucions públiques han obert canals de participació, cosa que ha suposat un fenomen d'institucionalització d'aquesta. En aquest sentit, tot i que la participació és un instrument necessari per les institucions, cal tenir en compte que és una participació de dalt a baix i que són els de dalt els que finalment controlen les aportacions.

Tot i que les administracions s'adonen de la creixent importància de la participació, hi ha la creença que aquesta s'oposa a l'eficàcia. És a dir, la idea que no es pot aconseguir que tothom doni una opinió elaborada, arribar al consens fàcilment i que el resultat sigui satisfactori. Tanmateix, què cal saber per poder participar?

El concepte de participació està essent absorbit per les institucions en un procés d'apropiació. La creació de regidories de participació als ajuntaments o la invitació a un falç diàleg per part de les institucions està pertorbant el concepte de participació. Participar significa "deliberar, dialogar, tenir en compte l'opinió de l'altre" i no una simple reunió informativa.

Tota aquesta argumentació elabora la justificació del nostre sistema polític, la democràcia representativa, quan es diu que és impossible reunir als set milions d'habitants de Catalunya per prendre una decisió. Tot i que sigui cert, s'han de buscar els millors mètodes de participació possibles per tal les necessitats de la societat siguin cobertes.

Un punt important de la innovació de la democràcia, en aquest sentit, és el replantejament de les polítiques econòmiques. La població té molt interioritzada la idea que l'economia no està en mans del govern. Quan puja el preu de la gasolina o baixen les accions de qualsevol empresa, bé s'oblida que darrera hi ha una decisió humana, bé sembla que passa massa lluny nostre. Tot i així, no podem oblidar que l'economia és un conjunt de decisions humanes i que, per tant, cal democratitzar-les.

Per reflexionar...

La participació real i les estructures de poder actuals son compatibles?

És possible que els 6 milions de persones de tot el món participin?

Som els moviments socials la manera més efectiva de participació ciutadana?

Per saber-ne més...

- Subirats, Joan: "Nuevos mecanismos participativos y democracia: promesas y amenazas" en, J. Font (ed.), Ciudadanos y decisiones públicas, Ariel, Barcelona, 2001, pp. 33-42.

- Subirats, Joan: "Polítiques públiques locals de participació ciutadana. Elements pel Debat", II Seminari Internacional De La Participació Ciutadana. Administració Local, Polítiques, Persones, Diputació de Barcelona, 2007 (disponible en: http://sipc.diba.cat/docs/Doc_politiques_cat.pdf)

- Subirats, Joan: "Redes, Territorio y Gobierno", Diputació de Barcelona-UIMP, 2002

Sobre el ponent

L'**Andri Staehl** és economista i sociòleg, professor i membre de la Càtedra UNESCO UPC en Tecnologia, Desenvolupament sostenible, Desequilibris i Canvi global. És autor de diversos estudis sobre localisme i sostenibilitat entre els quals cal destacar *Els orígens de la insostenibilitat*, *Oikonomía Vs Crematística: base de las contradicciones del desarrollo moderno*, *Las necesidades humanas y la (re)producción de la pobreza por el desarrollo económico moderno*, *Els orígens culturals de la insostenibilitat*.

Paraules Claus

- Sostenibilitat
- Localisme
- Escala
- Permacultura
- Moviment slow

Síntesi de la ponència

* Resum elaborat seguint el power point utilitzat

Equilibri i escala

Hi ha dues maneres d'aconseguir l'equilibri i l'ordre. Una és mitjançant un equilibri estable, l'altra a partir d'un equilibri dinàmic. L'equilibri estable és l'equilibri d'allò estàtic i gegantesc. S'aconsegueix posant dos elements en una relació estable i inalterable. Es tracta d'un equilibri rígid, sense moviment, que únicament es podria concebre com a principi universal si l'univers fos estàtic, no tingués vida. [1] Leopold Kohr, *The Breakdown of Nations*; Londres: Routledge & Kegan Paul, 1957, pp. 83, 82 y 85-86.

"a juzgar por la inmensa variedad de forma y sustancias que sólo se han podido desarrollar a partir de una infinidad de agregaciones, combinaciones y fusiones, es en la agregación y la combinación que la vida desabrocha y no en la estructura simple y unitaria de una célula. En consecuencia, las cosas pueden ser tanto **demasiado pequeñas, cuanto demasiado grandes**, siendo que en ambos extremos aparecen **inestabilidades evolutivas**. (...) Sólo los cuerpos relativamente pequeños - no los más pequeños, como veremos - son estables. Debajo de cierto tamaño, todo funde, se agrega o se acumula. Más allá de cierto tamaño, todo se derrumba o explota. (...)"

L'escala ve determinada segons la funció de l'element en relació a la totalitat. Un exemple de l'escala és la proporció entre els diferents òrgans del cos; la mida de les cames, per exemple, respon d'un cantó, a la funció de mantenir-se dempeus i caminar, i fer-ho amb la mínima energia necessària.

"el efecto de la **escala** depende no de la cosa en sí, sino de la **relación de esta con la totalidad de su medio u ambiente**. Ella está en **función de su 'lugar' en la naturaleza**, su campo de acción y e reacción en el universo. Por todas las partes, la naturaleza actúa fiel a la escala y todo tiene, en correspondencia, su **tamaño adecuado**. Hombres y árboles, pájaros y peces, estrellas y sistemas solares, tienen su dimensión apropiada y sus límites más o menos estrechos de magnitudes absolutas." (D'Arcy Wentworth Thompson; *On Growth and*

Form; Cambridge: Cambridge University Press, 1942, p. 24).

L'escala és una clau de lectura que es pot aplicar tant a l'àmbit individual com ael social. El desequilibri d'escala generarà una situació desigual on un dels elements tendirà a imposar-se damunt dels altres, a abusar del seu poder. Això es manifesta en diferents àmbits.

Escala i organització del territori: La idea d'escala es pot utilitzar per analitzar la política. Per exemple, l'equilibri entre els diferents cantons suïssos és una de les claus que permet entendre perquè s'han mantingut les tres llengües i cap d'elles s'ha imposat a les altres. Si algun dels cantons hagués tingut més pes que els altres, segurament no s'hauria pogut mantenir aquesta estructura descentralitzada, perquè el cantó més fort s'hauria imposat i dominat a la resta. Segons Stahel, els desequilibris d'escala són la font de tota la violència social. A partir d'aquí, també, es pot entendre la política exterior, on determinats actors, conscients del seu poder, poden actuar sense haver d'assumir les conseqüències de la seva acció. És a dir, una escala massa gran implica una tendència a l'abús de poder i la impunitat en fer-ho.

Escala i velocitat: El desequilibri d'escala queda patent en la idea de velocitat de la modernitat i característica del capitalisme, on s'utilitza la tecnologia per intentar vèncer l'espai i el temps. Es tracta de produir més ràpid, per arribar més ràpid al mercat i obtenir més beneficis. Tanmateix, a mesura que s'augmenta la velocitat s'augmenta el consum energètic. Això és un element clau a l'hora de mesurar la productivitat que normalment s'oblida.

Escala i productivitat: L'agricultura moderna, basada en l'ús intensiu de l'energia exosomàtica d'origen fòssil, és molt més productiva en termes de treball (una hora de treball agrícola produeix 350 vegades més blat de moro a EUA que en l'agricultura indígena tradicional) i per hectàrea. Tanmateix, cada calorja en forma d'aliment consumeix 90 calories en forma d'energia fòssil. És a dir, encara que crematísticament sigui sostenible, l'agricultura moderna és ecològicament insostenible a causa del consum que fa de recursos finits i pel seu impacte ambiental (consum d'aigua, erosió, contaminació, etc.).

Allò petit és bonic, allò gran subsidiat.

És a dir, a mesura que augmenta la mida i la velocitat es requereix més energia, més control i es genera, també, més entropia (tant interna com externa). Però també, una mida més gran dóna més poder econòmic, polític i militar, i més benefici. És a dir, mentre que allò petit és més sostenible, allò gran dóna més poder.

Els falsos mites de l'eficiència econòmica d'allò gran.

- Mite 1. Les grans empreses són més eficients que les petites
- Mite 2. Les grans empreses són més innovadores
- Mite 3. El gran beneficiari de la concentració i centralització econòmica és el consumidor final.
- Mite 4. Les grans corporacions practiquen més responsabilitat social corporativa i ofereixen millors condicions laborals als treballadors.

A partir de la constatació de la falsedat d'aquests mites, Stahel presenta alguns arguments a favor de la localització.

En contraposició a les economies globals, la localització planteja una sèrie d'avantatges:

1. Econòmiques: garanteix una major productivitat energètica (evitant, per exemple, els grans costos de desplaçament) i ecològica. A més, una economia d'àmbit local afavoreix l'efecte multiplicador de les despeses i inversions que es concentren i multipliquen en una mateix territori i comunitat. D'altra banda aquesta aposta genera més autonomia als diversos agents locals.
2. Socioculturals: Afavoreix una major productivitat cultural, més socialització i contribueix a la creació d'una xarxa social compacta. És a dir, facilita la connexió i arrelament en el territori, i així la convivència entre les persones que l'habiten.
3. Ecològiques: A nivell ecològic és un sistema més sostenible, que genera menor impacte i alienació. A més, afavoreix un control social més gran sobre els comportaments individuals anti-socials i anti-ecològics.
4. Polítiques: El localisme dóna més importància a l'individu que té més pes polític ja que aquest és inversament proporcional al tamany de la unitat social de la qual forma part. En aquest sentit, es pot entendre el poder polític com una qüestió d'equilibri (entre interessos diferents) i la capacitat que es tingui d'evitar els abusos dels més poderosos. En aquest sentit, els debats sobre l'estat de la nació que es realitzen actualment són, segons Stahel, rituals teatrals ja que enfoquen la situació des d'una concepció restrictiva de l'Estat (els ciutadans i els seus representants), quan realment, el funcionament polític actual ve determinat per altres actors, amb els quals existeix un gran desequilibri d'escala (com per exemple, el pes polític que tenen les grans corporacions).

A més d'aquestes avantatges hi ha diversos límits que justifiquen la necessitat d'apostar pel localisme:

- Els límits dels ritmes biològics. La caracterització d'un recurs com més o menys renovable s'estipula segons la diferència entre el seu consum i la velocitat de regeneració. És a dir, els recursos fòssils són renovables en temps geològics, però no en els temps crematístics, del nostre consum. L'acceleració de consum actual fa que cada cop més els recursos marins, forestals, genètics i culturals es puguin equiparar als recursos no renovables en la mesura que el seu ritme de (re)generació és molt més lent que la velocitat amb què es consumeixen.

- Els límits dels ritmes humans: La velocitat dels canvis tècnics supera, sovint, el temps necessari per definir els marcs de precaució. Això es manifesta en diferents àmbits.

"La multiplicación de opciones hace cada vez más difícil saber lo que se quiere, decidir lo que no se quiere y dar valor a lo que se tiene. En el torbellino de la vida moderna, muchas personas han perdido la claridad del propósito y la determinación de su voluntad. Además de llevar a todo tipo de dificultades personales, esta circunstancia tiende a minar el bienestar en las sociedades post-industriales."

"La conclusión es evidente: tener demasiadas cosas materiales reduce el tiempo para las cosas inmateriales. Un exceso de opciones puede, fácilmente, reducir la satisfacción plena. De esta forma, la pobreza de tiempo degrada la utilidad de la riqueza material (...) Tener demasiado se contrapone a vivir bien. En la frugalidad está pues la clave para el bienestar."

(Wolfgang Sachs)

Aquesta manca de límits es tradueix en sobreacumulació, sobreconsumo, sobreacti-

vismo... És a dir, en la incapacitat d'afrontar l'acceleració permanent que comporta el nostre sistema econòmic i tecnocientífic, i d'afrontar la magnitud dels problemes i el poder de les estructures que el generen. D'un cantó, estem hipnotitzats pel moviment continu i el gegantisme dels nostres sistemes i la nostra tecnologia, de l'altre, hem perdut el control sobre el nostre temps, el nostre espai i el nostre futur.

Això mateix passa en el camp de l'activisme social on cada cop més falta temps per la reflexió, per posar distància a l'urgència que ens consumeix i que impedeix elaborar plans globals. Solucionem els problemes immediats generant-ne d'altres a mig i llarg termini. Davant el sense sentit de l'acceleració il·limitada i de la capitalització de l'espai, no només allò petit, sinó també, i sobretot, allò lent és bonic.

Necessitem més a escala humana i per això cal apostar per altres maneres d'entendre l'economia i la nostra relació amb l'entorn. Podem créixer infinitament en un món finit? La gran escala i la velocitat no són compatibles amb la prudència ecològica. Mentre que l'economia capitalista està centrada en el valor de canvi, cal reivindicar l'oikoeconomia que es centra en els valors d'ús. La qualitat de vida no està en relació l'excés sinó en l'equilibri. No s'ha de posar la societat al servei de la crematística, del consum, sinó la crematística al servei de la societat.

Hi ha diverses alternatives al model capitalista que reivindiquen aquesta esfera local, un món a escala humana, i una orientació oikonomica de l'economia: el localisme i el moviment slow; el bioregionalisme; la permacultura; les monedes locals (LETS), bancs del temps, xarxes d'intercanvi, xarxes locals d'ajuda; la democràcia directa i els pressupostos participatius; els microcrèdits; les cooperatives de consum i de producció, mercats de productors, mercats d'intercanvi, bancs de llavors; la descentralització administrativa, la tecnologia intermitja i convivencial i un desenvolupament a escala humana.

Per reflexionar...

Per on comencem per portar a terme un canvi tan profund?

És possible un canvi social sense canviar radicalment el nostre manera de vida? Quants moviments socials cauen en aquesta incoherència?

És possible el localisme per els 6.000 milions d'habitants del planeta?

Per saber-ne més...

- Stahel A., "Las necesidades humanas y la (re)producción de la pobreza por el desarrollo económico moderno", Ecología política, Nº 23, 2002, pags. 141-152
- Stahel A., Cendra J., Cano M., "Els orígens culturals de la insostenibilitat", Sostenible?, Nº. 7, 2005, pags. 27-45
- Stahel A., Cendra J., Cano M., "Desarrollos sostenibles", Sostenible?, pags. 73-91
- Stahel A., Cendra J., Cano M., "Oikonomía vs. crematística: base de las contradicciones del desarrollo moderno" Sostenible ?, Nº. 7, 2005, pags. 47-71

Sobre els ponents

Javier Erro és professor i investigador de sociologia de la comunicació i de comunicació pel desenvolupament i forma part de l'equip de sensibilització i educació pel desenvolupament de l'organització Mundabat, antiga Paz y Tercer Mundo.

Montse Santolino és periodista i tècnica de Comunicació i Educació Pel Desenvolupament de la Federació Catalana d'ONGD.

Paraules Claus

- Moviments socials
- Educació Pel Desenvolupament
- Comunicació, TIC
- Mobilització social

Síntesi de la taula rodona

Javier Erro, tècnic de Mundubat

La interrelació entre ONGD i Nous Moviments Socials radica (NMS) en el fet de descobrir i construir processos de comunicació social en un sentit de transformació pel qual les ONGD s'haurien de reinventar com a organitzacions socials.

Tot i que l'origen d'ONGD i NMS no és el mateix, el fet d'anar per separat pot implicar dificultats i la impossibilitat d'aconseguir els objectius plantejats. Per aquest motiu cal passar d'una interrelació conflictiva a la complementarietat. Es tracta de pensar com les ONGD poden treballar amb els moviments socials i aprofitar els elements que els caracteritzen, com ara una nova capacitat propositiva i l'ús de las TAC (Tecnologia Aplicada al Coneixement).

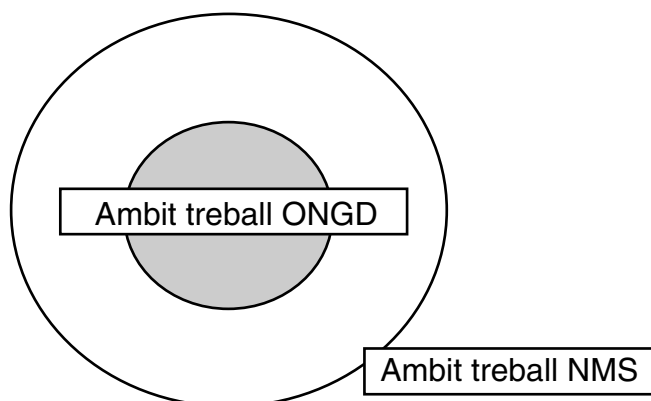
D'una manera àmplia es poden considerar els NMS com el conjunt de perspectives i forces que persegueixen una societat més justa. En aquest sentit, les ONGD són organitzacions esquizofrèniques perquè d'un cantó, formen part del sistema de relacions internacionals i de les polítiques de cooperació i, de l'altre, s'inclouen en aquest conjunt d'organitzacions i moviments de la societat civil que volen canviar el sistema. Malgrat aquesta voluntat de transformació no es pot parlar, segons Erro, d'organitzacions i moviments antisistema, sinó que uns i altres es mouen en els marges del sistema. En aquest sentit, l'interès de les ONGD en relació als NMS es basa en el fet que aposten per un altre estil de vida i un altre model.

Per què una complementarietat?

Les ONGD treballen en allò concret, en relació amb les persones ; són "laboratoris de solidaritat". És a dir, mentre que les ONGD tenen una perspectiva micro, els NMS aporten una visió macro i polititzada en el sentit de canvi estructural. La complementarietat es fonamenta en la voluntat que les ONGD " no es consumeixin en allò petit i treballin allò gran" . Sense aquesta visió macro la cooperació internacional i la solidaritat i el desenvolupament

no podran aportar canvis estructurals. És a dir, es tracta de transcendir l'àmbit micro i passar al canvi estructural. Fer de la solidaritat un element de canvi estructural.

Les ONGD altermundialistes

D'acord amb aquesta línia d'anàlisi ha sorgit el terme ONGD Altermundialista amb el qual es supera una visió centrada en la gestió de projectes i es subratlla el contingut de transformació de la realitat, afavorint un llenguatge comú amb els moviments socials. Això permet, d'altra banda, replantejar la sensibilització, l'educació i la comunicació en termes polítics.

Sensibilització , educació pel desenvolupament i la comunicació

La crisi de la cooperació, citant a Florencio Ceballos, és una crisi de resultats. Cal revisar-la com a tasca político-cultural, amb una vessant d'incidència política i d'EPD. Es tracta, doncs, de revisar la cooperació i les ONG des de la idea de comunicació, aprofitant les possibilitats d'organització i mobilització que ofereixen les TIC. L'epítet altermundialista reivindica, doncs, la dimensió política i de canvi (des de l'àmbit local repensem l'esfera estatal i la global) i una dimensió cultural, a partir de la qual l'Educació Pel Desenvolupament esdevé un element clau d'aquest treball. S'imposa una visió de l'educació que sobrepassa l'àmbit de l'escola i subratlla el seu contingut permanent i no limitat al sector formal. Els processos educatius, en aquest sentit, estan molt vinculats als processos comunicatius. Des d'aquesta òptica, cal revisar l'Educació Pel Desenvolupament així com la dimensió cultural i política de les ONGD. Pot una ONGD produir solidaritat si aquesta no existeix en la seva estructura interna? Les ONGD són productores de solidaritat?

La interrelació amb els NMS permet revisar la cooperació i les ONGD des de la idea de comunicació tenint en compte les possibilitats organitzatives i de mobilització social que ofereixen les TIC, a partir del treball en xarxa i establint una nova relació amb la societat i allò social. Les ONGD utilitzen les TIC com aparador o com a eina i espai d'organització social i mobilització?

La sensibilització, la comunicació i l'educació pel desenvolupament no són camps propis sinó elements dins un projecte formador i transdisciplinar.

Montse Santolino, tècnica de la FCONGD

En primer lloc, cal que ens plantejem quin coneixement tenim de les ONGD i ser cautelosos en les generalitzacions perquè és un col·lectiu caracteritzat per una enorme diversitat, tant en les maneres de treballar com en les d'organitzar-se com en les concepcions políti-

ques. Tot i així, la imatge del col·lectiu es construeix a partir de vuit grans ONGD. Per això no es pot parlar en genèric de les ONGD.

En segon lloc, cal tenir en compte que no hi ha una crisi de la cooperació sinó una crisi de resultats. Això suposa donar un nou pas i assumir la responsabilitat cultural de les ONGD, vinculada al canvi de les estructures i centrada en una nova manera de mirar la realitat social, a partir de noves claus. En aquest sentit, es pot entendre també la complementarietat entre NMS i ONGD, que no sempre anirà lliure de confrontacions. De fet, el treball de la FCONGD apunta cap aquesta dimensió cultural, a partir en un canvi del discurs socials basat en una concepció de la cooperació des del seu contingut de transformació social. Les comissions de treball volen afavorir aquesta construcció del discurs i identificar aquelles transformacions culturals que poden implicar d'altres transformacions.

En determinats moments, ha quedat palesa aquesta complementarietat estratègica entre NMS i ONGD. Un cas va ser amb la Campanya de Sobirania alimentària que va unir el treball de Via Campesina, d'ONGD i de grups de treball locals catalans. Aquesta campanya va crear moltes sinèrgies, i la confluència amb diverses línies de treball i des de diferents enfocaments: va vincular el comerç just, amb el consum responsable, amb les cooperatives de consum i, finalment, amb la teoria del decreixement que reinvidica un nou model de desenvolupament. Va semblar "que tot estava allà per acabar coincidint". Es va crear un discurs vàlid per a tots on conflueixen diferents estratègies i pràctiques locals, i on es posaven en comú propostes reals de treball tant al Sud com al Nord.

Les lluites per la vivenda, per l'equitat de gènere, etc. poden ser altres espais on conflueixen ONG, moviments socials del Sud i del Nord i noves pràctiques ciutadanes. Els fòrums socials han representat aquest espai de coneixement.

Una altra iniciativa impulsada des dels NMS que està permetent aquesta complementarietat és el setmanari La Directa, que ha permès trencar amb moltes barreres i englobar diferents tendències, constituint-se com un espai d'encontre entre discursos. A banda dels discursos, cal ampliar aquestes xarxes amb noves pràctiques.

Les ONGD i els NMS treballen en espais diferenciats i la seva complementarietat no està lliure de confrontacions. De fet, els NMS han de denunciar les derives de les ONGD, que permeten que aquestes no perdin la identitat.

En relació al finançament públic dels moviments socials, tot i que això pot implicar un risc d'institucionalització i certa dependència com es diu que ha passat amb les ONGD, cal repensar el concepte de finançament públic i no fer-lo dependent dels governs sinó de cadascun dels contribuents. En aquest sentit, el finançament públic es podria entendre com una descentralització de la gestió dels diners públics. Finalment, cal "guanyar-se l'escolta" i això s'aconsegueix mitjançant la credibilitat social, guanyant-se la confiança i inventant noves formes de mobilització social.

Per reflexionar...

Quins elements dels Nous Moviments Socials poden contribuir a repensar les ONGD?

Com poden contribuir les TAC en la creació de formes de mobilització social?

Com superar l'atomització de l'acció social?

Per saber-ne més...

- Erro J., Redefinir la ciudadanía desde los medios: denuncias y propuestas desde los temas sociales

- Erro J., El estallido de las fronteras entra la solidaridad y la cooperación al desarrollo: ¿amenazas o nueva oportunidad para las ONGD? en Palabras para cambiar el mundo: 29 autores y autoras reflexionan sobre los conflictos en el mundo de hoy, la paz y la solidaridad, 2004, pàgs. 241-25.

- Erro J., "¿Comunicar valores?: una propuesta educadora para las ONGD", en Víctor Manuel Marí Sáez (coord), La red es de todos : cuando los movimientos sociales se apropian de la red, 2004, pags. 116-134.

- Erro J., i Burgui T., "¿Descubrirán las organizaciones no gubernamentales de desarrollo (ONGD) qué significa comunicar?" en Participación, comunicación y desarrollo comunitario, pags. 187-228

Sobre el ponent

Carlos Gómez Gil és Doctor en Sociologia i Llicenciat en Ciències Polítiques i Sociologia, Premi Extraordinari de Doctorat, Professor del Departament d'Anàlisi Econòmic Aplicat de la Universitat d'Alacant i Director de l'Observatori Permanent de la Immigració d'aquesta universitat. Coordina el Programa de Cooperació Internacional i Immigració de Bakeaz i és professor col·laborador a diverses universitats espanyoles en màsters i cursos de Postgrau de Cooperació Internacional i Immigració. A més, ha col·laborat en diverses institucions públiques en aquestes qüestions. És autor de prop de dos centenars d'articles i més d'una trentena de publicacions i ha realitzat investigacions per diferents universitats i institucions espanyoles i internacionals.

Entre les seves obres podem destacar, *Las ONG en la globalización. Estrategias, cambios y transformaciones de las ONG en la sociedad global*, Icaria, Barcelona, 2004.

Paraules Claus

- ONG (subsidiàries, instrumentals, d'oportunitat, altermundistes)
- Globalització
- Governabilitat

Síntesi de la taula rodona

* *El Cuaderno Bakeaz 65, Las ONG en la sociedad global. Estrategias de las ONG frente al Estado en la era de la globalización, Cuadernos Bakeaz, (2005), recull els continguts de la xerrada de la mà del propi autor.*

La globalització està impulsant transformacions cabdals en les nostres societats, alterant els espais d'intervenció i governabilitat. En el context de les polítiques neoliberals actuals les Organitzacions No Governamentals (ONG) comencen a desenvolupar papers claus que van més enllà de les seves funcions tradicionals i que cal emmarcar en un context de canvi dels Estats i dels models de societat.

Es tracta de determinar si les ONG són una resposta al procés de globalització o bé s'han convertit en un element més de la mundialització i de l'extensió de la societat neoliberal, una expressió i instrument del poder econòmic global.

La globalització comporta un canvi en els espais de poder tradicionals, i una nova governabilitat on els Estats apareixen amb una sobirania més fragmentada, ja que perden força com a ens generadors de consensos i garants de les necessitats bàsiques. La globalització comporta, progressivament, una reducció de les funcions i capacitats d'intervenció de l'Estat a favor del mercat.

Davant la debilitat dels Estats, les ONG apareixen com nous agents amb capacitat de respondre tant a les noves situacions d'exclusió que s'han generat amb la globalització, com a les demandes socials que es consideren atribucions de l'Estat. Això fa que "la sociedad

civil aparezca reforzada y diversificada, debido a complejos mecanismos de sustitución de planos de intervención, de reivindicación de nuevas solidaridades y también de actuación en áreas que han sido abandonadas paulatinamente por el Estado a través de los procesos de liberalización, privatización y desregulación emprendidos en las últimas décadas" (Carlos Gómez Gil, "Las ONG en la sociedad global. Estrategias de las ONG frente al Estado en la era de la globalización" Cuadernos Bakeaz, núm. 65).

Les ONG apareixen, doncs, com organismes que completaran les deficiències de les polítiques socials, eludint, d'aquesta manera, les responsabilitats de l'Estat. D'altra banda hi ha la percepció que des de les ONG es pot realitzar la funció pública d'una manera més econòmica i eficaç, legitimant, així, l'afebliment progressiu de les funcions i responsabilitats de l'Estat.

El creixement del nombre d'ONG coincideix amb l'acceleració del procés de globalització i amb els canvis polítics, econòmics i socials que aquesta ha generat. Les ONG s'han d'entendre com un fenomen de la societat globalitzada i una mostra de les transformacions que s'estan produint als Estats, la governabilitat i la societat

La creació de la major part de les ONG a Espanya arrenca a partir dels anys vuitanta, passada la dictadura. En aquest sentit, és un fenomen nou, connectat directament amb la globalització.

La primera dificultat a l'hora d'abordar aquesta temàtica és la dificultat de definir quins són els paràmetres que defineixen una ONG. Observem una gran heterogeneïtat d'ONG, una fragmentació inimaginable dins el mateix fenomen. En aquest sentit, Gómez Gil senyala una tipologia de les noves generacions d'ONG emergents:

- Generació d'ONG subsidiàries: gestionen els serveis que hauria d'oferir l'estat a partir de programes i serveis fixats per l'administració. Per això, progressivament obtenen més suport a través de subvencions.
- Generació d'ONG instrumentals: creades per empreses, multinacionals, etc. Defensen els interessos d'aquests organismes i tenen capacitat per accedir als fons públics amb el recolzament de la pròpia administració.
- Generació d'ONG d'oportunitat: són ONG molt especialitzades, amb un marketing molt desenvolupat i amb una orientació molt dirigida a la captació de fons. Es caracteritzen per missatges publicitaris on es vulnereixen normes i codis ètics i mai realitzen accions de formació, sensibilització, incidència pública, etc.
- Generació d'ONG altermundialistes: són organitzacions i moviments socials sorgits davant la preocupació de la globalització neoliberal. Aposten pels drets humans, la justícia social i una globalització amb rostre humà. Persegueixen la construcció d'alternatives i propostes de canvi i han fomentat espais d'encontre periòdic com els Fòrums Mundials.

De fet, s'ha anat constatant com antics moviments socials progressivament han anat adoptant aquesta denominació per tal de captar simpaties, recolzament i recursos. Aquest fenomen característic del moviment associatiu espanyol s'ha anomenat onegenisme.

Algunes contradiccions paral·leles al creixement de les ONG a Espanya (quadre elaborat per Carlos Gómez Gil)

- Las ONG crecen en la sociedad española al mismo tiempo que se produce una profunda crisis en los movimientos participativos tradicionales
- Buena parte del movimiento asociativo tradicional pasa a autodenominarse ONG
- Las ONG aumentan al tiempo que se produce una progresiva desafección de la sociedad de los cauces políticos tradicionales a través de la participación activa en partidos políticos.
- Las ONG se multiplican estimuladas por las mismas instituciones y organizaciones a las que se supone que plantean modelos alternativos de actuación.
- Las ONG son creadas por aquellas instituciones políticas, sociales, sindicales, religiosas y profesionales con las que rivalizan.
- Las ONG crecen como consecuencia de un aumento del individualismo y del particularismo social.
- Las ONG son financiadas por el propio Estado, precisamente cuando se le cuestiona con mayor fuerza y se debilitan paulatinamente sus competencias.
- Las ONG ocupan una relevancia social creciente en los medios de comunicación, en las instituciones y organizaciones internacionales, al contar con un especial apoyo de todos ellos.
- Las ONG apelan a la prestación desinteresada de trabajo voluntario precisamente cuando el trabajo se convierte en un bien escaso y precario, cada vez más inestable.
- Las ONG intervienen cada vez más en la escena internacional y en el espacio multilateral, justamente cuando este multilateralismo es cuestionado de forma más amplia y cuando más difícil es intervenir de forma coordinada y conjunta en la resolución de problemas mundiales.

L'anàlisi de les ONG mostra també un seguit de contradiccions. El seu creixement es desenvolupa en paral·lel a una profunda crisi dels moviments participatius tradicionals que, d'un cantó, s'han reconvergit en ONG i de l'altra pateixen també la desafecció generalitzada de la societat envers la política tradicional. També sobresurt el fet que són promogudes des de les mateixes institucions, perdent així el seu contingut d'alternativa. El principal finançador és l'Estat. D'altra banda, es multipliquen i augmenten en conseqüència a un augment de l'individualisme, el particularisme, etc. Destaca també la rellevància social que han adquirit així com el fet que apel·lin al treball desinteressat i voluntari.

Les ONG presenten capacitat de resposta a determinades realitats i juguen funcions específiques, cobrint demandes socials que altrament recaurien en les responsabilitats esta-

tals. Es produeix una transferència de responsabilitats des dels Estats als subjectes privats (empreses o ONG). Això explica la potenciació que se'n fa des dels poders públics que estimulen les ONG perquè aquestes responen a aquestes demandes socials però amb un cost menor. D'altra banda, la dependència institucional de les ONG es manifesta de diverses maneres: des del patrocini i finançament, a la creació mateixa d'ONG per part de partits polítics, institucions religioses, etc. Poques ONG, en aquest sentit, són expressió pura de la societat civil.

L'etiqueta ONG engloba, doncs, una realitat molt àmplia que respon a fenòmens, interessos i plantejaments molt diversos que en molts casos posen en dubte la noció tradicional de les ONG. Tot això es concreta en un procés de fragmentació marcat per una profusió d'ONG en competència pels mateixos recursos

Les ONG haurien de cercar noves vies de participació i de gestió no remunerades on el paper dels socis ocupés un lloc més rellevant, tant pel tema dels recursos com per la intervenció en els espais propis.

La funció de les ONG, com argumenta Gómez Gil, s'acaba reduint a la gestió de determinades parcel·les de l'Estat, cosa que genera encara més submissió. L'excessiva subordinació als pressupostos públics, la concentració de recursos en poques ONG, especialment envers aquelles dirigides per partits polítics i organitzacions religioses, l'acaparament dels espais de comunicació, posen en dubte la independència de les ONG i la funció que realment exerceixen.

Aquestes contradiccions remeten a un seguit de reptes:

- 1.- La relació amb les empreses
- 2.- El debat sobre la seva independència i compromís públic, vinculat a l'erosió del sistema públic i al mateix missatge que emeten les ONG on s'apela a la independència i neutralitat
- 3.- El poder polític que progressivament han anat assumint i la constatació que les ONG no són només espais de solidaritat sinó també que tenen una força econòmica innegable i una gran capacitat d'incidència.

Les ONG tenen un paper clau en les transformacions socials i econòmiques dels estats, en bona mesura connectat amb els interessos del capitalisme. De fet, segurament una de les funcions de les ONG és contribuir a l'expansió del sistema capitalista i les economies de mercat, facilitant el procés de debilitament de l'Estat. El fet que juguin un paper cada cop més important, posa sobre la taula la necessitat de fomentar el debat, el control i la transparència dins les ONG però sobretot el fet de dotar-les, novament, de contingut ideològic per fer front a la globalització. Això exigeix pautes ètiques i que les ONG explorin nous territoris, entre els quals hi ha la comprensió integral del fenomen de la globalització i els seus efectes, així com la definició concreta de les pautes ètiques que les regulen.

Per reflexionar...

Quin és el futur de les ONGs? Com han de evolucionar?

Les ONGs són realment “no governamentals”?

Les ONGs poden o han de resistir-se a la globalització de la cultura neoliberal en la seva gestió i organització? O es inevitable?

Per saber-ne més...

- Carlos Gómez Gil, Las ONG en la globalización. Estrategias, cambios y transformaciones de las ONG en la sociedad global, Icaria / Paz con Dignidad, 2004.
- Las ONG en la sociedad global. Estrategias de las ONG frente al Estado en la era de la globalización, Cuadernos Bakeaz, núm. 65, 2005.
- Las ONG en España. De la imagen a la realidad, La Catarata/ Gobierno Vasco, 2005.
- Tendencias de la cooperación para el desarrollo y futuro de las ONGD, PTM Mundabat/ Garakoa, 2005.
- La ilegitimidad de los créditos FAD. Treinta años de historia, Icaria Editorial/ Observatorio de la Deuda en la Globalización, Barcelona, 2008.

Sobre el ponent

Daniel Cando és el Comissionat de l'Alcaldia de Barcelona Solidària. El Programa Barcelona Solidària és el que gestiona la cooperació internacional de l'Ajuntament així com estableix les polítiques públiques en aquest àmbit.

Jaume Gatell és especialista en desenvolupament local i participació i és tècnic de la Diputació de Barcelona de l'Oficina de Participació Ciutadana a l'Àrea Igualtat i Ciutadania.

Jaume Delclòs és tècnic de l'Agència Catalana de l'Aigua on coordina diversos processos participatius. Prèviament, havia treballat a Enginyeria Sense Fronteres en temes de sensibilització i mobilització ciutadana. És membre de diferents moviments socials.

Gemma Tarafa és membre i activista de diverses organitzacions i moviments socials. Entre ells, l'Observatori del Deute en la Globalització i la Campanya Qui Deu a Qui.

Moderació de la taula: **Clara Sopena**, Responsable de formació de l'SCI-Catalunya.

Paraules Claus

- † Participació
- † Mobilització ciutadana
- † Democràcia representativa
- † Societat civil

Síntesi de la taula rodona

Clara Sopena va disculpar a Eduard Ballester, director de la Federació Catalana d'ONGD, que per raons justificades no va poder moderar la taula com inicialment estava previst. Seguidament, va presentar la taula rodona en el marc del Cicle sobre Moviments socials que conclouia aquell mateix dia i va presentar als convidats. Als ponents se'ls van plantejar les següents preguntes:

1. Està esgotat el model clàssic de participació? Cal reinventar-se noves formes de participació? Entenem tots la participació des de la mateixa perspectiva?
2. Com aquesta participació es tradueix en el disseny de polítiques públiques?
3. Quins són els espais d'aquesta interrelació? Confrontació? Complementarietat? El finançament dels moviments socials pot implicar la seva institucionalització i/o pèrdua de possibilitats de mobilització?
4. Les ONG exerceixen de vincle entre Administracions i moviments socials? Quines repercussions té això?

Jaume Delclòs és de l'opinió que el model no està esgotat ja que ni tan sols ha començat. De fet, cal començar-lo a aplicar i facilitar que la gent participi. El fet que des dels moviments socials i l'administració es concebi la participació de maneres diferenciades no contribueix, tampoc, a la participació. En molts casos no hi ha debat entre agents sinó una via morta. D'un cantó en els moviments socials la participació apareix com un element constitutiu, ja que es conceben com espais oberts i creats a partir de la mateixa participació, quan les veus crítiques comencen a organitzar-se. De l'altre, l'administració ho veu com un tema de legitimitat. El que està clar, tanmateix és que s'han de fomentar iniciatives positives i avançar en la innovació i el diàleg entre aquests diversos agents. En aquest sentit el tema del finançament planteja diversos reptes. Es tracta de mantenir la independència tot i el suport o complementarietat que de vegades pugui oferir l'administració. Aquest tipus de relacions són, doncs, interessant però també perilloses. D'altra banda, un element propi de molts moviments és l'autogestió i el fet d'incorporar finançament públic implicarà canvis en les lògiques del funcionament.

Daniel Cando Cando creu que per abordar aquest debat cal fer la distinció prèvia entre societat civil i moviment. L'organització, apunta, és un element clau en aquesta diferenciació. També creu que s'ha de posar en dubte que la democràcia representativa tingui una qualitat deficient. Està d'acord amb Delclòs en què el model de participació no està esgotat: les coses s'esgoten quan es desborden, i l'actual model de participació no aprofita tot el recorregut que podria tenir. Per això apel·la a la societat civil i als moviments. Creu que la seva pressió juga un paper important a l'hora de canviar els plans de govern. Pel que fa a la traducció de la participació en polítiques públiques, subratlla el paper que està jugant l'administració local on s'han obert diversos espais per la participació: en la realització Pla d'Acció Municipal, en l'elaboració del Pla Director, etc. En relació a les ONG té una actitud crítica. Creu que en comptes d'Organitzacions No Governamentals s'haurien d'anomenar OSG, Organitzacions Si Governamentals, a causa de la gran dependència financera cap a les administracions i la preocupant pèrdua de base social i de capacitat de mobilització. En aquest sentit, actuen com a intermediàries de l'administració.

Gemma Tarafa emfatitza la necessitat d'abordar el debat indicant les limitacions i les mancances en la participació. Aquest diagnòstic ha de començar per aclarir què entenem per participació i veure que la participació s'ha de generar des de l'inici dels processos si realment es vol aconseguir una apropiació per part de la ciutadania. Requereix d'una educació prèvia que l'afavoreixi (educar per la participació) i ha d'implicar tot un procés. Manifestar una opinió un dia a través de l'ordinador, només és una petita part de la participació. La participació també fa referència al procés de debat previ, a l'elaboració de la proposta i als mecanismes de seguiment i avaluació. Una altra mancança és la relacionada amb els espais on es potencia la participació, normalment limitats a l'àmbit local. És a dir, la participació no s'estimula ni s'ofereix a nivells sectorials i més amplis. Això genera un cert desencís ja que el que es vol és participar per incidir en les polítiques públiques i així, transformar-les. D'altra banda, també cal fer una autocrítica dels propis moviments. El grau de participació és un reflex de la societat i en aquest sentit la tasca dels moviments hauria de ser innovar en el model de participació per tal de fer-lo més dinàmic.

La participació té una traducció en determinades polítiques públiques però només en l'àmbit més local. S'oblida sovint l'àmbit més global, on els moviments i les lluites podrien fer aportacions interessants. Per exemple, la llei del deute extern, que en bona mesura respon al treball de pressió que s'ha fet des dels moviments socials al llarg de tots aquests anys, tot i que suposa un avenç té limitacions importants. És a dir, el problema està en què hi ha molt pocs espais des dels quals la participació sigui vinculant, i no només consultiva.

Pel que fa al tema de la interrelació entre administracions i moviments, creu que els moviments socials s'han de mantenir fora de l'administració, encara que en determinats espais

algunes d'aquestes demandes siguin escoltades. El finançament, en aquest sentit, presenta aquesta doble cara: el perill de l'autocensura dels propis moviments vinculat a la dependència financera que, en determinats moments, pot ser un limitant a la denúncia.

Pel que fa a les ONG cal tenir en compte la seva heterogeneïtat. En alguns casos, les ONG actuen de pont amb els moviments socials en diversos àmbits: l'econòmic, com per exemple en el Fòrum Social Català que ha estat una iniciativa autogestionada per moviments i organitzacions; i també en els sectors de participació més formals, com per exemple els Consells. Això està relacionat, en bona mesura, a la disminució de la base social de les ONG i a l'escletxa, cada cop més gran, que hi ha entre aquestes i els moviments.

Jaume Gatell comparteix amb els altres convidats la idea que el model de participació no està esgotat i recorda que el Fòrum Social Mundial a Porto Alegre va reunir també el Fòrum de les autoritats locals. El Fòrum va representar un trencament en la dinàmica global caracteritzada per processos d'exclusió cada cop més amplis, gràcies a l'impuls de la participació. L'administració pública, en opinió de Gatell, ha tingut un paper clau en l'avantguarda d'aquests processos participatius i sobretot en l'àmbit local que, segons Gatell, ha quedat oblidat pels moviments socials.

El tècnic de la Diputació creu que s'han de crear les condicions que facilitin la participació i això vol dir fer pedagogia política. La complicitat amb els moviments socials, així com l'elaboració de referents, seran elements claus. De fet, el capital social, el conjunt de l'entramat social, ha de jugar un paper de pressió a l'Estat.

Segons **Delclòs** a l'hora de parlar de participació cal posar l'èmfasi en el factor qualitatiu. Hi ha moltes coses que ens afecten en el dia a dia però que no es decideixen en l'àmbit proper. Cal tenir en compte les necessitats de col·lectius específics així com també una organització orientada a partir del bé col·lectiu. En aquest sentit, es pot parlar d'un canvi de paradigma on els moviments socials han guanyat legitimitat política. Finalment en tot procés participatiu cal tenir en compte quins són els objectius del procés i ser conscients de la interrelació que hi ha entre la participació i estar informats.

Una de les capacitats dels moviments és la capacitat de crear estat d'opinió i cal veure com aquesta reverteix en les polítiques públiques. Per a **Gemma Tarafa**, és imprescindible analitzar si els temes importants, els que determinen el nostre quotidià, s'estan o no posant sobre la taula. Cadascuna de les decisions que es prenen afecten el model de vida. En aquest sentit, encara que les demandes d'un moviment siguin més globals o sectorials, acaben tenint una repercussió en l'àmbit local i en allò quotidià que no es pot negligir. La crítica conjunta, entre diversos agents implicats, és un element clau a l'hora de millorar la participació i que aquesta fomenti la col·lectivitat i estigui oberta a noves propostes.

Gatell senyala, per últim, que les possibilitats de desenvolupar espais de participació estan molt vinculades a un procés de descentralització del poder i a un empoderament de la ciutadania.

Per reflexionar...

Està esgotat el model clàssic de participació? Cal reinventar-se noves formes de participació? Entenem tots la participació des de la mateixa perspectiva?

Com aquesta participació es tradueix en el disseny de polítiques públiques?

Quins són els espais d'aquesta interrelació? Confrontació? Complementarietat? El finançament dels moviments socials pot implicar la seva institucionalització i/o pèrdua de possibilitats de mobilització?

Les ONG exerceixen de vincle entre Administracions i moviments socials? Quines repercussions té això?

Per saber-ne més...

- Joan Subirats (ed.), Ciudadanos y decisiones públicas, Ariel, Barcelona, 2001.
- María Jesús Funés i Ramón Adell (eds.), Ciudadanos y decisiones públicas, Ariel, Barcelona, 2001.
- Julio Alguacil (ed), Ciudadanía, ciudadanos y democracia participativa, César Manrique, Lanzarote, 2003.

- Antentas J. M^a., i Vivas E., «Fòrum Social Català: un primer balanç» publicat a Revolta Global, 6 de febrer de 2008.
- Campanya contra els supermercats: «Crida a l'acció pel Dia Internacional contra els Supermercats»
- Delgado M., «Círculos Virtuosos. Nuevos lenguajes para la exclusión social», en Robert Bergalli ed., Flujos migratorios y su (des) control. Puntos de vista interdisciplinarios, Anthropos, Barcelona, 2006, pàg. 1-24.
- Erro, J., «ONGD: ¿Reinventarse como movimientos sociales? »
- Etxezarreta M., «Las alternativas y los economistas. ¿Alternativas al capitalismo? » Ponencia presentada a las X Jornadas de Economía Crítica realizadas en Barcelona, 23-25 de marzo de 2006
- Fernández Buey F., «Sobre el Movimiento de Movimientos» en Revista de Estudios de juventud, núm. 76, marzo 2007
- Gómez Gil C., Las ONG en la sociedad global. Estrategias de las ONG frente al Estado en la era de la globalización, Cuadernos Bakeaz, Núm. 65, octubre 2004.
- Holgado I., «Mujeres e inmigración: viajeras que transforman el mundo» en Calvo, A, García Lastra, M., Susinos, T (eds), Mujeres en la Periferia, Icaria 2006
- «Poder y prostitución: una infamia contra las mujeres», en Diagonal. Periódico quincenal de actualidad crítica. Madrid. 16 al 29 de marzo de 2006. Nº 26 Madrid
- Jiménez I., «Conclusiones del debate ConSumo Derroche», en el marco del Simposio Internacional 'Pobre Mundo Rico', en Rebelión
- Lanzas E., «Entrevista a Francisco Fernández Buey», en Diagonal. Periódico quincenal de actualidad crítica. Madrid I Número 75, 3 al 16 de abril.
- Mosagini G., «Decrecimiento y cooperación internacional» publicat a Rebelión (<http://www.rebelion.org/noticia.php?id=56547>) 21 de setembre de 2007.
- Naya A., i Recio A., «Movimiento vecinal: claroscuros de una lucha necesaria» publicat en la revista Mientras tanto. Especial 25 años de movimientos sociales, Núm. 91-92, verano-

otoño 2004.

- Onorati A., i Gascó Verdier B., «Movimientos sociales y soberanía alimentaria: 10 años de lucha contra la OMC y los planes de ajustamiento estructural», Viento Sur, Octubre 2005.
- Palacios J.L., «Entrevista a Carlos Gómez Gil. Las ONG y la globalización», publicada en Noticias Obreras, Núm. 1.380, 2005.
- Plataforma transgènics fora, «Ni a Catalunya, ni enlloc. Transgènics fora! », publicat a Revolta Global, 23 febrer de divendres 23 de febrer de 2007.
- Recio A., «Deseos para un año incierto» en Mientras Tanto, Núm. 54, gener 2008, edició digital
- «Okupas de pisos en Barcelona: leyendas urbanas y criminalización social» en Mientras Tanto, Núm.44, Febrer 2007, edició digital: <http://www.ucm.es/info/nomadas/mientras-tanto/44.htm>)
- Roca Jusmet J., «La crítica al crecimiento económico desde la economía ecológica y las propuestas de decrecimiento», en Ecología Política, núm. 33, 2007.
- Stahel A., « Localización y Desarrollo humano sostenible», article inèdit.
- Subirats J., «¿ Otro mundo es posible?, contextualizando el debate. Los retos de la democracia participativa», en Seminario Internacional Democracia Participativa: actores políticos y movimientos sociales
- «Polítiques públiques locals de participació ciutadana. Elements pel debat»
- Taibo C., «Retos de resistencia global» diari El Pais el 23 de maig de 2002.
- «Globalización, alterglobalización, antiglobalización» publicat en Red Libertaria (<http://www.red-libertaria.net/noticias/modules.php?name=News&file=article&sid=1804>)
- «Movimientos contra la globalización», publicat en Red Científica <http://www.redcientifica.com/doc/doc200107260001.html>
- «El Foro social Mundial, más cerca» publicat a Rebelión <http://www.rebelion.org/noticia.php?id=62408>, 26 de enero 2008
- Vivas E., «¿Comercio justo en el súper? » en The Ecologist, Núm. 31

BARCELONA, ABRIL 2008

SERVEI CIVIL INTERNACIONAL - CATALUNYA amb el suport de l'**AJUNTAMENT DE BARCELONA**

SCI

SCI-Cat, c/Carme 95- baixos
Tel. 93.4417079
formacio@sci-cat.org
www.sci-cat.org

